

bare slippe ut snøret så får hun ørret!" Flaumane har gjort det slik at elveløpet har endra seg fleire gonger. Vannet har tatt ein annan veg. Før gjekk det så mykje meir nede ved den gamle vegen. Men, når det har vore flaumar nå så har det kome på framsida her. Det har gjort at me har måtte fylla på grus her.

Lenger oppe i åna ligg Øyna. Nå er det kommunen som eig ho. Andreas D. Åmot eigde også der. Der gjekk det sauer og beitte. Det var så greitt, for ein kunne vera sikker på at dei ikkje ville røyma frå

Øyna. Dei blei frakta i båt over. Men, når flaumane sette inn var det mest på livet. Då var det om å få rodd over og berga sauene før flaumen tok dei. Det kunne mest vera på livet.

Seinare hadde son min Siggen sauene sine på Øyna. Men då kunne han køyra dei over med traktor."

Her sluttar me førebels av med Åmot, for å koma tilbake i årsskrifte for 2008.

Gamle kleiva

Svanhild Londal Lervik

*Gamle kleiva
med kvilesteinar
fortel om arbeid
strev og slit,
om dei som gjekk
her med tunge bærer
frå gammalt fram til
vår eiga tid.*

*Gamle kleiva
har sett dei alle
som turka sveitten
på kvilestein.
Dei klaga aldri
var hellar takksam
for det dei bar fram
til hus og heim.*

*På heiegardane
sat det bønder
som odla jorda
frå far til son.
Dei levde nøysamt,
i bronge tider
dei fann ein utveg
dei såg ei von.*

*Nå er kleiva
aud og stille.
Mose dekkjer
gamle spor.
Innover heia ligg
gardar øyde
ingen dyrkar fedrejord.
Kleiva ligg her.*

*Eit minnesmerke
over farne slektar,
skikk og sed.
Fortel ei soge
om liv og lagnad
til ettertanke
for deg og meg.*

Trine Hunsbedt

Av Inger Hunsbedt Grønning

Kjøre mor.

Jeg vil aldri glemme den dagen i mai 2004 da jeg lyttet på Norgesglasset på P1. De skulle kåre Norges vakreste bygdesang, det var sendt inn nærmere 1000 sanger. Fagjuryen hadde valgt ut 3 bygdesanger som skulle være med til finalen. Da hørte jeg Wenche Hunsbedt Svindland synge din sang om Kvinesdal så vakkert. Hun hadde sendt den inn.

Tårene rant og jeg kunne nesten ikke tro det var sant. Følte så sterkt at du var der da! Du ville vært så takknemlig for den fine melodien Sverre Eftestøl hadde laget til sangen din i 1984. Han hadde også sendt sangen inn. Så den 14. mai tidlig om morgenen var Sonja den første som ringte og sa at jeg måtte komme meg fra Stavanger til Kvinesdal, trodde mors sang hadde vunnet. Da er det godt å ha gode venner -, og Bodil stilte med bil, og vi kom fort av gårde. Det var en gylde morgen!

I Liknes var det stor folkefest – flagg til topps og mange folk. Skoleklasser hadde fått fri. Så ble det på P1 kunngjort over høytaler av kulturminister Valgerd Svarstad

Haugland at Kvinesdalsongen var kåret som Norges vakreste bygdesang. Den hadde fått 58,6 % av stemmene og kulturministeren sa det var en verdig vinner. Jeg var med på direktete intervju på P1 sammen med Wenche og Sverre. Det kom også intervju på Sørlandsendingen – dette ble også vist på Norge i dag på TV. Den dagen sang Wenche Kvinesdalsongen – også mannskoret Tjodolf – ja, alle sang Kvinesdalsongen! Den ble også etter dette gitt ut på CD.

Du hadde jo skrevet mye annet før. Du var med i Bondekvinnelaget,

Trine Hunsbedt i ung alder.

skrev prologer, sanger og referater til Agder og Nationen. Kvinesdalssongen kom på trykk første gang i et program for Vest-Agder Bondekvinnelag sitt representantsmøte og stevne 8. juni 1955.

Wenche, som er sangpedagog, er i nær slekt med oss.

Du vokste opp i Gunsteinsli som yngst av 3 søsken, Ellen og Torborg. Du traff far i Ellens bryllup med fars bror Anton. Så er Wenche barnebarn til Ellen og Anton, datter av deres sønn Olav.

Nå vil jeg gjerne trekke fram noen minner om deg mor. Nå har ditt barnebarn, Arve, skrevet om deg før i Kvinesdal Historielag. Prøver å ikke gjenta for mye av det.

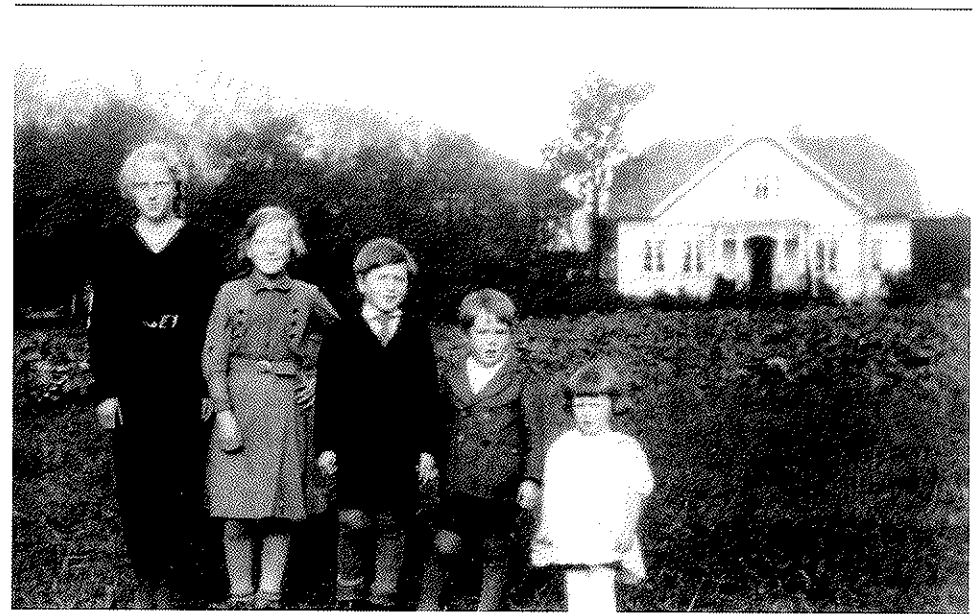
Du sa alltid at noen av dine fineste minner fra ungdomstiden var tiden på Voss Folkehøgskule. Du var glad i det sosiale liv der, alt du lærte og ikke minst folkedans, dere skrev nok også en del der. Far døde så tidlig fra oss. Jeg var 3 1/2 år, Ågot som eldst 14 år, du var jo også syk etter far døde og måtte på sykehus. Benene sviktet. Du hadde poliomyelitt som liten, men hadde lite mén etter det. Legene mente at påkjenningen med fars død hadde tatt så mye på deg. Du måtte få noen dyre sprøyter, visste ikke hvordan du skulle klare å betale det. Som Arve skrev var dere ikke i sykekassen, og du måtte betale alt. Du solgte halvparten av en gård vi eide på Haddelandsheia. Far var jo mange ganger i Amerika, sparte på

å ikke være i sykekassen. Du fortalte oss at det måtte vi alltid være. Nå er jo alle det.

Folk klager i dag, den gangen var det ingen form for trygd eller støtte. Vi hadde det som ble kalt "Fattigkassen". Det siste du ville gjøre var å gå dit. Du brukte alle krefter for å klare deg – og du klarte det. Hvordan kan en undres. Du satset på å få gode kyr og ellers klare deg med det som gården kunne gi. Så hadde du også overskudd til å skrive siden, det gjorde du mye om natten. Sender med et bilde av deg som ung, da hadde du tykt krøllet hår. Mistet det etter spanskesyken. Kom aldri over det. Så er det også et bilde av deg som eldre.

Den gangen far døde leide vi ut til familien Rinden. Rinden tok bilde av oss fem søsken etter fars begravelse i 1936. Synes det er så fint med den flotte gården i bakgrunnen. Kristine Rinden var til stor hjelp og støtte for deg etter fars død. Du sa ofte at du ikke visste hvordan du skulle klart den tiden uten henne. Da de flyttet til Snartemo leide vi ut til andre.

Ågot reiste til Stavanger da hun var 15 år for å ta huspost. Gode evner hadde hun, men ikke lett å få råd til skolegang da. I den tiden ble hushjelpene grovt utnyttet, ikke noe fast arbeidstid. Etter noen måneder kom hun hjem, og tok siden jobb i Flekkefjord hvor alt var bedre. Vi andre hjalp til på gården etter hvert. Vi hadde 4 - 5 kyr. Du satset alt på

Barna, fra v.: Ågot, Eli, Oddvar, Tor og Inger. Bildene er utlånt av Inger Grønning.

å få gode kviger du kunne selge. Du meldte deg inn i fjøskontrollen. Da var det viktig å melke samme tid morgen og kveld. Kontrolløren kom uanmeldt, målte melkemengde og fettprosent ble regnet ut fra det. Før det ble henting av melk, kjernet du smør. Du fikk alltid 1. kl. på smøret. Du oppnådde så gode resultater at du gikk helt til topps med "raudkollene" dine. Den ene ble kåret som best på en utstilling i Austerdalen i 1953 for hele Vest-Agder. Moren til denne hadde du tidligere kjøpt, av Martin Fjeld, som kalv. Han hadde gode kyr, som du sa, "fettmolkere" alle hans kyr. Du hadde en søster av den som ble best som du mente kunne bli like god. Du sa i et intervju at kyrne dine var så villige til å melke mye- og overgikk hverandre i

fettprosent. Som dyrlege Westby fra Lyngdal sa: "Hun godsnakker med dem". Ja du var glad i kyrne dine, alle hadde navn. Den kua som vant på utstillingen ble solgt til Jæren, for penger måtte du ha, sa du. Du solgte mange kviger til Jæren, de ble etterspurte, da det alltid ble gode resultater av dem. Husker ofte du satt i fjøset på en krakk om natta når en ku skulle kalve. Ville jo helst ha en kukalv, men noen ganger ble det en "stutepose". Den ble som regel slaktet. Du var utrolig flink til å utnytte alt til god mat. Du var også så flink å bruke krydder. Du hadde alltid mye grønnsaker og var tidlig ute med å dyrke salat. Du lærte oss mye om vitaminer og gode ting som var i frukt og grønnsaker. Folk snakket ikke så mye om det den gangen.

Trine Hunsbedt godt voksen.

var, husker ikke hva du svarte. Vi hadde ikke radio og fikk sitte inne hos Rinden for å høre. Var litt spennende og mystisk, var jo blendet for vinduene og en rar stemning. Siden måtte jo alle levere inn radioene og vi fikk først radio etter krigen. Selv om jo krigen var en fæl tid, var det også en tid med godt samhold. Vi gledet oss over små ting og delte med hverandre. I begynnelsen var det vanskelig å få brødet til å strekke til når en skulle leie inn arbeidsfolk. Så ble det mye bedre da vi fikk malt korn på en mølle oppe i dalen. Glemmer aldri det gode brødet du lagte og du ga skiver til mange.

Det var mye "farende" folk langs veiene, du ga alltid skiver til dem. Ellers lærte du meg alltid å by folk på mat når det kom besøk. Det kom noen fra Fjotland da du ikke var hjemme. Du likte ikke at jeg ikke hadde budt dem på mat og kaffe. Som du sa: "Det er alltid lefser på loftet".

Så kom det en dag en elendig, tynn mann som ba så inderlig om å få kjøpt noen egg. Du syntes synd på han og han kjøpte noen egg av deg til vanlig pris. Da du hørte at han hadde solgt dem til svartebørspris ble du ganske sint!

Det var mye folk hos oss i den tiden. To greie arbeidsfolk bodde på kvisten. Så var det evakuert en familie fra Tvedestrand. Mye lått og

Du likte ikke når det var sterk vind. Da sto du ute i løa om natta og nesten holdt på taket for at det ikke skulle fye av! Så var det et strev når vannet frøs. Måtte som andre til elva for å hugge hull og bære vann til dyra. Var glad om ei ku drakk bare ei bøtte! Så var det en kvige som falt ned på Haddelandsheia. Den fikk slagskade, men var i live, og ble slaktet. Likevel fikk du bare pris som dyrefor for denne. Det kom du ikke over. Hadde lite inntekter, så for deg var det vondt. Du sa ofte at heldig var de som hadde en fast inntekt, men du tenkte alltid på de som hadde det verre enn deg.

Må fortelle litt fra krigen. Du var og vasket klær i elva. Spurte hva krig

løye var det. Kan alltid huske hvor mye du lo den tiden.

Husker godt første gangen det kom tyskere på husundersøkelse. Det var 10 -12 stk. og jeg hørte de kom ridende. Det var midt på natten. Jeg lå da i kammerset sammen med deg mor. Trodde vår siste time var kommet og ba Fadervår! Så kom de inn, satte seg i stua for å spille kort! Da gikk vi opp i 2. etasje. Glemmer ikke da vi så Oddvar i hvit underbukse snikende med et gammelt haglegevær. Så jo ut som han hadde tenkt å angripe, så var det for å gjemme det - det var da også helt ubrukelig!

Tyskerne forsvant om morgenen. Da hadde de lagt igjen de småpengene de hadde! De skulle nok gått på husundersøkelse hele natta! En annen gang kom noen som gikk over hele jordene med søker. Vet ikke hva de lette etter, fant iallfall ikke noe. Så var det på slutten av krigen at det kom en offiser og to pur unge soldater på husundersøkelse. De unge (barn nesten) ville gå med søker rundt i huset. Offiseren ristet på hodet. Han satt ved spisebordet, husker han klapet meg på hodet. De unge guttene satte seg til å spise på hver sin harde brødsalk. Det var da du gikk ut for å smøre gode skiver til dem. Som du sa: "Dette kunne vært mine gutter!" Du så jo tidligere temmelig nervøs ut. Vi hadde nemlig en fin rifle etter far, gjemt under panelet på øversteloftet. Den ble ganske raskt gravd ned i skogen neste dag!

Ellers oppførte tyskerne seg fint når de kom på husundersøkelse.

I 1948 reiste Oddvar til sjøs som radiotelegrafist. Det første han gjorde, nå som han tjente, var å sende penger så du kunne kjøpe elektrisk komfyr – en KPS med magasin. Dette var til stor hjelp, og du ble så glad. Magasinet var som et stort lokk over en plate og kunne stå på svak varme hele døgnet. Varmet litt. Disse komfyrene varte jo nesten evig!

Vi hadde ikke hest, krevde for mye for. Så vi lånte hesten av Jakob Jerdal, så var Tor med å hjalp dem igjen. Eli var gift og hadde barn, hun kom likevel hjem for å hjelpe i slåttonna. Hun var en racer til å høsje!

Husker at du også var så rettferdig. Da vi fikk de første sjokoladerasjonene etter krigen, delte du likt til oss alle. Så kunne vi velge om når vi ville spise det. Tor og jeg gjemte våre rasjoner i hver sin lille trekiste. Tok de fram hver kveld for å lukte på det. Om vi begynte å spise ville nok alt gå med! Vi klarte å gjemme alt til julaften!

Du reiste ellers til Liknes hver uke for å handle. Da hadde du alltid på deg fin kåpe og hatt. Stelte ellers fars grav så fint. Når du kom hjem var det alltid litt fest. Du kjøpte med litt kjøpegodt, sardiner, pålegg og annet. Du hadde alltid en nydelig hage, likte å ha det ryddig og fint overalt. Tok også alltid inn slåmaskin og annet redskap så det ikke

skulle ruste. Vi måtte jo leie inn arbeidsfolk til det vi ikke klarte selv, og du stelte godt med dem og. Likte å følge med oss i skolearbeidet. Satt om kveldene og likte å løse vanskelige regneoppgaver vi hadde. Du stelte så godt med oss, og fikk oss aldri til å føle oss fattige.

Du ble veldig syk i 1952. Fikk tarmslyng med fæle smerter. Harald Hansen kjørte drosje i rekordfart til Farsund sykehus. Jeg var med. Du måtte ha en stor operasjon, fjernet en del av tarmen og helsa ble ikke den samme etter dette. Fikk også tilbakefall.

Jeg sa alltid at om jeg fikk ei jente skulle hun hete Trine. Du likte ikke navnet ditt så godt og ville heller jeg skulle kalle henne Tone. Jeg var helt bestemt, Trine ble det! Du fikk nå oppleve at jeg fikk ei jente til og det ble Tone.

Du valgte å flytte på Kvinesdalheimen i 1966. Der fikk du med møbler og kjære ting fra Hunsbedt. Du likte deg så godt der, skrev mange referater fra heimen - turer, fester og tilstelninger dere hadde. Du syntes alle var så greie. Kom tilbygg til heimen sommeren -69 og da ble det plass til 41, tidligere var det bare 20. Du syntes du hadde det så godt, takket kommunen og alle som arrangerte turer. Skryter av lærer Ryen og alle andre som underholdt og stelte til alt. Så skriver du at nå er trygda nok til å betale for seg, iallfall de som kunne gå oppe.

De som eide noe kunne bruke det som de ville, de som ikke eide noe fikk lommepenger av kommunen. Du er glad at det er en så fin heim og ei lukka å få være der! To sykesøstre, bestyrerinne og all betjening var så greie. Dere fikk se på TV, og mange av dere hadde et håndarbeid å holde på med. Du hadde aldri hatt noe å klage på og du skrev også mye den tiden.

I alle år jeg var hjemmefra skrev vi brev til hverandre hver uke. Sånn har vi hatt så god og fin kontakt i alle år. Jeg føler enda at du er med meg hele tiden. I hodet mitt ligger mange kloke ord fra deg som har hjulpet meg mye. Som du sa: "Du klarer mye hvis du må!" Gode ord å ta med når livet butter mot. Tror likevel aldri jeg ville klart det du gjorde for oss.

Du ble syk igjen i 1971. Kom til sykehuset i Flekkefjord. De kunne da ikke operere - du var for svak. Jeg var heldig å få være hos deg på sykehuset de siste dagene. Du var klar, og vi fikk snakket mye sammen. Du var helt våken, den dagen du døde, 20. august 1971 - 74 år gammel.

Oddvar og jeg holdt deg i hver sin hånd. Du følger alltid med meg.

Med Kvinesdalsongen har du gitt oss et minne som lever videre for oss alle!

*Din yngste datter Inger
(som nå er 74 år)*

«På høge hei ein dag eg stod.....»

Av Sven Gerhard Hunsbedt

Slik byrjar Trine Hunsbedt diktet som seinare skulle bli Kvinesdalsongen. I 2004 blei songen kåra til den vakraste bygdesongen i Noreg. Men kor var det Trine stod då ho omlag 50 år tidlegare blei så inspirert av utsynet at ho etterpå skreiv dette vakre diktet? Av Randi (78) og Einar Solås (85) får me høyra om denne sida av Kvinesdalsongen.

Når ein ser på coveret til CDen med Kvinesdalsongen kan ein bli usikker. Stod ho på Utsikten, tru? Denne artikkelen viser at Trine **ikkje** stod på Utsikten, men ein stad på Bormedalsåsen. Utsynet frå Utsikten, som ho kjende vel til, dreg ho inn i diktet i tredje verset. Men utgangspunktet, ideen, inspirasjonen, det som utløyste det heile, er det storlagne utsynet ho hadde frå Bormedalsåsen, ovanom garden der ho budde. Dette var Trine sitt nærrområde, og som me snart skal sjå var det nærrområdet og dagleglivet som inspirerte Trine.

Bormedalen er ein trong, liten dal, omlag 500 m lang. Han strekk seg frå utmarka i Hunsbedt og endar på Solåsmyra. Bormedalsåsen ligg på vestsida av dalen og er omlag like lang som denne, 326 m over havet på det høgaste. Går ein på denne åsen frå Solåsmyra og nordover

(nedover), vil ein sjå at det til å byrja med ikkje er så fint utsyn over sjølve dalen, heller hei på hei så langt auga rekk. Men etter kvart blir det brattare, og ettersom ein kjem nedover, opnar dalen seg og utsynet blir storslått. Dette utsynet passar som hand i hanske til første verset i diktet. Ein ser dalbotnen med Moi-sletta og omkringliggjande gardar omkransa av nutar. «Nutar rundt i ring» bokstaveleg tala. Ein ser også rett ned på enga, garden og huset som var Trine sin heim.

For å skjønna meir nøyaktig kor Trine stod, må ein kjenna litt til bytet mellom gardane. Einar og Randi åtte gnr. 63 bnr. 1 (63/1) og Trine gnr. 99 bnr. 2 (99/2). Beste kartet i denne samanheng er **Økonomisk kartverk AW 008-5-2 Jerdal**. Her ser ein tydeleg Bormedalen, Bormedalsåsen og grensene til gardane 63/1 og 99/2. Desse to bruka har eit felles grensepunkt nokså langt nede i Bormedalen.

Ut frå opplysingane Randi Solås kjem med, kan ein ikkje seia heilt nøyaktig kor på Bormedalsåsen Trine stod. Studerer ein topografien i det aktuelle området, er det likevel eit par spesielle punkt som peikar seg ut. Forbi det nederste av desse går det ei godt merka turløype frå

Ein del av utsynet frå Bormedalsåsen som inspirerte til Kvinesdalsongen. Trine sin heim nede til venstre ved Hunsbedtbrua.

Buvollen. Her går ein bokstaveleg tala nesten i Trine sine fotefar. Går ein vidare frå dette spesielle utsiktspunktet mot toppen, kjem ein snart inn på resten av løypenettet. Ein kan då gå til Solås eller Skaren/ Golfbanen eller ein kan gå ned att ei anna løype til Tvøråsen/ Sarons Dal.

Me spør Randi:

- *Kjende du Trine godt?*

- Ja, eg kjende Trine ganske godt.

Eg blei først kjend med henne då eg arbeidde på Handelslaget i Neset. Ho var så omgjengeleg og grei og likte godt å slå av ein prat. Me hadde også felles interesser ved at me begge dreiv gard og hadde kyr.

- *Det var på eit møte i Bonde-*

kvinnelaget at du fekk greie på kor Trine stod då ho blei inspirert til å skriva det som seinare skulle bli Kvinesdalsongen?

- Ja, det stemmer. På møtet blei Kvinesdalsongen framført første gongen. Etter møtet kom Trine bort til meg og fortalde om dette. Det verka som om det var viktig for henne å seia til meg at ho stod på Bormedalsåsen då ho fekk inspirasjonen.

- *Kva var det ho sa?*

- Det hadde seg slik at ho ein fin sommardag skulle henta kyrne til mjølking, men dei hadde komme seg lause. Ho trudde dei hadde teke opp Bormedalen. Ho følgde då vegen opp Bormedalen på leit etter

kyrne. Då ho var komen eit stykke inn på vår eigedom, tok ho ein avstikker ut på Bormedalsåsen for å kvila. Det opna seg då eit utsyn over dalen, nutane og fjella som overvel- da henne sterkt. Naturopplevinga gjorde så sterkt inntrykk at dette måtte ho skriva om! Skrivinga gjorde ho nok ikkje der og då, men seinare, etter kveldstellet.

Men ideen kom til henne der på Bormedalsåsen.

- *Kva hende vidare?*

- Då eg kom heim frå møtet i Bondekvinnelaget den kvelden, fortalde eg til Einar kva Trine hadde sagt. Me har aldri vore i tvil om at det var Bormedalsåsen Trine fortalde om. Sidan har me vore der mange gonger. Me har teke med

oss mat og drikke og har sete og nytt det flotte utsynet.

- *Kunne Trine sjå Øyesletta og Fedafjorden frå denne åsen?*

- Nei, det kunne ho ikkje. Men ho såg lenger enn me kan i dag, fordi det har vakse opp så mange høge tre. M.a. planta me ein granskog der for omlag 50 år sidan. Han er blitt stor og gøymer mykje av utsynet nedover.

- *Likevel skriv Trine om Øyesletta og fjorden?*

- Ja, men det var ting ho trekte inn i skrivinga etter kvart. Ho utvida og brukte erfaringar etter kvart som skrivinga gjekk framover. Til slutt femner ho om heile Kvinesdal (og vel så det!) idet ho skriv om Kvina

Bormedalen sett frå Hunsbedtbrua. Bormedalsåsen til høgre for dalen.

Randi og Einar
Solås.
Foto: Forfatteren

som kjem frå «høgan hei» (der Kvina har kjelda si?) og seinare «der hav og himmel går i eitt» (eit stykke ute i Nordsjøen). Det er umogleg å sjå alt ho skreiv om frå ein stad. Det som er viktig å få fram, er at det heile starta på Bormedalsåsen.

Til no er det helst Randi som har hatt ordet, men under samtalen kom det fram ein del interessante opplysingar om Bormedalen, og då var det Einar som fortalde:

- Det var ein gamal ferdslveg gjennom Bormedalen. Ingen god veg, meir ein gang- og rideveg. Både folk og fe nytta han i tidlegare tider, men no er det meste grodd igjen. Her var ei tolleg lett opp – og nedstiging og det var ein del trafikk her i den tida då mykje av trafikken gjekk aust/ vest, på tvers av dalføra. Men her var og lokaltrafikk. Ungane på Solås gjekk ned Bormedalen når dei skulle besøkja ungene i

Hunsbedt og når ungdommane på heia skulle på Kvina Ungdomslag, gjekk dei Bormedalen. Det var mykje meir samkvem mellom heiegardane og Austerdalen før i tida. Eg vil også fortelja om ei hending eg hugsar frå då eg var liten (ca. 1930). Ein dag kom det ein mann syklande langs sørlandske hovudveg. Han kom heilt frå Kristiansand. Då han kom til Solås, hoppa han av sykkelen og slengde han over gjerdet. Så forsvann han innover Solåsmyra og ned Bormedalen. Han kjende tydeleg til denne snarvegen.

For spesielt interesserte kan me til slutt nemna at det i **Fjotland gards- og ættesoge** s. 571 er eit interessant bilete av Trine. Ein kan også få eit glimt av Trine som ung jente på s. 393 i **Kvinesdal-bilder Bind 2**. Elles kan ein leggja merke til at Kvinesdalsongen er attgjeven i **Fjotland lesebok** på s. 39 ff. Denne boka er utgjeven i 1964. Her manglar andre verset.

På realskulen under andre verdenskrigen

Eit tidsbilete

Av Anstein Dyrli Lohndal

Skuletrøytt

Då eg var konfirmert hausten 1940, rekna eg det som sjølv sagt at meir skulegang enn dei pliktige sju åra kom ikkje på tale. Det siste året hadde eg berre så måteleg funne meg til rette med skulearbeidet, særleg fordi mykje av tida gjekk til repetisjon og terping på fagstoff som eg hadde vore gjennom fleire gonger før. Men i ein to-delt skule med fire årskull samla i eit klasserom var det uråd å organisera lærestoffet annleis enn at dei eldre årskulla måtte vera tilhøyrarar når dei yngre fekk undervisning. Rett nok var slik påhøyring god repetisjon av det ein sjølv hadde gått gjennom tidlegare og såleis ikkje utan pedagogisk verdi. Men det kunne vera noko trøytande i lengda å høyra om same emnet gong etter gong.

Gardsarbeid og samtidsorientering

Etter konfirmasjonen blei eg verande heime i Dyrli og dagane gjekk med vanleg gardsarbeid. Utanom dette dreiv eg vedhogst saman med far min i det bratte fjell- og skogsterrenget nedover mot

Kvina og Guseviga. Det var tungarbeid å transportera stokkane med handemakt nedover urar og ulende til sjøen, kjøra dei med hest og slede over isen til Øysandbua, og så stå der i dagevis og saga, kløyva og til sist mæla opp veden. Våren 1943 hadde me over 50 mål bjørke- og ospeved ferdig. Salsprisen var 40 kr. pr. mål. Eg fekk ikkje dagløn, men hadde som andre heimeverande kost og husrom. Generasjonen føre meg hadde vakse opp under hardare vilkår. Farbror Andreas (Londal) tente som tolvåring om sommaren på Håland, grannegarden til nere Londal. Dei to neste somrane var han i Rørvik. Far min blei tenestgut på Åse hos Jens på Kleiva sommaren 1912 då han var 13 år, og året etter på Londal (øvre). Arbeidsdagen var frå kl. seks om morgonen til seine kvelden. Så eg hadde det godt og fritt som kunne vera heime, tykte eg. Andre alternativ hadde eg i røynda ikkje heller. Det var nok godt betalt arbeid å få på tyske anlegg, men til det var eg for ung. Nokre kroner tente eg likevel på snorefangst om haustane. Anna Mydland kjøpte alt det eg

fekk. Men mange kronene blei det ikkje.

Eit par gonger om året kom det båtar inn til Lerviga og lasta tremasse, og då eg var 15 år, møtte eg ned der og fekk arbeid med å trilla ballar frå lagerbua og ut på kaien. Timebetalinga var kr. 1,10 og lastinga av båtane tok omlag tre arbeidsdagar. Det kom derfor mykje pengar i løningsposen - mest 30 kroner etter ein slik innsats. Dei måtte eg bruka til noko nyttig, sa foreldra mine, men eg lurte meg likevel til å kjøpa litt lesestoff når eg gjekk til dals og handla.

For om eg var blitt grundig lei av skulegangen, så var likevel ikkje lesehugen knekt, tvert i mot brukte eg mykje av fritida til å lesa. Av kjenningar fekk eg låna vekeblad og ein og annan kriminalroman. Men det baud på problem å få nok lesestoff på denne måten.

Me hadde fått radio hausten 1939, og då var det ei ny og spanande verd som opna seg for meg i tillegg til leseopplevingane. Forutan dagsnytt og vërmeldingar høyrde eg på utanrikskronikkar, foredrag om mange slags emne, musikk og underhaldningsprogram. Men radioen vår gjekk på batteri, og dette måtte det sparast på mest mogleg. Ikkje så få interessante program fekk eg derfor ikkje høyra. Frå føresommaren 1940 blei radioen det gildaste me hadde. Då sat me kvar kveld og høyrde på sendingane til det okkuperte Noreg frå BBC. Innleveringa av radioapparata i

august 1941 var derfor ei trist oppleving.

Men far min greidde å finna att radioen vår då han ei myrk haustnatt låste seg inn i det nedlagde skulehuset på Øya, der lensmannen hadde lagra alle radioapparata frå heile bygda. Fleire gjorde forresten det same som han. Dermed hadde me tilgang til dei norske sendingane frå BBC under heile krigen og eg kunne halda meg godt orientert om dei store og dramatiske hendingane ute i verda. I tillegg til radioen var det leseinteressene som gav dei fyrste ungdomsåra mine innhald og mening. I ettertid har eg skjønna at dei var ei avgjerande og viktig morgnings- og oppvakningstid i livet mitt.

Frå 10-årsalderen hadde "Arbeidermagasinet" vore kjær lesnad, endå mor mi meinte dette var eit "stygt" vekeblad, som eg ikkje burde lesa. Men heldigvis blei det ingen sensur. Hausten 1939 tinga eg "Ukens Nytt", landsutgåva av Aftenposten. Denne kom ut tre gonger i veka og inneheldt mange slags stoff: utanriksreportasjar, kronikkar, kommentarar, mykje bilestoff, dessutan noveller og ein spanande kriminalføljetong. Denne avisa var noko heilt anna enn "Agder" med sine fire sider tre gonger i veka, og utan eit einaste bilete. Dessutan var "Ukens Nytt" svært rimeleg å halda.

Men sommaren 1940 slutta Aftenposten med utgjevinga av dette bladet, og det var eit stort sagn for meg. Den tyske sensuren stoppa dessutan "Agder", men me

tok då til å halda "Flekkefjordsposten", som i motsetnad til redaktør Ingvald Seland i "Agder" fylgde dei retningslinene okkupanten tvinga på alle norske aviser.

Det var nokonlunde samtidig at eg blei kjend med Ræders "Verdenshistorie for Middelskolen". Denne læreboka hadde ein slektning av mor mi brukt då han gjekk på middelskolen i Stavanger. Det var ei spanande bok, innhaldsrik og pedagogisk/fagleg godt lagt til rette for ungdom. Eg las ho fleire gonger og fekk dermed ei god innføring i verdshistorie, noko som stimulerte den interessa eg like frå barneåra hadde for historie, og som også kom meg til nytte under seinare skulegang, ja innverka på mitt val av livsyrke.

Folkebiblioteket – ei gullgruve

Men endå eg budde avsides med lang veg til "sivilisasjonen" nede i dalen, fanst det eit kulturtilbod som var lett tilgjengeleg. Det var den offentlege bibliotektenesta i bygda.

Vinteren 1941 var eg ein dag innom posthuset på Øya i eit vanleg ærend. Der la eg merke til eit skap med glasdører, fullt av bøker. Eg tok mot til meg og spurde postopnaren, Mathias Rørvik, om dette var bøker til utlån, og han svara ja, her var folkebiblioteket for Øye-krinsen. Kunne eg få låna, var neste spørsmålet, og det kunne eg - utan at det kosta noko ting. Då var det ein lukkeleg låntakar som tok til å studera boktitlar og straks såg mange interessan-

te bøker. Dermed var det opna ei ny og spanande kjelde til litterære opplevingar. Eg las i tida som fylgde romanar av forfattarar som Mikkel Fønhus, Arthur Omre, Elias Kremmer, Jakob B. Bull, Alexandre Dumas (Romanane Greven av Monte Christo, De tre musketerer) og ein del andre eg i dag ikkje minnest namnet på bortsett frå ein: Sigurd Johnsen, som var kvindøl og hadde gjeve ut tre ungdomsromanar på Lunde Forlag, Bergen.

Seinare blei eg låntakar ved Sentralbiblioteket for Agder i Kristiansand. Eg fekk tilsendt boklister og kunne ta mot og senda bøkene i posten. Heilt gratis var ikkje utlånet ikkje, ein måtte betala returporto. Av bøker derfrå var det helst faglitteratur eg lånte, bl. a. større historieverk - som eg knapt hadde føresetnader for å ha særleg utbytte av. Men truleg fall ikkje alt på steingrunn.

Lesing blei det sjølv sagt ikkje så mykje tid til som eg kunne ynskja - det daglege arbeidet ute dagen lang måtte sjølv sagt ha prioritet så sant vëret tillet det, sommar som vinter. Så langt om "kviletida" mi etter konfirmasjonen.

Sjølvsstudium og tankar om skulegang

I vekeblada kunne me desse åra sjå store annonsar frå brevsular, eller "korrespondanseskole," som dei kalla seg. Ved sida av det store tiltaket Norsk Korrespondanseskole som tilbød eit breitt fagspekter,

voks det fram ein heil del mindre brevsular med kurs til rimeleg pris. Ein trong berre folkeskulen som studiegrunnlag, og kostnaden var liten, så vidt eg minnest berre 40 kroner pr. kurs utanom lærebøker. Sjølv sagt blei det understreka i desse utlysingane kor viktig det var å bruka fritida til å skaffa seg kunnskapar og faglege kvalifikasjonar.

Hausten 1942 melde eg meg som elev ved Astra Brevskole i faget *praktisk rekning*. 20 brev skulle eg senda inn med oppgaver til retting. Desse var henta frå to oppgavesamlingar med aukande vanskegrad. Kvart brev gav tilvising på kva oppgaver eg skulle løysa og senda inn til Oslo, og desse kravde mykje arbeid. Dei retta svara kom attende med karakter og korrigerings av feil. Eg sakna likevel rettleiing på førehand - særleg eksempel på *korleis* dei ulike oppgavetypane skulle løysast. På slutten av kurset blei oppgavene vanskelege, og då søkte eg rettleiing hos læraren i krinsen vår, Adolf Vatland. Ein og annan haustkveld gjekk eg med parafinlykta i neven til Dyrstad (omlag fire kilometer) der han budde, og så forklarte han framgangsmåtar og gjorde merksam på finurlige ting i oppgavene. "Her må me vera lure", sa han når oppgåva inneheldt eit intrikat problem. Ein del av desse rekneoppgavene kravde både mogning og omtanke, det var ikkje nok med innøvde rekneteknikkar. Eg trur elles ikkje at utbyttet av kurset stod i høve til arbeidsinnsatsen min.

Ein vinterkveld som eg sat under parafinlampa heime og rekna, sa mor mi: "Du sko ha gjenge på realskulen i Neset". Meir skulegang? Det var ein tanke som aldri før hadde streifa meg.

Eg hadde sjølv sagt høyrte at det var sett i gang ein to-årig realskule i Neset, og visste at nokre av dei eg hadde gått saman med for presten, gjekk på denne. Dessutan hadde eg eit syskenbarn i Flekkefjord, Solveig Dyrli, som var elev ved den tre-årige middelskulen der. Av henne fekk eg høyra at dei lærte tysk og engelsk, matematikk, historie, geografi og realfag. Leksene var så dryge slik at ho måtte sitja og lesa heile kveldane. For meg høyrdest ikkje dette så avskrekkande ut. Å kunna bu heime og gå på realskulen måtte vel heller vera eit privilegium, tykte eg.

Eg vil på realskulen

Når tanken om å gå på realskulen i Neset for alvor vakna hos meg, kan eg ikkje tidfesta. Sant å seia hadde eg frå barneåra høyrte om kor viktig utdanning var. Mor mi hadde gått både på fylkesskulen i Kvinesdal og Jæren folkehøgskule i si ungdomstid. Ho fortalde av og til om alt dei lærte der, og om kor gildt skulemiljøet hadde vore. Yngste bror hennar, Oskar, hadde gått underoffisersskulen i Kristiansand og seinare teke handelsgymnasium som privatist, og mor mintest stundom korleis han måtte streva for å få seg utdanning. Eg vil såleis tru at impulsar i heimemiljøet har noko av æra

for at eg kom på realskulen, men også mine boklege interesser spela inn. Avgjerande var likevel at ein privat to-årig realskule var etablert i Kvinesdal hausten 1941. Utan dette tilbodet i heimbygda hadde eg sannsynlegvis aldri fått nokon vidaregående utdanning, og det gjeld truleg også for mange andre ungdommar på min alder.

Våren 1943 var avgjerda teken. Eg ville gå på realskulen frå hausten av og ta eksamen våren 1945. Då måtte eg flytta heimanfrå og bu på hybel i Neset desse to åra, og det ville bli store utgifter til hybel, skulepengar, mat og bøker. Rett nok skulle eg få poteter, ymse matvarer og brenneved heimanfrå, men det strekte sjølv sagt ikkje til. Løysinga

blei å ta opp eit banklån dersom eg fekk plass på realskulen.

Tidleg på sommaren gjekk eg til dals og ut til Ydre Eigeland, der styrraren for realskulen, Ragnar Kvam, budde i det gamle huset til Nils Nilsen senior (nå rive). Han tok vel mot meg, men sa at eg måtte levera vitnemål frå folkeskulen, og la til at det kan henda måtte haldast opp-taksprøve, for her var mange ungdommar både frå Kvinesdal og Fjotland som ville gå på realskulen, hadde han høyrte. Med denne informasjonen drog eg heim att. Men å skaffa vitnemål var problematisk. For me hadde ikkje hatt nokon eksamen i folkeskulen, og fylgjeleg kunne eg ikkje leggja fram noko vitnemål i det heile. Men eg skreiv av

Fotografi av "Tingstova" i Liknes

Utlånt: Kvinesdal Fotoklubb.

karakterane mine for siste skuleåret, fekk krinsformannen til å attestera at avskrifta var korrekt og sende denne til skulestyraren.

Opptaksprøve

Men dette arbeidet synte seg å vera til lita nytte, for ut på sommaren kom det brev frå realskulen med innkalling til opptaksprøve i midten av august. Faga var norsk stil, rekning, grammatikk og norsk historie.

Ein måndags morgon stilte eg så opp utanfor Tingstova i Neset saman med ein stor flokk ungdom, som eg berre kjende få av. Me fekk plass i fyrste høgda der to klasserom var slegne saman. Kor mange aspirantar me var alt i alt, veit eg ikkje, truleg over 40.

Etter ei orientering av skulestyrar Kvam tok prøva i norsk stil til. Stiloppgåva var *Heimbygda mi*. Tilleggsprøva i grammatikk kravde analyse av fylgjande periode: *Då gutane kom frå skogen, hørde dei eit stort brak*. Oppgåva gjekk ut på å setja rett namn på dei to setningane, finna setningsdelane i begge (dvs. subjekt, predikat, objekt, kompliment osv, og til sist gjera greie for ordklassane (dvs. substantiv, verb, adjektiv, pronomen) og visa bøyingsmønster.

Eg hadde ikkje lært fagtermar som substantiv, adjektiv, verb osv., for i folkeskulen på Dyrstad sa me *namneord, eigenskapsord, gjerningsord*. Men eg kom nå heilskinna frå analysen likevel.

Dagen etter hadde me praktisk

rekning med oppgåver frå folkeskulens lepenum. Siste dagen var det skriftleg prøve i norsk historie. Oppgåva lydde: *Fortel om Olav Haraldsson (Olav den heilage)*. Dei to fyrste dagane kunne me sitja 5 timar, siste dagen fire.

Til sist fekk me vita at opptakslista skulle bli kunngjort same staden eit par dagar seinare. Den dagen rådde det spaning og nervøsitett mellom oss, for berre 30 kunne få plass i fyrste real. Opplesinga av namn og karakterar fylgde prinsippet: dei beste fyrst. Det vil seia dei som hadde fått fullt hus: fire mtf, blei nemnde fyrst, så kom dei med tre mtf og ein tf, der etter dei med to mtf og to tf. osv. Mitt namn kom nokså snart, for eg fekk to mtf og to tf. og det var eg godt nøgd med. Nå hadde eg i alle fall kome gjennom nålauga. Kor mange det var som ikkje nådde opp, fekk me aldri vita.

Etter at spaninga var utløyst, fekk me utvalde 30 pålegg om å møta fyrstkomande måndag i lokalet til pinsevenene. Dette låg berre eit steinkast frå Farbruna. Dermed skulle eit nytt avsnitt av livet mitt ta til, bu på hybel og råda meg sjølv.

Møtet med skulen

Fyrste skuledagen møtte me lærarane i tur og orden og fekk diktert timeplan. Olav Høyland senior skulle ha norsk, religion og teikning, Johan Eggen matematikk, fysikk, botanikk, samfunnsrekning og geografi, og Ragnar Kvam tysk, engelsk og historie. På grunn av dei van-

"Pinsevenlokalet" ved Farbrua stend endå, men det er nå i privat eige og er bygd om til vanlege husvære.
Foto: Johannes Hamre.

skane som okkupasjonen førte med seg, hadde Kyrkjedepartementet redusert fagkrinsen for to-årig realskule. Fag som skriftleg sidemål, bokføring, kroppsøving og sløyd/handarbeid var ikkje med i fagkrinsen. I verdshistorie gjekk tida etter 1870 ut. NS-styret ville ikkje at norske elevar skulle læra om korleis demokratiet i Tyskland og Italia blei øydelagt av diktatorane Mussolini og Hitler!

Undervisningstida var 36 timar pr. veke - seks timar dagleg frå 9 til 15, men me slapp ettermiddagsskule slik som mange andre høgare skular måtte finna seg i. Lokalet til pinsevenene var stort og lyst, med rike-

leg plass til 30 elevar. Pultane høyrde til Kvinesdal fylkesskule, som måtte innstilla fordi tyskarane konfiskerte bygningane til denne. Kvar pult hadde plass for tre elevar, og det var uvant for oss. For dei fleste folkeskulane i bygda hadde anten tomanns- eller einmannspultar i slutten av 1930-åra.

Me visste at realskulen kravde mykje arbeid. I einskilde fag som matematikk og tysk var det lettast å stryka, og sidan realskulen i Kvinesdal var eit privat tiltak, måtte elevar ta eksamen i alle faga, skriftlege og munnlege. Berre skuler med eksamensrett fekk bruka standpunktteknikk, noko som sterkt

Hunkjønnsordene blir ikke bøyd i entall; i flertall går de svakt, og får en eller n.
Unntak: Noen av hunkjønnsordene får e (og omlyd) i flertall; de viktigste er:

Entall.	Flertall.
die Ägt	— die Ägte, oksa
die Bank	— die Bänke, benken
die Braut	— die Braute, brura, bruden
die Brust	— die Brüste, brystet
die Hand	— die Hände, neven
die Frucht	[frukt] — die Früchte, [fructo], frukten
die Gans	— die Gänse, gåsa
die Grube	— die Gräbe, (grav)hvelvingen
die Hand	— die Hände, handa
die Haut	— die Häute, huden
die Kluft	— die Klüfte, klosita
die Kraft	— die Kräfte, krafta
die Kuh	— die Kühe, kua
die Kunst	— die Künste, kunsten
die Luse	— die Läuse, lusa
die Luft	— die Lüfte, lufta
die Macht	[makt] — die Mächte [mæcto], makta
die Magd	ma:kt] — die Mägde, [me:kdo], tjenestjenta'
die Maus	— die Mäuse, musa
die Nacht	— die Nächte, natta
die Naht	— die Nähte, sømnen (på klær)
die Nuss	— die Nüsse, nøtta
die Schnur	— die Schnüre, snora
die Stadt	— die Städte (/teto), byen
die Wand	— die Wände, vegg
die Wurft	— die Würfte, pølsa

reduserte eksamenspresset. Der slapp elevane med munnleg prøve i eitt fag utanom dei skriftlege faga.

Undervisninga blei styrt i detaljar. Det var heimelekse i alle fag, og faste dagar med skriftlege prøver på skulen. Norsk stil hadde me to av i månaden, helst som heimearbeid, men i tysk, engelsk og matematikk var det skriftleg prøve i dobbelttime under streng kontroll kvar veke. I munnlege fag var det leksehøyring og elles klasseeksaminasjon. Då måtte den som blei høyr, reisa seg opp medan han gjorde greie for emnet det galdt. Denne rutinen var me alle vel drilla i frå folkeskulen og såg ikkje negativt på metoden - tvert i mot - då kunne eleven få

Eit eksempel på unntak frå hovudregelen om bøyinga av tyske hokjønnsord. Denne ordgruppa lærte me utanboks, og eg kan framleis ramsa ho opp.

Frå Jakob Løkke: Tysk grammatikk. 1939. Alle tyske ord i denne prenta med gotisk fraktur. Denne skrifttypen hadde ein del av oss lært i folkeskulen.

dokumentert kunnskapane sine og oppnå god karakter på prestasjonen. Men situasjonen var ikkje fullt så hyggeleg om eleven hadde førebudd seg for lite.

I språkfaga lærte me bøyingsmønstre, reglar og gloser utanboks og kunne briljera med mykje fakta. Men praktisk bruk av faktakunnskapar krev innsikt, omtanke og mogning. Det opplevde eg sjølv i tysk. Heile fyrste året lærte eg grammatikken på rams med alle sine reglar og talrike unntak frå desse, men greidde i fyrste omgang ikkje å bruka teorien ved utforminga av skriftlege oppgåver, og tykte lenge eg hausta små frukter av den harde innsatsen. Men så kom gjennombrøtet andre året. Då endra det rigide grammatikkssystemet seg som ved eit under til ein føyeleg og tenleg reiskap for tanken når eg skreiv attforteljing på tysk eller omsette tekst frå norsk til tysk. Så pugginga og innlæringa fyrste året bar etter kvart gode frukter for meg. Eg lærte og innsåg at å vinna fram til integrerte kunnskapar har *arbeid* som føresetnad. Eg vil meina at realskulen gav oss solide basis-kunnskapar - ei verdfull allmennda-

ning. Samstundes treivst me med skulen og arbeidet. Det var ingen av oss som spurde *kvifor* me skulle ha det og det faget, eller læra dei og dei emna. Eit par mannsaldrar seinare har *det spørsmålet* visst opptekte skuletrøyte elevvar meir enn verdien av å kunna noko. Men tidene skifter ---

Ikkje tilgang på utstyr og arbeidsreiskapar

Det var ikkje så få problem eg kom bort i dei fyrste dagane på realskulen. Eg trong skuleveske, men den slags var ikkje å få kjøpt. Heller ikkje kunne det brukast "rubesekk" på ryggen som eg hadde gjort på folkeskulen, for då ville eg bli til spott og spe. Men så fekk mor mi låna ei gamal, sliten skuleveske av skinn som Torleiv Skjerli og syskena hans hadde brukt i årevis. Så kunne eg ha skuleveske i handa som dei andre. I slutten av krigen kom det endeleg skulevesker laga av ein slags voksduk i handelen, og eg kjøpte meg slik ei.

Til utstyret for matematikkundervisninga høyrde linjal, vinkel og passsar. Dei to fyrste reiskapane var av tre og å få kjøpt, men ikkje passsar. Igjen måtte eg prøva lånevegen. Det tyktest vera få i Kvinesdal som hadde ein slik kosteleg reiskap. Men så møtte eg tilfeldigvis Oskar Aase då eg var på veg til Dyrli ein laurdags ettermiddag. Han spurte korleis det gjekk på skulen, og eg fortalte litt. Mellom anna nemnde eg problemet med å få tak i ein passsar.

"Du kan få låna min", sa han til mi forundring, og fortalte at han hadde gått på teknisk skule i Grimstad og hadde liggjande eit heilt teiknebestikk. Og så var også den suta borte.

Men det største problemet då eg tok til på realskulen, var hybel og middagsmat. Her såg det lenge så svart ut at heile skulegangen min stod på spel.

Hybelproblemet

Det sa seg sjølv at eg kunne ikkje gå heim til Dyrli frå Neset etter skuletid, for det tok mest to timar *ein* veg. Rett nok var det bilveg frå Åse og til dals (fire km), men med jamn stigning frå Fidjan og oppover, slik at sykkel berre kunne brukast ned frå Åse. Eg hadde ikkje sykkel og heller ikkje var ein ny eller brukt å oppdriva.

Men hybel var vanskeleg å få tak i, ikkje minst fordi elevvar frå Fjotland herad også søkte etter husvere i og omkring Neset. Farbror min, Andreas Londal, som budde på Åmot, åtte eige hus, men hadde leigebruarar og derfor ingen ledige rom.

Til slutt fekk eg lovnad på eit sidekammers i huset til Malla Håland. Ho var frå Dyrstad, noko i slekt med oss på morsida, ei myndig eldre kvinne som var enkje. Størsteparten av huset sitt under Hellaren hadde ho leigd ut. Men det var eit problem med sidekammerset. Utgangen frå dette gjekk gjennom stova hennar, og der hadde ho senga si. Eg måtte derfor vera på plass i kammerset før ho gjekk til

sengs og venta om morgonen til dess ho hadde rise opp. Men Malla sat lenge oppe om kveldane med handarbeid og var på beina tidleg om morgonen. Ordninga var såleis til å leva med. Avtalen var at eg skulle få bu hos henne til eg fann noko betre. Ho sa seg elles viljug til å koka kaffi (dvs på kaffierstatning) til meg om morgonen medan eg sjølv sytte for brødmaten. Leiga var særers rimeleg, 30 kroner månaden. Det same var skulepengane på realskulen.

Her heldt eg då til dei fyrste vekene av skuleåret 1943-44. Det var ingen av kafeane i Neset som serverte middag bortsett frå Rafoss Hotel, men der hadde eg langt frå råd til å kjøpa middagsmat. Farbror Andreas let meg koma til Åmot og eta middag hos han dei fyrste fem vekedagane etter skuletid. Laurdag etter at skulen var slutt, gjekk eg rett frå skulen til Dyrli, og vende så attende sundags kveld.

Men etter nokre veker fekk eg tilbod om å dela hybel med ein gut frå Fjotland, Andreas Spillebrok. Han budde inne på Vollan (Åmot) hos Sara Husefjell, ei eldre enkje, som leigde halvparten av eit hus Seval Åmot åtte der. Ho disponerte ei stor stove, kjøkken og eit loftsrom med omn, dessutan ei stor vedskal og kjellarrom. Denne hausten hadde ho leigd ut loftsromet til førnemnde Andreas. Tønnes Helle budde i lag med han. Denne tok til i fyrste klasse saman med meg, men fann seg ikkje til rette i det nye miljøet og slut-

ta derfor i oktober. Då fekk eg tilbod om å overta plassen hans, og det ville eg meir enn gjerne. Sara hadde også teke på seg å koka for dei to hybelbuarane, og dermed var problemet med middag løyst for meg. Det hørde med til leigeavtalen at me skulle sjølv skaffa råstoffet: poteter, kjøt, fisk mv, dessutan brenneved og stå føre oppvarminga av loftsromet. I svala stod det derfor tre vedlag med turr famneved av bjørk, eit til kvar av oss inkludert Sara.

Andreas og eg avtalte å fyra opp etter skuletid kvar sin dag og halda ved til omnen fram mot leggetid, og denne ordninga fungerte greitt heile fyringssesongen. Far min kjørte ned det eg trong av famneved frå Dyrli på vinterføre. Ein gong han var undervegs med nokre vedsekkar på sleden, møtte han uventa NS-lensmann Hansen i Gusekleiva (det var lettare å kjøra ned til sjøen og over åna, og så fylgja landevegen oppover dalen). Lensmannen ville ha greie på kva slags lass far min hadde, og han sa det var famneved. Dette trudde visst ikkje representanten for makthavarane, for han trivla med hendene over sekkane og opna til og med ein. Etterpå sa lensmannen at han plikta å føra transportkontroll for å hindra svart-handel.

Det daglege brød

Me to hybelkameratar måtte som nemnt sjølv skaffa både brød- og middagsmat. Når eg var heime i hel-

gane, fekk eg med meg hellekaker, vaflar, smør, turka kjøt (av sau og lam), alt etter kva dei hadde heime. Poteter kjørte far min ned av og til. Litt grønsaker dyrka me i Dyrli, men dei var det oftast ende på før jul. Eg likte det mørke kjøpebrødet bakt med surdeig, tykte det smaka herleg med svart sirup på. Når sirupsglaset var tomt, hadde eg vanleg sukker (lysebrunt roesukker) på skjevane. Ut over hausten brukte eg heimelaga tyttebærsylt også til pålegg, men det varte ikkje så lenge. Ost var sjølv sagt ikkje å oppdriva. Alle desse varene var på kort - eg hadde brødkort, sukkertort, feittkort m.fl. Sirup blei tildelt på ekstramerke av og til, skoty måtte det søkjast om til den lokale forsyningsnemnda. Eg prøvde ein gong å få ekstrakort på brød, men fekk konstant avslag, det var berre for tungarbeidarar. *Kvitt* brød var berre å få for den som hadde lækjarattest for magesår og likn. Rasjonane var små, men eg greidde meg godt fordi eg fekk så mykje matvarer heimanfrå.

Kaffi kokt på erstatning (rasjonert) brukte eg alltid om morgonen, og merkeleg nok sakna eg aldri den ekte kaffien, som ikkje lenger var i handelen. Det var gamal skikk i Kvinesdal å koka på gruta for å spara dyre kaffibauner, og då blei det mykje garvesyre å få i seg, til skade for magen. I så måte var erstatningskaffien betre for helsa. Godt varm og med fløyte i var denne oppkvikkande om morgonen.

Til kveldsmaten brukte eg søt mjølk, som snille grannar let meg få. På andre sida av vegen budde Johannes på Vollan og huslyden hans. Hos dei fekk eg kjøpa 1/2 liter søt mjølk annankvar dag, og Teodor Åmot, som budde attmed Folkets Hus, tildelte meg også 1/2 liter nysila mjølk annankvar dag. Eg trur literprisen var 20 øre. På denne måten disponerte eg ein halv liter søt mjølk til dagen. Dette var eit verdifullt tilskot til kosthaldet mitt. Langt frå alle ungdomar fekk mjølk dagleg desse åra.

Men middagsmat måtte eg ha dagleg, og dessutan kunne eg ikkje ha same menyen dag ut og dag inn. Stort sett laga det seg med råstoffet. Turrfisken var rasjonert og vanskeleg å få tak i, men turka nakkar og øyrebein av skrei (såkalla avskjer) var i fritt sal, og eg kjøpte 5 kg i slengen - det var ein kvote som handelslagsstyrar Mygland fastsette til kvar kunde. Utvatna og kokte var desse nakkane saman med varme poteter og smør ein middagsrett som eg alltid gledde meg til, og åt dugeleg gjorde eg også! Om vinteren kom det kassar med fersk storsild til handelslaget, og då var det berre å trø sild på ein ståltråd, betala og koma seg heim og reinska. Dagen etter stod det steikt storsild på bordet når eg holsvolten kom frå skulen. Til vanleg gjekk det med tre sild då!

Ut på våren kom eit anna urasjonert fiskeprodukt i handelen. Det var "solsild", røykt og lettsalta storsild,

som Sara anten kokte eller steikte, alt etter mitt ynskje. I grunnen treivst eg godt med denne slags middagsmat, kan henda fordi eg sjølv hadde ansvaret for middagsmaten. Noko av det turka og salta kjøtet eg hadde med heimanfrå, gjekk som regel til kjøtsuppe, medan pinnekjøttet alltid blei steikt.

Oskar Gusevik dreiv fiskehandel både under og etter krigen. Han kom gjerne til Neset med fiskebilen like etter skuletid, og då stilte eg opp i køen og sikra meg litt ferskmat. Det kunne vera pir og makrell, kvitling og småsei eller andre fiskeslag, dessutan hadde han alltid krabbe ut over hausten. Vanleg spekesild var også å få kjøpt av og til. Særleg fin var den småfalne nordlandske feitsilda, ho smaka som "fløde", tykte eg

Ferskt kjøt eller pylsa (middags- og morrpylsa) var rasjonert, og slike varer var alltid utselde i dei tre slaktarforretningane når eg gjekk innom. Til slutt gav eg opp å spørja. Men så fekk far min avtale med Andrias Aase, som dreiv den største slaktarforretninga den gongen, at eg skulle få kjøpt litt morrpylsa av og til. Eg gjekk då dit ein gong i månaden eller så, bad om å få tala med Andrias, og fekk då omlag eit halvt kg, slik at eg hadde til eit par middagar. Morrpylsa var velsmakande, men eg let vera å tenkja på kva ho inneheldt!

Eg var i det heile vel tilfreds både med kosthaldet mitt og Sara sin kokekunst, og slapp såleis nærings-

sorger. Elles tok skulearbeidet mykje tid og krefter, for ein to-årig privatdriven realskule var ingen kvileheim for den som ville oppnå anstendige eksamensresultat.

Fagkrinsen i to-årig realskule

Norsk hadde 5 timar i veka fyrste året og seks det andre. Som nemnt skulle me berre ha oppgåver i hovudmålet. Kravet til avgangsprøva var at eksaminanden "skal skriva ein stil av forteljande, skildrande eller lett resonnerande slag ... Undervisningsrådet gjev fleire oppgåver til val", sa undervisningsplanen. Der heitte det vidare at ein ved vurderinga av stilane skulle ta omsyn til den åndelege mogninga hos eksaminanden, kunnskapane hans i emnet, kjennskapen til rettskriving, teiknsetjing og målføring, og evna hans til klår og oversiktleg framstilling. Ein *mtf.* (dvs. ein mykje tilfredsstillande prestasjon) hang høgt - i gjennomsnitt greidde berre 10-15 % av ein normalklasse å oppnå denne karakteren.

Eg treivst med å skriva stil, særleg dei resonnerande. Desse kravde at ein måtte oppsøkje kjelder, leita etter kunnskapar om emnet, og på det grunnlaget skriva ei sjølvstendig utgreiing. Då var folkebiblioteket til stor nytte. Der kunne eg leita fram relevant stoff i fagbøker og så låna dei heim. Av stilleme eg arbeidde med på denne måten, kan nemnast torsken og torskefisket, poteta, elden, skogen vår og skogsdrift. Til eksamen våren 1945 fekk me

mellom dei tre valfrie oppgåvene ei om jernbanene våre, og den var midt i blinken for meg.

Me hadde ei kortfatta lærebok i grammatikk, rettskriving og teiknsetjing, men lærte best å bruka morsmålet gjennom stilskrivinga. Det var alltid spanande å få att stilane, for Høyland brukte god tid på dette arbeidet, han slo ned på grove språkfeil og dårleg målbruk, gav ris og ros på ein humoristisk måte, og let gode stilar bli opplesne av forfattaren. Denne æra inspirerte til meir intenst arbeid med norsk skriftleg, og hadde utan tvil pedagogisk verknad. For meg blei innføringa i god og naturleg nynorsk målbruk av stor verdi og nytte, denne gav eit solid grunnlag som eg sidan har bygd vidare på.

Det munnlege pensum i norsk var eit litteraturutval på 150 sider statarisk lærestoff. Dette blei henta frå tredje bandet av Eitrem's leseverk og skulle dekke alle viktige periodar av norsk bokheim: dikt, prosa, skodespel. Det blei kravd at eksaminanden skulle kunna lesa ein tekst med forstand og ettertanke, forklara ordformer, kunna innhaldet og endeleg også syna kjennskap til dikteren/opphavet. Ei lita boksoge på 50-60 sider gav oss den fyrste innføringa i norsk litteraturhistorie.

Den andre delen av det munnlege pensumet var 100 sider *kursorisk* lesnad, som skulle innehalda minst tredjeparten fagleg stoff og like mykje på sidemålet. For dei fleste av oss ville dette siste seia bokmål.

Nynorsk var hovudmålet, men det var til skade for utviklinga av språkjensla vår at mest alle lærebøkene for dei høgare skulane den gongen var på bokmål.

Det komande hovudspråket i Europa?

Tysk var ein god del meir arbeidskrevjande enn norskfaget, både fordi det tok tid å få tak på det grammatiske systemet, og fordi NS-styret utvida pensum og auka vanskegraden i oppgåvene til skriftleg eksamen. Dessutan fekk me større munnleg pensum også. For tysk ville seinare bli hovudspråket i Europa, og det måtte nordmenn kunna godt dersom me skulle hevda oss i det storgermanske fellesskapet, påstod talsmenn for NS. Dette framtidsperspektivet var inga drivkraft for oss, det me ville oppnå der og då var anstendige karakterar i faget. Utviklinga på Austfronten tydde heller ikkje på at Tyskland ville vinna krigen, tvert imot.

Eksaminanden skulle etter føresegnene kunna lesa og tala tysk med god uttale og skriva ei attforteljing på tysk (eller omsetja ein tekst frå norsk til tysk) til eksamen. Timetalet var seks pr. veke i fyrste klasse, sju i andre.

Undervisninga fylgde ei systematisk oppbygd lærebok med grei progresjon. Til kvart nytt grammatisk fenomen var knytt skriftlege øvingar. Det var avgjerande at ein lærte alt grundig steg for steg, og Kvam brukte nokre gode pedagogiske

Der Choral von Leuthen.

Der Siebenjährige Krieg wurde von Friedrich dem Zweiten gegen die Kaiserin Maria Theresia von Österreich geführt. Er dauerte von 1756 bis 1763. Die Schlacht von Leuthen, die am 5. Dezember 1757 geschlagen wurde, war sehr blutig; sie endete mit einem Siege der Preußen, von denen aber auch viele Tausende den Selbstdod fanden; noch mehr Krieger lagen verwundet auf dem Schlachtfelde. Die dunkle Nacht breitete den Schleier über das blutige Feld. Doch war der Himmel von unzähligen Sternen erleuchtet. Feierliche Stille herrschte auf dem Schlachtfelde. Plötzlich wurde diese Stille durch einen alten Krieger unterbrochen, welcher den Choral ansang: „Nun danket alle Gott!“ Seine Kameraden fielen mit ein, die Nachbarn ebenfalls. Von Korps zu Korps pflanzte sich der Gesang fort; die Feldmusik begleitete ihn, und taufendstimmig stieg es zum Himmel empor: „Nun danket alle Gott!“

knep for at viktige grammatikkreglar skulle sitja som klistra i hovuda våre. Til dei fleste preposisjonsgruppene hadde han ein melodi. For me måtte vita kva preposisjonar det var som berre styrte dativ, kven som styrte både dativ og akkusativ, og kven som berre styrte akkusativ. Kvar av desse gruppene gjekk på sin særskilde melodi, og eg skal seia at me lærte preposisjonane. Det var ein i høgste grad nyttig lærdom. For slike turre fakta var grunnlaget for kunnskap i og for praktisk bruk av tysken.

I tillegg til å læra alle dei grammatiske reglane utanboks måtte me kvar kveld pugga gloser til neste tysktime. Då blei fem seks av oss i slengen sende til tavla for å skriva dei tyske orda etter kvart som læraren sa dei på norsk. Då var det lite kjekt å stå der oppe og ikkje koma på dei tyske glosene.

Etter jul fyrste året tok me også til med å skriva små attforteljingar på tysk, og brukte ein dobbelttime på skulen til det kvar veke. Elles hadde me også kvar veke ei omsetjing heime frå norsk til tysk, det heitte

*Tysk attforteljing våren 1944.
Frå Knudsen og Kristiansen:
Lærebok i tysk. 1940. side 131*

”tyske stiløvinger”. Her auka vanskegraden for kva oppgåve. Men eg lærte mykje tysk av dette arbeidet. Ordboka måtte brukast flittig, for det var stadig ukjende ord i teksten. Det galdt å finna den rette nyansen av ordet, om det var noko spesielt ved bøyinga osv. Og den fyldige Løkkes grammatikk måtte eg ofte rådspørja under omsetjingane. Kvam var noko tradisjonell i tyskundervisninga trass i knepet med å syngja preposisjonane. Når me hadde skriva ei attforteljing og fått produktet retta med karakter for prestasjonen, måtte eit par av elevane skriva av originalen på tavla, og me andre noterte. For til neste tysktimen skulle me kunna attforteljinga utanboks, og det gjekk då ein heil del tid med høyringa. Tanken var truleg at elevane skulle få innprenta eit stilmønster som kom til nytte når dei skreiv nye attforteljingar

Også verdien av attforteljingane er diskutabel. Metoden favoriserer dei som har godt mekanisk minne og delvis kan produsera innhaldet nokonlunde ordrett. Men for den som berre fekk tak i innhaldet, og så måtte byggja opp setningane på eiga hand fordi han ikkje minst ordrett, var ikkje attforteljing den oppgåvetypen som best skilde mellom dei som hadde vunne seg

språkleg innsikt og dei som produserte setningar etter minnet. Etter krigen blei det derfor innført ei ordning som heitte ”Til og frå tysk”. Oppgåva var to-delt. Fyrste halvparten av teksten skulle omsetjast frå tysk til norsk, og siste delen frå norsk til tysk, og til det skulle eksaminanden nytta ut ordtilfanget i den tyske teksten. Men denne oppgåvetypen viser ikkje kor godt eksaminanden oppfattar tysk munnleg, heller ikkje om han kan forma setningar sjølvstendig på tysk.

Ny tysklærer

I andre klassa fekk me ein ny tysklærer, Anne Kristine Lorentzen. Ho var austlending, men budde i Flekkefjord der faren var blitt postmeister like før krigen. Ho var midt i 20-åra, hadde studert filologi i fleire år og teke bifagseksamen i tysk og historie. Nå heldt ho på med norsk hovudfag.

Ho let oss sleppa å pugga tyske attforteljingar, i staden plukka ho ut av teksten tyske seiemåtar, grammatiske konstruksjonar og andre viktige språklege særdrag. Desse lærte me og blei eksaminerte i etter gjennomgåinga. Ho gjorde heller ikkje så stort nummar av ein del språkfeil som Kvam. Dei største språklege syndene me gjorde oss skuldige i, kvalifiserte etter hans mening til nk eller måteleg, det var katastrofekaraktarar. Den som skreiv *Ich habe in Oslo gewesen* (eg har vore i Oslo), fekk minst to raude strekar under *habe*, for det

korrekte er *Ich bin in Oslo gewesen*. Ille var det også å tulla med preposisjonane og adjektivbøyinga.

Under rettleiing av Anne Kristine, som me etter vanleg folkeskikk den gongen kalla ”frøken Lorentzen”, gjorde me gode framsteg i tysk og tysktimane var alltid interessante.

Ho avløyste også Kvam som historielærer, og det var eit godt skifte med tanke på eksamen, for medan han hadde lett for å koma ut på viddene i dette faget, heldt ho seg strengt til dei aktuelle emna. Men dersom eg skal koma med ei innvending mot historieundervisninga i realskulen, vil eg peika på at ho var for lite problemorientert. Å få elevane til å *undrast* over kvifor det og det hende, må også ha plass i undervisninga, ikkje berre vektleggja kva og korleis noko har hendt. For eks. bør læraren ikkje berre gjera elevane kjende med kva som hende i Noreg den 9. april 1940, men også drøfta *kvifor* med dei.

Mange år seinare møtte eg att Anne Kristine Lorentzen. Eg var norsksensor til eksamen artium, og då eg på Blindern skulle helsa på mine to medsensorar, var ho ein av desse. Det blei eit gildt møte, og me friska opp mange minne frå skuleåret 1944-45.

Under den munnlege eksaminasjonen i tysk (og engelsk) skulle eksaminanden syna at han hadde god kjennskap til det statariske stoffet. Men i tillegg måtte han lesa opp og omsetja ein ukjend tekst, den såkalla *ekstemporalprøva*. Det

stod ein viss skrekk av denne. For kva skulle ein gjera når teksten inneheldt ukjende gloser? Me brukte ein del tid i andre klassa til å øva på ukjende tekstar – særleg galdt det å få tak på samanhengen og meiningsinnhaldet i setningane, og då kunne me ofte vri oss frå problemet med dei ukjende glosene. Metoden fungerte dersom berre eksaminanden heldt hovudet kaldt og ikkje gav opp. Då eg sat ved eksamensbordet og las opp ekstemporalen, møtte eg sjølvstøtt fleire gloser eg aldri hadde vore borte i, men ut frå samanhengen greidde eg heldigvis å omsetja teksten utan å stussa noko særleg. I fagplanen stod det uttrykkeleg at ekstemporal-

teksten skulle vera lett. Det var han truleg i mitt tilfelle sidan eg kom frå prøva utan store problem.

Engelsk var mindre arbeidskrevjande

Opplæringa i engelsk fall lettare for dei fleste av oss enn tysk, men faget hadde langt frå den same tyngde eller prestisje. Her var ikkje innfløkte bøyingsmønster med ein vrimmel av reglar og unntak frå reglane att. I alle fall tykte dei fleste av oss at engelskleksjonane fall lettare å arbeida med og halda klare liner i, endå god uttale kravde mykje drill, dessutan måtte glosene og bøyinga av dei uregelrette verba puggast. Kva dag måtte som i tysk-timen nokre av oss fram til tavla og skriva opp gloser og verb som var heimeleksa. Læraren kommanderte: Per skriv *ei reise*, Oddbjørg *åndsnærvere*, Samuel bøyer verbet *to do*, osv. Mest streva me elles med å øva inn spesielle engelske ord og uttrykkmåtar som er ulike dei norske. Like eins var det krevjande å setja seg inn i bruken av dei engelske preposisjonane. Men dei engelske attforteljingane var lette, og faren for å ikkje få med poenget i desse var liten. Kvar tekst blei lesen opp to gonger, og så var det å skriva ned ein kladd i full fart for å få med så mykje som mogleg av inn-

haldet ordrett. Etterpå skreiv me ein utførleg kladd og saumfor denne språkleg. Til sist var det innføring og levering. Til dette arbeidet hadde me ein dobbelttime kvar veke frå vårsemesteret i fyrste klassa.

Det fall også lettare med dei munnlege øvingane i engelsk, for me slapp å tenkja så intenst på ordlegging og bøyingsformer som i tysk med det rike formverket. Kravet var meir å tala språkleg og grammatisk korrekt enn å bli forstått.

Rekning og matematikk var like omfattande og arbeidskrevjande som språkfaga. Undervisninga i algebra og geometri bygde på grunnlaget frå folkeskulen, men dei fleste av oss tykte likevel det var ei framand verd me fekk innføring i. Her tenkjer eg bl.a. på negative tal, likningar med ein og to ukjende, formlar, bokstavar i staden for tal, geometriske figurar, vinklar, kongruens, konstruksjonar m.v. Det blei ikkje så lite å streva med, og verst var at i dette faget kunne ein stakkar lett stryka. Eg forstod ikkje den gongen nytta av den matematiske lærdomen me kava med, men seinare har eg vore glad for den allmennkunnskapen dette faget gav meg. Ein gong etter at me hadde

lært om negative tal og diskuterte vitsen med å læra om dei, stod ein av medelevarane mine og tenkte lenge, og så sa han: "Men minus 1000 er det same som å ha 1000 kroner i gjeld!". Altså var dette ein nyttig og livsnær kunnskap likevel.

Eg greidde aldri å få skikkeleg interesse for dette faget, korkje på realskulen eller seinare i gymnaset (gjekk på engelsklina). Det var eg ikkje åleine om. Men eitt unntak bør nemnast. Eg likte godt oppbygginga av dei matematiske bevisa - dvs. ut frå fastlagde premissar (aksiom) å koma fram til korrekt konklusjon ved deduksjon (gå frå det allmenne til

— 164 —

§ 44. Avvikende Verb. (Irregular verbs).

Present.	Imperfektum.	Perfektum partisipp.
arise (<i>'arəiz</i>) oppstå	arose (<i>'rəʊz</i>)	arisen (<i>'rɪzn</i>)
awake (<i>'weɪk</i>) vekke, våkne	awoke (<i>'wəʊk</i>)	awaked (<i>'weɪkt</i>)
bear (<i>beə</i>) bære; føde	bore (<i>bɔː</i>)	borne (<i>'bɔːn</i>) båret born (<i>'bɔːn</i>) født
beat (<i>biː</i>) slå	beat (<i>biːt</i>)	beaten, beat
begin (<i>bɪ'ɡɪn</i>) begynne	began (<i>bɪ'ɡæn</i>)	begun (<i>bɪ'ɡʌn</i>)
bend bøye	bent	bent
bid by, betale	bade (<i>'bæd</i>), bid	bidden, bid
bind (<i>baɪnd</i>) binde	bound (<i>'baʊnd</i>)	bound
bite (<i>baɪt</i>) bite	bit	bit, bitten
bleed (<i>bliːd</i>) bli	bled	bled
blow (<i>bləʊ</i>) blåse	blew (<i>'bliː</i>)	blown (<i>'bləʊn</i>)
break (<i>breɪk</i>) brette, bryte	broke (<i>'brəʊk</i>)	broken (<i>'brəʊkən</i>)
breed (<i>brɪd</i>) avle; oppdra	bred	bred
bring bringe	brought (<i>'brɔːt</i>)	brought
build (<i>biːld</i>) bygge	built (<i>'biːlt</i>)	built
burn (<i>bɜːn</i>) brenne	burnt, burned (<i>'bɜːnt</i>)	burnt, burned
burst (<i>bɜːst</i>) breste	burst	burst
buy (<i>baɪ</i>) kjøpe	bought (<i>'bɔːt</i>)	bought
cast (<i>kɑːst</i>) kaste	cast	cast
catch (<i>kæʃ</i>) fange; gripe	caught (<i>'kɔːt</i>)	caught
choose (<i>'tʃuːz</i>) velge	chose (<i>'tʃəʊz</i>)	chosen (<i>'tʃɔːzn</i>)
cleave (<i>'kliːv</i>) kloyve	cleft	cleft
cling klynge seg	clung (<i>'klɒŋ</i>)	clung
come (<i>'kʌm</i>) komme	came (<i>'keɪm</i>)	come (<i>'kʌm</i>)
cost (<i>kɔːst</i>) koste	cost	cost
creep (<i>'kriːp</i>) krype	crept	crept
cut (<i>kʌt</i>) hogge, skjære	cut	cut
deal (<i>diːl</i>) handle[klippinge]	dealt (<i>'dɔːlt</i>)	dealt
dig grave	dug (<i>'dʌg</i>)	dug
do (<i>də</i>) gjøre	did	done (<i>'dʌn</i>)
draw (<i>dɹɔː</i>) dra; tegne	drew (<i>'druː</i>)	drawn (<i>'drɔːn</i>)
dream (<i>drɪːm</i>) drømme	dreamt (<i>'driːmt</i>)	dreamt
drink drikke	drank (<i>'drɒŋk</i>)	drunk (<i>'drʌŋk</i>)
drive (<i>draɪv</i>) drive; kjøre	drove (<i>'drəʊv</i>)	driven (<i>'driːvn</i>)

Engelske uregelrette verb, oppsett alfabetisk, fyrste side av fire. Frå K. Brekke: *Lærebok i engelsk 1939, side 164*

Den pytagoreiske læresetninga og oppbygginga av beviset for at denne er sann.

Frå sidene 192-193 i Søgaard og Tams Lyche: *Matematikk for den høgre skolen I. 1939*

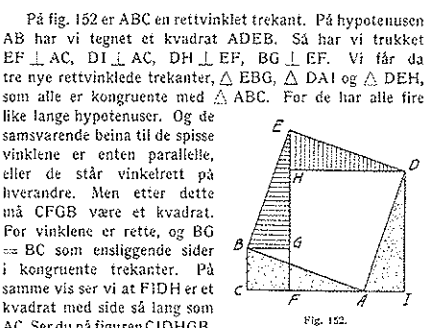

Fig. 152.

På fig. 152 er ABC en rettvinklet trekant. På hypotenusen AB har vi tegnet et kvadrat ADEB. Så har vi trukket EF \perp AC, DI \perp AC, DH \perp EF, BG \perp EF. Vi får da tre nye rettvinklede trekanter, $\triangle EBG$, $\triangle DAI$ og $\triangle DEH$, som alle er kongruente med $\triangle ABC$. For de har alle fire like lange hypotener. Og de samsvarende beina til de spisse vinklne er enten parallelle, eller de står vinkelrett på hverandre. Men etter dette må CFGB være et kvadrat. For vinklne er rette, og BG = BC som ensliggende sider i kongruente trekanter. På samme vis ser vi at FIDH er et kvadrat med side så lang som AC. Ser du på figuren CIDHGB, så er den satt sammen av de to kvadratene som har katetene til sider. Men den er også satt sammen av det hvite partiet og de to prikkede trekantene. Ser du isteden på kvadratet ADEB, så er det satt sammen av det hvite partiet og de strekede trekantene. Men de to strekede trekantene var jo kongruente med de to prikkede. Og derfor er kvadratet ADEB så stort som kvadratene BCFG og FIDH tilsammen.

I en rettvinklet trekant er kvadratet på hypotenusen så stort som kvadratene på katetene tilsammen.

Denne setningen kaller vi den pytagoreiske læresetningen etter den greske matematiker og filosof Pytagoras (omtr. 500 f. Kr.).

Er lengdetaletene på sidene i en rettvinklet trekant a, b og c, slik at c er lengdetalet på hypotenusen, så har vi

$$c^2 = a^2 + b^2.$$

Denne likningen setter oss i stand til å regne ut én side i en rettvinklet trekant ifall vi kjenner de to andre.

Oppgave 459. I en rettvinklet trekant er katetene 6 cm og 8 cm. Finn lengden av hypotenusen. Konstruer trekanten, og se at det passer.

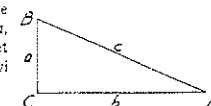

Fig. 154.

18. En husmor har under rasjoneringen valget mellom å få kjøpt 250 g brød eller 200 g mel pr. dag til hvert medlem av familien. Hun velger å kjøpe mel, og baker herav brød som inneholder 5 vektdelel mel, 2 vektdelel poteter og 2 vektdelel vann.

Hvor mange kg må hun ta av mel, poteter og vann for å få en brøddeig som veier 18 kg?

Hvor mange kg brød får hun av denne deig når den under steking minkar $14\frac{4}{9}\%$ i vekt?

Hvor lenge vil dette brød vare når familien består av 10 medlemmer, hvorav hvert daglig fortærer nettopp så mye brød som det en får av rasjoneringens dagsporsjon av mel?

Hvor mange flere gram brød daglig vil hvert medlem av familien da få enn om hun hadde kjøpt ferdigbakt brød?

Hvis husmoren skulle ha kjøpt brød, måtte hun ha betalt det med kr. 0,35 pr. kg. Hvor mange prosent tjente hun ved å baka selv, når melet koster 32 kr. pr. 100 kg og potetene 14 kr. pr. 100 kg, og den anvendte ved verdsettes til kr. 0,65? (M.eks. 1918.)

det einskilde tilfellet) Den som tykte han hadde utvikla eit logisk oppbygd bevis i ei geometrioppgåve, skreiv gjerne under svaret bokstavane *q.e.d.* dvs. quod erat demonstrandum = "hvilket skulde bevises". Dette var i samsvar med dei klassiske tradisjonane frå latinskulen.

Dei andre faga skal eg berre omtala kort. *Samfunnsrekning* blei innført i fagkrinsen ved lov om høgare skular frå 1935. Realskulen skulle meir enn den gamle middelskulen førebu for det praktiske livet, ikkje som sistnemnde hovudsakleg vera å kvalifisera for opptak i gymnaset.

Pensum inneheldt utrekningar av nedbetalingsratar for banklån, av arveavgifter, produksjonskalkulasjo-

nar med utarbeiding av grafiske figurar og andre oppgåver frå finans- og næringslivet. Ei av oppgåvene til eksamen 1945 gjekk ut på å kalkulera kor mykje ein knottprodusent måtte ta pr. hl knott (småved til gassgeneratorar for bilane i staden for bensin/diesel) når han hadde rekna inn utgiftene til ved, straumbrok, kjøp av elektrisk sag, arbeidsløn m.v. og skulle ha ei rimeleg dagløn sjølv. Vidare var det spørsmål om kor mykje han kunne setja ned prisen pr. hl. dersom han auka produksjonen så og så mykje og fekk seld denne. Oppgåva var aktuell og nyttig i 1945, men vel ikkje seinare. Samfunnsfag var skriftleg, men talde på eksamensvitnemålet som munnleg, einverdig

Eksempel på oppgåve i samfunnsregning. Frå O. H. Jensenius: Samfunnsregning. Oslo 1941

fag. Ein mtf. gav 3 poeng, medan han for dei toverdige faga (alle dei skriftlege) gav 6.

Teikning var eit lite, einverdig fag med to veketimar fyrste året. Det var sakteikning me dreiv med, i svartkvitt. På pultane hadde me modellar til å teikna etter, og det galdt å få rett perspektiv og korrekte forhold mellom lengd, breidd og høgde. Teikninga skulle til sist skyggeleggjast. Me teikna flasker, penal, blekkhus og andre ting som var lette å få tak i. Til eksamen våren 1944 var oppgåva å teikna ein fyrstikkpakke. På eksamensdagen kom læraren, Olav Høyland sen. med ein heil papirsekk fyrstikkpakkar som han hadde lånt på Handelslaget. Eksaminandane måtte ikkje få greie på oppgåva før eksamensmorgonen, for elles kunne dei tjuvtrena. Det var eit par lærarar i Flekkefjord som sensurerte produkta våre. Dei sette høge krav. Så vidt eg minnest var det berre to- tre av oss som fekk mtf, resten tf. eller nk.tf. Ingen strauk. Året før hadde ingen fenge mtf, og då klaga Høyland på sensuren, men berre ein einaste eksaminand oppnådde betre karakter.

Naturfaga var *fysikk*, som gjekk over begge åra. *Botanikk* med eit herbarium på 20 plantar gjorde me unna fyrste året, og andre året hadde me *kjemi* med *fysiologi* (helselære). Til kjemien hørde 15 elevøvingar. Me hadde ikkje noko så moderne som naturfagsrom og teknisk apparatur, men læraren Johan Eggen fekk låna ein kasse med

reagensrøyr, glaskolbar og kjemikalium frå folkeskulen i Neset. Så utførte han øvingane oppe på katesterbordet, og me teikna av apparata og skildra heile forsøket i arbeidsboka. Elevaktivitet kunne det ikkje bli under slike tilhøve. Men me lærte pensum og hadde utbytte av dette faget. Særleg var det moro å gå og lesa på formlar. Mest populær var C2 H5OH. Formelen for metanol eller tresprit kunne visst også alle, men den har eg gløymt i dag.

Alt i alt var dagane og ikkje minst kveldane fylte med skulearbeid. Etter middagen – omlag kl. 16 kunne eg ta til med leksearbeidet. Sidan eg budde åleine andre året på Åmot, måtte eg hogga ved og fyra opp i omnen kvar ettermiddag. Så var det å sitja med leksene, berre avbrote av turen etter mjølk like før kveldsmaten. Som regel hadde eg gjort unna leksene til klokka var 10, av og til tidlegare, for leksene var ikkje like mange og tunge kvar dag. Men dersom eg kladda på ein stil, kunne gjerne klokka bli 11 og meir. Det var såleis ikkje mykje tid til uteliv og fritidslesing. Men heilt utan fritid var me realskule-elevane heldigvis ikkje.

Fritid og sosialt liv

Dei religiøse organisasjonene fekk arbeida fritt på lokalplanet under okkupasjonen så sant dei ikkje ope gjekk ut mot NS-styret og ideologiane dette målbar. Den tradisjonelle møteverksemda med basarar, friluftstemne om sommaren og

andre aktivitetar heldt fram som før. Ungdommen i Kvinesdal hadde få eller ingen fritidstilbod desse åra, for det var idrettsstreik landet over, og så vidt eg minnest ikkje filmfram- syningar på Folkets hus dei to siste krigsåra. Men av og til kom den tyske avdelinga på fylkesskulen marsjerande dit om kveldane for å sjå tyske filmar. På vegen song dei så det ljoma etter ordre frå den tyske offiseren som gjekk fremst i troppen. Trur ikkje desse framsyningane var opne for nordmenn.

Offentleg dans var også forbode, og derfor var det anten religiøse møte å gå på eller traska att og fram på Kyrkjevollen i haust- og vintermørket. Gatelysa var sløkte og alle vindaugo forsvarleg blenda.

Vinteren 1944 kom ein ung og attraktiv kvinneleg predikant til Kvinesdal og heldt møte hos pinse- venene i lokalet deira. Då måtte pul- tane våre stuvast inn i Lillesalen på møtekveldane og så setjast på plass att etter møta var slutt.

Me og mange andre ungdomar gjekk ofte dit. Ein del sette seg på dei nedste benkane inne i salen, andre ville heller stå og henga ute i gangen. Den lokale pinseforsam- lingen hadde musikklag, som song og spela livleg og fengjande under møta. Av og til var det ein og annan pinseven som braut ut i "tungetale", eit verbalt innslag i eit uskjøneleg "språk". Dei merkelege orda klang høgt og intenst medan ei spesiell stemning breidde seg gjennom romet. Når vedkomande slutta,

greip ein annan medlem av pinse- forsamlinga ordet og "tolka" det uskjønelege innlegget. Og så gjekk møteprogrammet vidare.

Det blei alltid halde såkalla etter- møte, og då gjekk den unge kvinne- lege predikanten ned i benkane til dei "u-omvende" som sat att og ville få dei til å "bøya seg". Av og til høyr- de me at ein og annan hadde late seg overtyda av hennar sjarm og kontaktskapande evne. Men det leie med desse "omvendingane" var liten stabilitet.

Også på bedehusa i Neset og på Øya braut det ut vekking hausten 1944, og folk i alle aldrar strøymde til. Me hadde derfor fleire alternativ til val.

Når eg tok meg fri frå leksearbei- det, gjekk eg gjerne bort på Kyrkjevollen, møtte skulekameratar, og så enda me mest alltid på møte, anten i bedehusa eller hos pinseve- nene. På bedehusa var det eit stort galleri, og her sat me alltid. Det var ein slags "føregard" der også den som hadde "noge i hove" fekk vera, så sant han heldt seg i ro og tagde still.

I regi av skulen, det vil seia kvar klasse, blei det av og til arrangert elevkveld. Lærarane var med og tok del i programmet. Ragnar Kvam las eit par gonger noveller han hadde skrive sjølv, dei var utan særleg handling, inneheldt mest refleksjon og sjølvransaking – eg tykte dei minna litt om Sigurd Hoels måte å skriva på. Derimot gjorde Johan Eggen, som var frå Lillesand, alltid

lukke når han deklamerte "Krøllane" av Vilhelm Krag: *Eg veit kje noge så forførande, som hengekrøller bag ørane...*

Ein av klassekameratane blei utpeika til å vera redaktør for klasse- avisa, eit innslag på elevkvelden som var obligatorisk på skular for ungdom og elles mykje brukt i ung- domslaga. Eg leverte litt stoff til avisa, men minnest ikkje kva eg skreiv om - ein gong var det visst om Tjodolf frå Kvine.

Det fall på jentene i klassen og dei heimebuande elevane å skaffa mat, og jamen kom dei både med helle- kaker, vaflar og fløytekaker, det heit- te den gongen "blødekage". Etter at samkoma var over, kunne det henda at jenter og gutar - langt frå alle - kom i meir personleg kontakt med kvarandre, bl. a. gjekk heim- over arm i arm. I skuletida var det derimot full nøytralitet, berre fagleg kontakt så vidt eg kjenner til.

Det fanst ein kafè i Neset som var open på dagtid, "hos urmagaren" eller Hansens kafè som denne offi- sielt heitte. Berre Rafoss Hotell ser- verte noko om kveldane – for den som hadde råd. Av og til hende det ein og annan laurdagskveld at eg og nokre skulekameratar gjekk dit og kjøpte smørbrød, skjeva med sursild og løk. Til drikke fekk me då servert kaffi (kokt på kaffi-erstat- ning). Det sure brødet smakte veldig godt med dette pålegget. Men i til- legg til betalinga måtte me ut med eit merke frå brødkorta våre. Det var koseleg å sitja i salongen med

mjuke lenestolar ein kald vinter- kveld.

Siste krigsåret tok nokre av oss gutane til med sporadisk røyking, men sigarettar var vanskeleg å få tak i utan gode kontaktar. Foreldra til ein av klassekameratane mine dreiv kolonialforretning, og då fekk dei ein liten tobakkskvote pr. månad. Han greidde av og til å lura unna ein 10- pakning Cromwell (produsert av tyr- kisk grøn og parfymert tobakk). Også norskavla sigarettar var det stundom råd å få tak i. Dei som dyrka tobakk sjølv, kunne frå 1943 av senda inn turka tobakksblad til Asbjørnsen eller O.P. Moe i Kristian- sand (begge store tobakksprodu- sentar før krigen) og få att røyketobakk og sigarettar. Produksjons- prisen var kr. 2- pr. 50 gram ferdig vare, men på svartebørsen fekk ein gladeleg 50 kroner for ei øskje røy- ketobakk.

Ein laurdagskveld vinteren 1945 gjekk me ein liten gjeng og dreiv att og fram i Neset. Då kom me i snakk med ein annan ungdom, og han gav oss tips om kor me kunne kjøpa sigarettar. Det var ikkje langt unna, og me gjekk dit straks. Ein godt vak- sen og noko skummel kar opna den låste døra og glodde skeptisk på oss. Me fortalde ærendet vårt, og då blei me viste inn i stova. Der stod eit bord fullt av tobakksøskjer og 10- pakningar med sigarettar. Eit par brennevinsflasker såg eg også. Han ville ha 1 krone sigaretten, og me kjøpte kvar sin. Litt merkeleg tykte me det var at han tok opp ein siga-

rettpakke frå lomma si og leverte ut frå denne. Handelen gjekk føre seg utan nokon som helst samtale. Ei tid seinare fekk me vita at alle øskjene han hadde på bordet plus flaskene var tome! Grunnen skulle visstnok vera at dersom lensmannen eller prispolitiet kom på razzia, så ville dei ikkje finna noko å tiltala han for. Dei hadde han nemleg i kikkerten.

Av andre sosiale aktivitetar tek eg med dagsturen vår til Nonskar-knuden (ligg nord for Kleiven) den 17. mai 1943. NS- styret hadde strengt forbode all markering av nasjonaldagen vår. Føre jul 1944 etter tentamen var unnagjort, hadde begge klassane plus den vesle gymnasklassen felles juletreffest i bedehuset med god mat og gang kring juletreet. I februar 1945 var begge klassane på skitur innover Kvinesheia. Det var sol og mengdevis med snø. Eg kan nemna at begge desse krigsvintrane var det mykje frost og snø, frå november til langt ut i april. Vêret heldt seg dessutan stabilt i vekevis, men me brukte mykje ved, som det ikkje skorta på heldigvis.

Motstandskamp, arrestasjonar og krigshandlingar

Det blei bygd opp ei lokal motstands-rørsle i Kvinesdal, men det hadde ingen av oss realskuleelevar aning om. "Flekkefjordsposten" offentliggjorde av og til tyske meldingar om avretta nordmenn og namn på andre som var dømde til lange fengselstraffer. Etter kvart blei ein del

kvindølar arresterte, og rykta gjekk om mishandling og tortur. Mest blei dei ille medfarne som sat på Arkivet i Kristiansand. Ein kjend mann frå Eiken skulle ha blitt pint i hel der og send heim i ei zinkkiste med loket sveisa fast og strengt påbod om at ingen måtte bryta opp loket.

Men heilt til ut på hausten 1944 gjekk livet ved skulen vår utan alvorlege hendingar. Men då me ein morgen møtte fram til fyrste timen, kom ein nedtrykt Johan Eggen og fortalde at Ragnar Kvam var arrestert om natta. Like etter kom det ut at dr.Thurn, distriktslægen vår, også var arrestert samtidig. Fleire ungdommar blei litt seinare tekne som gislar. Dei hadde slektningar som hadde rømt frå landet.

Det rådde ei trist og noko uhyggelig stemning på skulen denne dagen.

Men lærarane gav ikkje opp. Dei heldt krisemøte og fann ut korleis skulen kunne drivast vidare. Dei meinte det var mest viktig at andreklassen fekk ta eksamen til våren som planlagt. Olav Høyland senior tok over historietimane i vår klasse og Anne Kristine Lorentzen engelsken. Også for fyrste klassen blei det funne ei brukande ordning. Men det var sett i gang en liten gymnas-klasser denne hausten, og der hadde Kvam engelsk og fransk. Anne Kristine tok også på seg den undervisninga. Ho fekk dermed mest to fulle undervisningsstillingar. Heldigvis fekk ho avlastning kring 1. desember.

Olav Høyland junior hadde teke til å studera hausten 1943, men så blei universitetet stengd og studentane sette fast. Mesteparten hamna i Tyskland, men ei mindre gruppe blei internert på Grini. Her hadde dei illegal undervisning i førebuaende prøver, og Olav var mellom dei studentane som tok eksamen i desse faga der. Men så fann tyskarane på at dei skulle sleppa fri denne gruppa. Dermed kunne Olav avlasta lærarane ved realskulen og gymnasklassen. I min klasse tok han over engelskundervisninga, og me hadde han resten av skuleåret. Dermed var lærarsituasjonen vår normal att.

Eg trur det var våren eller sommaren 1944 at ein del kjente bygdefolk blei pålagde å gå "borgarvakt" om nettene på stader der sabotørar kunne slå til. Bl. a. måtte tre-fire mann stå på vakt ved Farbruna, og så vidt eg minnest også ved Åmotsbruna og oljedepotet under Kleven. I røynda var desse personane gislar som ville få svi dersom heimefrontsfolk eller sabotasjegrupper frå England skulle slå til.

Eg budde på Åmot under begge bombetokta mot Knaben gruver, men dei låg så langt borte at eg kørkje hørde skyting eller sprenging. Det gjorde me derimot i april 1945. Då gjekk engelske fly laus på ein konvoy som gøymde seg attmed land inst i Fedefjorden. Ein liten tysk kanonbåt låg ved kai i Lerviga og blei søkkt der. Krigsskipa som eskorterte konvoien la ein tett sper-

re-eld i luftrommet over det indre området av fjorden, og eg sprang ut på tunet og såg på korleis granatane eksploderte som små skydottar medan det larma og brumma som om domedag var nær. Splinter og granathylser frå maskinkanonane regna ned over eit stort område, men ingen blei råka eller skadde bortsett frå at mange av dei tyskarane som oppheldt seg på kanonbåten og kaien i Lerviga. Han blei søkkt og låg der til lenge etter krigen med kjølen i vêret. Også den store lagerbua brann ned til grunnen. Me opplevde såleis krigshandlingar i Kvinesdal og mange blei oppskaka. Korleis ville det gå med oss dersom ein invasjon stod for døra? Nå visste me at krigen gjekk mot slutten.

Då freden braut laus – "so er skjedd skifte i skipnaden inne".

Laurdagskvelden den 5. mai sat eg under ein godt avgøymd hellar i utmarka mellom Dyrli og Skjerli og lytta til radiosendinga frå BBC. Då kom meldinga om at dei tyske herstyrkane på Kontinentet og i Danmark hadde kapitulert, men ikkje i Noreg. Der stod det mest 400 000 mann under våpen. Spørsmålet var nå om dei ville gje opp eller gjera motstand.

Eg drog likevel som vanleg til hybelen på Åmot sundagskvelden, og måndagen gjekk utan at det hende noko uvanleg. Men om kvelden (7.mai) var eg ein liten tur borte i Neset, og på vegen attende såg eg at det var pynta med små norske

Huset til Harald Hunsbedt

Foto: Johannes Hamre.

flagg utanfor eit hus og hørde radiomusikk. Eg skjøna at noko viktig måtte ha hendt. Neste morgon gjekk eg til skulen i vanleg tid. Me andreåringar hadde klasserom hos Harald Hunsbedt under Hellaråsen. Der disponerte realskulen to stover som var slegne saman til eitt rom. Her sat 30 elevar stuva saman på tremanns-pultar.

Alle elevane var på plass då Olav Høyland senior kom inn (me skulle ha norsk) og stilte seg ved kateterbordet. "Nå skal krigen vera slutt har eg høyrte frå påliteleg hald." Så siter-te han nokre liner frå "Haraldshaugen" av Ivar Aasen: *So er skjedd skifte, i skipnaden inne, som i kolmyrke koven, når kola er tendra*".

Nå såg me folk koma gåande frå

alle kantar med kurs mot Kyrkjevollen, og flagg etter flagg blei heist. Johan Eggen var fungerande styrar dette året, og han kom innom og gav oss fri. Heile klassen skunda seg ned i Neset under lått og leven. Me hadde alle ei kjensle av at noko tungt og knugande var borte - livet skulle atter bli normalt. Vårdagen var så fin, solfylt og varm, med grønkannde lauv i liene.

Utruleg snøgt var heile Neset fullt av folk, eg hadde aldri tidlegare sett så mange der 17. mai før krigen. Det blei rigga opp ein høgtalar og radioprogram frå London kom inn. Og så dukka heimefrontkarane opp, dei bar våpen og hadde armbind med norsk flagg på. Ein av desse karane med stengun kjende

eg godt, for han budde i same huset på Åmot som eg. Det var Roland Vik.

Timane gjekk fort den dagen. Kl. 15 tala Winston Churchill frå London og kunngjorde den tyske kapitulasjonen der også vårt land nå var inkludert.

Like etter såg me nokre tyske soldatar koma gjennom folkemengda berande på rifler. Dei gjekk bort til urmakarforretninga nær posthuset. Det synt seg at tyskarane var kundar hos urmakaren og hadde inne klokke til reparasjon. Nå ville dei få attende klokkene før dei hamna i krigsfangenskap. Etter ærendet sitt gjekk dei tilbake til forlegninga på fylkesskulen. Der heldt dei seg innandørs både den dagen og seinare.

Neste dagen heldt folk fram med feiringa av freden. Lærar Gabriel Ryen tala frå altanen framfor tingstova og bar fram tanken om å reisa eit krigsmonument til minne om kvindølar som hadde mista livet under krigen. Kor stort talet på krigsofre var, visste me ikkje på dette tidspunktet.

Frå kl. 15 til 16 ringde kyrkjeklokkene inn freden. Ein del spræke gitar hjalp til med ringinga, for det røynde på å dra dei tunge klokkene ein heil time.

Me hadde også skulefri denne dagen, og dreiv for det meste rundt om i Neset. Den klassekameraten som hadde lurt til seg sigarettar heimanfrå tidlegare, spanderte på Cromwell på alle som tolde ein røyk.

Men torsdag den 10. måtte me til

att med skulearbeidet. Eksamen stod for døra, og me skulle ta den siste finpussen av pensum.

Nokre dagar seinare fekk me likevel fri tidleg på dagen. Dei som hadde sete arrestert på Grini, i Oslo kretsfengsel og andre stader, var ventande heim med toget. Alle bussane i bygda frakta folk opp til Storekvina, og dei var overfylte. Eg og nokre andre ungdommar sat på taket av ein buss og blåheldt oss i bagasjerammen der. Det gjekk heldigvis seint oppover dalen, og me kom alle vel fram og heim att. Men ventetida var lang. Trur toget var minst to timar forsinka. Grunnen var at på kvar stasjon omtrent skulle det fangar av, og det var velkomehel-singar, song og talar.

Endeleg seig eit flaggprydd tog inn på stasjonen. Mellom dei tidlegare arrestantane såg me dr. Thurn, Ragnar Kvam og skreddar Behrend (han hadde vore internert på Berg ved Tønsberg). Kven som helsa velkomen heim, kan eg ikkje minnst, men dr. Thurn takka for mottakinga, og så ljoma sjølv sagt fedrelands-songen. Folk stod tett i tett på heile stasjonsområdet.

I ventetida fekk ein kamerat og eg ei uhyggeleg oppleving. Me tok ein spasertur utanfor stasjonsområdet, fylgde ein smal sideveg som gjekk over ein åsrygg. Best det var rusa ein tyskar ut av krattet ovanom veggen, sikta på oss med lugarpistol og skreik "Hände hoch!". Han var illraud i andletet og ruskete på uniforma. Eit par tome brennevinsflasker

låg borte i graset. Kameraten min sa då halv høgt: "Han vil visst skjoda okke". Men tyskaren forstod og svara: "Nicht schiessen, nur Scheinkontrolle". Så måtte me fram med "grenseboerbevis", og etter at han hadde granska desse, fekk me ordre om å gå. Tilbake på stasjonen varsla me ein heimefrontsmann om hendinga. Eit par mann gjekk då opp etter den rusa tyskaren og kjøpte han til Breimoen, der det var ei lita tysk forlegning.

Endå ei stor høgtid hadde me desse maidagane, den 17. mai. Atter svart av folk i Neset og full kyrkje der sokneprest S.A. Sigurdsen tala med patos og glød om vår nyvunne fridom. Dr. Thurn heldt talen for dagen frå ein fint pynta tingstovealtan. Og dermed var det slutt på sorglause fridagar, for oss realskuleelevar tok kvardagen og lesinga til att.

Tentamen som eksamenstrening – fyrste eksamensrunden

Då klassen min siste veka i mai gjekk opp til avsluttande eksamen, hadde me god trening både med skriftlege og munnlege prøver. I tillegg til dei vanlege skriftlege prøvene på skulen hadde me jule- og påskentamen begge åra, og dessutan årseksamen i juni 1944 som avslutning på fyrste klasse. Denne måtte me greia for å bli flytta opp i andre klassen. Ikkje alle greidde det – to tre gav heilt opp, og like mange tok til att i fyrste klassen. Det var tentamen og årsprøve i dei fire

skriftlege faga plus samfunnsrekning, og då sat me og arbeidde på skulen under streng kontroll. Sidan det sat tre elevar på kvar pult, blei det alltid plassert ein frå den andre klassen i midten, dei hadde prøve i eit anna fag. Då var det vanskelegare for klassekameratar å kikka på kvarandre (særleg for å samanlikna oppgavesvar i matematikk/samfunnsrekning). Når Johan Eggen inspiserte, sa han rett som det var til ein eller annan "kikkar": "Ta øyan til deg!" . Ein tentamen varte fem dagar. Til norsk stil, matematikk og samfunnsrekning disponerte me fem timar, til tysk og engelsk fire. Det var ingen skriftleg/munnlege prøve, slik som både realskulen og gymnaset hadde etter krigen, for me skulle ha munnleg eksamen med sensor i alle fag. Lærarane fekk nokre harde dagar etter tentamen, for dei skulle både retta oppgåvene, setja karakterar og gje arbeida våre att med kommentarar. Etter dette krafttaket var det herleg med ferie eit par veker til jul og påske. Sommarferien varte lenger, bort i mot to månader.

Ordninga for to-årig realskule innebar eksamen i fire fag i slutten av fyrste året: religion I (bibelsoge og kyrkjesoge). teikning, botanikk og historie I (verdshistorie) . Til sensor i religion I var sokneprest S.A. Sigurdsen sensor, i dei andre faga lærarar frå Flekkefjord høiere Almenskole. Vanleg eksaminasjonstid pr. eksaminand var 20-30 minuttar. Me var inndelte i grupper på 5-6, og når alle

Ein del av klassen min samla til 40-årsmarkering juli 1985 på Utsikten Hotell. Frå venstre fyrste rada: Gerda Lindland, Synnøve Smith-Øvland, Johan Eggen, Ragnar Kvam, Judith Faret og Ågot Holthe .

Andre rada frå venstre: Per Eiesland, Oddvar Hunsbedt, Arnfinn Moi, Raymond Tønnessen, Helga Aamodt, Anstein Dyrli Lohndal, Arnold Johannessen, Ingvald Narvestad, Samuel Mathiassen og Samuel Rødland.

Ikkje til stades: Odd Eiesland, Bjørg Egeland, Rolf Egeli, Oddbjørg Fjell, Olav Gullestad, Agnes Halvorsen, Jarle Karlsen, Martha Rafoss, Sonja Rosendal, Alf Sandvand, Olaf Sundt, Melvin Aamodt og Ingeborg Omland.

hadde vore inne til eksaminasjon, kom sensor ut på trappa og las opp karakterane. Som regel greidde meir enn halvparten av gruppene å få mtf. i munnlege fag. Resten fekk då tf. Berre sjeldan var lågaste karaktergrad, nk.tf. i bruk – bortsett frå i teikning og dei skriftlege faga.

Eksamensstrev i seks veker

Me hadde i 1945 bedehuset i Neset til lokale dei skriftlege eksamensda-

gane, for her var det så romsleg at kravet om to meter mellom pultane på alle sider kunne oppfyllast. Lærarane fekk ikkje halda vakt - pålitelege bygdefolk måtte derfor leigast til inspeksjon og fylgjarar på små lufteturar for eksaminandar.

Eksamensoppgåvene kom i brune departementale konvoluttar med raude lakksegl på. Det rådde ei høgtideleg og alvorleg stemning til dess oppgåvene var gjevne, og me

kunne kasta oss over arbeidet. Då fall etter kvart alle til ro.

Etter innleveringa flokka me oss utanfor bedehuset og diskuterte oppgåvene. Lærarane kom ut etter at dei hadde fått lese gjennom svara våre og sa kva dei meinte om prestasjonane. Eg fekk kontrollert at alle svara mine i samfunnsrekning var rette - det hadde aldri hendt før! Elles fall ros og ris litt annleis enn me hadde trudd. Men eksamen er nå eit lukkespel for dei fleste.

Det gjekk om lag ein måned før den skriftlege sensuren fall. I mellomtida gjekk me opp til munnlege prøver, fleire i veka. Eg hadde ein stor kasse på hybelen. Der la eg ned bøkene fag for fag etter at eg hadde gjort unna den munnlege prøva i dei. Det var eit slags farvel til to år med hardt arbeid, med sorger og gleder.

Så ein dag like før Jonsok fall sensuren i dei skriftlege faga, og karakterlista blei slegen opp i klasseromet, litt seinare også offentleggjort i "Flekkefjordsposten". Eksamen og karakterar var inga privatsak – og personvern var visst ikkje oppfunne

den gongen. Berre *ein* eksaminand greidde ikkje eksamen, så vidt eg minnest. Det var nokre få av oss som tok sikte på å koma inn i andre klassen ved Hornnes Lands gymnas (4-årig), men der var berre få plassar ledige, og det måtte toppkarakterar til for å koma inn. Eit par av desse greidde det seinare etter at dei hadde forbetra karakterane sine i skriftlege fag ved eksamen 1946.

Eg var tilfreds med resultatane mine, hadde planar om å ta opptaksprøva ved lærarskolen i Kristiansand (4-årig line), og der talde ikkje karakterar frå realskolen.

Litt ut i juli var alle prøver over, og så blei det eksamensfest med god mat og stor stemning. Høgdepunktet var utdelinga av vitnemåla - den synlege dokumentasjonen på resultatet av strevet gjennom desse to åra - og på at me var kvalifiserte for nye og meir krevjande oppgåver, anten det galdt yrkefagleg eller vidaregåande teoretisk utdanning. Så skildest me med lærarane og med kvarandre. Det skulle gå 40 år før me møttest att.

Konsmo's
FARGEHANDEL

MALING · TAPETER · GULVBELEGG · TEPPE

Telefon: 38 35 02 34

Denne familien bodde på Naudeneset i 1890 årene

Av Aud Hegland

Hver gang jeg kjører under den nye broa fra Naudeneset over til Teistedal tenker jeg på at her på Naudeneset ble min farfar født i 1890.

Det gamle familiebildet viser Anna Katrine Nilsdatter Teistedal og ekte mannen Tønne Kallevig med sitt eldste barn Thorvald Anton Karl på fanget. Thorvald er min farfar. Han giftet seg med Mathilde Bendikte Samuelsdatter Nilsen fra gården Lien ute i Fedafjorden og tok navnet Lien som etternavn da han bosatte seg i Lien på Mathildes oppvekststed ute i fjorden.

Historien om folket fra Naudeneset er heller trist. Tønnes og Anna døde begge med tre måneders mellomrom da Thorvald var 7 år gammel. Det var antagelig tuberkulose som tok dem. De etterlot seg tre barn, Thorvald, Amalie og Kristine. Thorvald ble satt i fosterhjem i Hausebakken på Feda der han hadde det godt og bodde til han ble konfirmert. Amalie kom til sin bestefar Nils på Teistedal, som var gift på nytt etter at hans første kone Trine Tobine Tollaksdatter Opofto var død i 1867. Kristine som var den yngste kom til Londalfamilien på Rørvik der hun vokste opp som søster til Elisabeth Lohndal. Søskenene hadde ikke kontakt i oppveksten, men ble kjent med hverandre som voksne.

Hva familien på Naudeneset levde av vet vi lite om. Før broarbeidene startet kunne en finne hustomten med dørstein og rester av murene. De lå litt lenger ute på Neset enn der den gamle "direktørboligen" for Angholmsindustrien var. Jeg har undret meg på om det kunne finnes noe jord som kunne gi for til husdyr, men i følge boka "Fjordfolk" var Angholmen en del av den utmarka

"Her sto huset på Naudeneset" mener Aud Hegland. Foto: Johannes Hamre.

som tilhørte sameiet for oppsitterne på Feda gård. Det var nok helst fjorden som ga levevei.

Tønnes kom fra Kalleviga som i dag ikke lenger er den idyllen det var før vegen langs fjorden fra Lerviga til Feda ble anlagt. Han hadde to søsken som vi vet om. Broren Peder bodde i et hus som stod like ved Sandevegen. Da jeg var liten kunne en fremdeles se trappesteinen og hustuften rett utenfor der vegen går opp til Egelands og tidligere Mejlænders hus. I Kalleviga bodde Tønnes søster Grethe helt til huset i Kalleviga brant ned. Grethe var nokså original og sommeren etter at huset brant

ned bodde hun visstnok under en heller i området bakenfor Kalleviga. Senere flyttet hun til sin bror Peder. Jeg har ofte tenkt at jeg skulle gå for å lete etter Grethes heller. Da Thorvald hadde vært gårdsgutt i tre år på Lista etter at han var konfirmert, flyttet han også til sin onkel Peder og kona Thea.

Annas søster Marie bodde på Hangeland. Maries datter Trine Wilumsen som bodde i det knøttlille huset ved den gamle broa på Feda var altså min farfars kusine. Hun fortalte meg om slekta på morsiden og ga uttrykk for tilfredshet med at vi hadde gitt vår eldste datter navnet Anne Marie. Hun fortalte om da

Maren Danche som var Nils Teistedals bestemor på morssiden reiste til København midtvinters for å søke audiens hos kongen.

Det er en litt spennende historie som jeg velger å ta med. Bakgrunnen for Maren Danches reise til København var ganske tragisk. Hennes mann Jakob Andersen hadde drept en mann i en krangel og Marens ærend hos kongen var å be om nåde for sin mann. Maren selv var høygravid, men ærendet kunne ikke utsettes til våren og reisen ble gjennomført. Hun oppnådde å få audiens hos kongen og var ifølge Trines beretning iført en hvit sil-

kekjole med lyserøde prikker da hun trådte fram for kongen. Det måtte være hennes bakgrunn som prestedatter som ga henne motet til å framføre sitt ærend. Kongen gikk med på å benåde Marens mann med den betingelsen at hvis det barnet hun snart skulle føde ble en gutt, så skulle han gå i kongens tjeneste.

Maren fødte en gutt, men han var født svakelig og døde mens han var liten. Maren bodde og drev gjestgiveri i det gamle huset på Lindlandsstrand som Stein Ove Lohne i dag eier.

Kvinesdal kommune tlf. 38 35 77 00

SERVICEKONTORET – åpningstid:
mandag–fredag (torsdag) kl. 08.00–15.00 (17.00)

Web-adresse: www.kvinesdal.kommune.no
e-post-adresse: post@kvinesdal.kommune.no

Vi driver salg av ulike typer bygdebøker

- Gards- og ættesoge fra Kvinesdal, Fjotland og Feda
- Fjordfolk (Feda)
- Mange bekker små – Kvinesdal Historielag 2004
- Molybdeneventyret i Knabeneia
- Knabens historie bind I
- Eiesland skule 100 år
- Diverse andre bøker/hefter

Kom innom og se vårt utvalg!

Hilsen Servicekontoret i Kvinesdal

Fra skoleidrett til fri-idrett

Glimt fra fri-idretten i Kvinesdal for 50 år siden

Av Bjørn Ingemann Kjørmo

”Å ta Skjoldet”

”Å ta Skjoldet”. Det var en årlig idrettsdag for alle skolene i bygda. Den beste skolen i fri-idretts-øvingene løp, hopp og kast, utregna etter et poengsystem, fikk ”napp” i et vandreskjold av sølv. Det sto en himmelsk glans av dette trofeet når det hang på skolen.

”Når de kjem i fjerde, då skal gutane vera med å ta Skjoldet.” Det var noe stort det skolestyrar Gabriel Ryen mana oss opp til da vi gikk i småklassene på Liknes skole.

Det var på slutten av 1940-åra. Vi hadde hørt om de norske heltene fra krigsåra få år tilbake, og vi kjente navn på norske idrettshelter. Det var ikke fritt for at vi kjente oss i slekt med de gamle heltene når Ryen skaut brystkassa fram, og med heroisk røst mana oss til fredelig kappestrid med de andre skolene i bygda.

Det var guttene som skulle ut i striden. Jentene fikk ikke være med, selv om mange av dem var spreke. De var med når klassen slo ball, og var greie å ha med når vi ropte ”sprett ut” og lekte ”hauk og due”. Men den store striden, kampen om Skjoldet: Det var for Gutar.

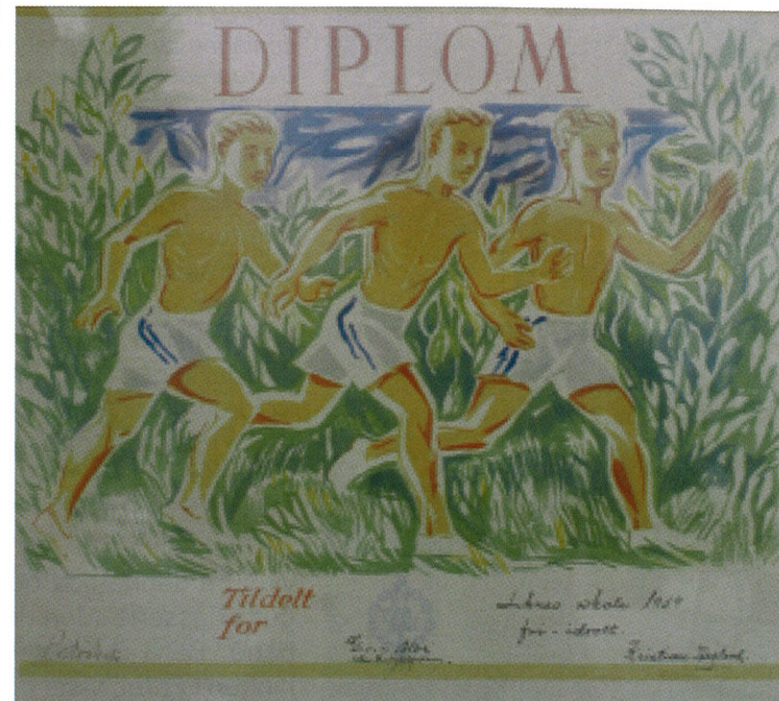
Vi så fram til å komme i fjerde klasse. Da skulle vi være med i Ryen sin hær og ”ta Skjoldet”. Vi skulle ut og kjempe mot guttene til lærer Bjerland fra Øye. Og til kamp mot Gjemlestad, Haugland og Vatland. De som kom fra Vesterdalen, hadde et farlig rykte. På Røynestad var de gode å springa. Og Sundvoll sine elever på Rafoss kunne kasta stein så utrolig langt. Heilt over åna på det breiaste.

En måtte trene for ”Skjoldet”. Det sto aldri ”gym” på timeplanen, men det hendte rett som det var at skolen tok siste time til idrett. Da spadde lærerne opp hoppegropa på skoleplassen midt i Neset. Og de tok tida på 60-meteren som var målt opp på vegen langs kirkegården. Det var flott da det kom asfalt der.

På Liknes skole var det mange idretts-helter i åra rett etter krigen. Det var to av dem som hette Arnold, og så var det Harald, Magne, Ingebret, Oskar og flere.

Skjoldkampen mellom skolene ble holdt første gang i 1930. Siden ble den holdt hvert år med unntak av 1942 da Gabriel Ryen var ”satt fast” av tyskerne. Arrangementet veksla

Dette er et av de diplomene Liknes Skule fekk i femtiåra. Foto: Johannes Hamre.

mellom skolene. Først i 1960, etter 30 år, kom jentene med for første gang på skjoldkonkurransen.

I årene fram til åpninga av Stadion i Faret i 1953, ser det ut til at disse skolestevnene samt idrettslekene 17. mai var de eneste fri-idrettskonkurransene som ble arrangert i Kvinesdal.

Det var nok av gode idrettsemner i bygda desse åra, men de aller fleste ble borte fra idretten når de slutta på folkeskolen. Bare noen ganske få fra førkrigsårgangene kom tilbake som aktive i fri-idrett i Kvinesdal I.L. De hadde vært borte frå Kvinesdal i flere år og fått kontakt med fri-idrett andre steder. I Kvinesdal mangla et miljø som kunne ta over etter skoleidretten.

Kvinesdal Stadion

Det var store forventninger til det nye idrettsanlegget i Faret som stod ferdig sommeren 1953. I tillegg til fotballbanen, var det en løpebane på 352 meter og groper for hopp. Riktignok var løpebanen noe laus, men en regnet med at den ville sette seg etter hvert. Forholdene ved åpningen av Stadion lå vel til rette for en oppblomstring av fri-idretten i Kvinesdal.

Ved åpningen av Kvinesdal stadion 9. august, var det innlagt fri-idrettsøvelser: 100 m, 400 m, 1500 m og 4 x 100 m stafett. Deltakelsen fra Kvinesdal var dessverre dårlig, og da det heller ikke var mange tilreisende, måtte et par av øvelsene

Gabriel Ryen og Sigvald Rob ved åpningen av Kvinesdal Stadion i 1953. De representerte samarbeidet mellom skolen og idrettslaget.

Men den gav vel et riktig bilde av friidretten i Kvinesdal dette året: Det var praktisk talt ingen aktivitet. Av de mange lovende idrettsevnene som hvert år gikk ut av folkeskolen, var det ingen som fortsatte å drive friidrett i Kvinesdal Idrettslag. Men nå lå Stadion der, og det var en utfordring.

I Flekkefjord I.F. var det god aktivitet på denne tida og stor bredde i gutteklassene. Men de hadde ingen bane. Bare 3 uker etter baneåpningen i Faret, viste de sin interesse for anlegget i Kvinesdal ved å arrangere et åpent friidrettsstevne her. Det var deltakelse fra Kristiansand, Egersund og Flekkefjord. Men i de fyldige resultatlistene finner vi ingen fra Kvinesdal. Det så ikke lovende ut for friidretten. Det måtte til en "ny giv", og den måtte komme gjennom et samarbeid med skolene.

I september samme året arrangerte så Kvinesdal I.L. et guttestevne på Stadion. Påmeldingene skjedde gjennom skolene, og en stab med interesserte lærere stod bak. En stor tropp fra Flekkefjord stilte opp. Guttene fra byen hadde ledere med seg og de viste seg å være bedre og langt mer rutinerne enn kvindølene. De fleste premiene

avlyses. En klarte likevel å stille et lag fra Kvinesdal I.L. i stafetten med disse 4: Torleif Moi, Normann Rafoss, Sverre Kloster og Per Eiliv Moi. De tre første skulle være med på fotball-laget som skulle spille kamp mot Lyngdal like etterpå, og de løp derfor i fotballstøvler. Laget kom i mål på tiden 49,8 og ble slått av et lag fra Kristiansand I.F. Det var ingen kvindøler med i de andre øvelsene som ble dominert av en liten tropp fra Kristiansand.

Forsøk på ny aktivitet.

Kvinesdals innsats i friidrett ved baneåpningen i 1953 var mager.

gikk derfor med med bussen til byen.

Noen få kvindøler ble likevel lagt merke til. I 17-årsklassen var Kvinesdal representert med 2 deltakere: Erik Granjord og Arnold "Gem" Jerstad. De gjorde det godt og vant hver sin øvelse.

Erik vant 100m og Arnold vant lengde med et hopp på 5.30. Ingebret Egeland, som også var svært lovende, vant lengde i 14-årsklassen med 4,50 m. Ansgar Vatland (13 år) kastet 23,6 m med stor ball og var best i sin klasse. Ellers dominerte flekkefjæringene klart.

Selv om resultatene ikke var all verden, var det likevel tent en gnist av friidrettsinteresse i Kvinesdal med dette stevnet. Det var flere gutter som denne høsten hadde fått treningslyst og som så med iver fram til neste sesong.

Mens graset gror - -

Det gikk dessverre ikke slik som ungguttene håpet. Den lille gnisten av friidrettsinteresse som var tent i Kvinesdal I.L. etter baneåpningen, døde fort ut, til skuffelse for mange. Oppblomstringen som var ventet, hadde ikke noe vekstmiljø og var ikke liv laga.

Da terminlista kom for friidretts-sesongen 1954, var det ikke et eneste stevne i Kvinesdal. I stedet for en spirende friidrett, ble det ugraset som neste sommer overtok på Kvinesdal Stadion. Løpebanen

grodde helt til, og en tjukk satsplanke nedi graset lå som et gravmonument over en tilgrodd hoppegrop og en friidrett som ikke klarte å leve opp.

Tre mørke år for hele idrettslaget.

Med 1954-sesongen ble det innledet tre nye mørke-år for friidretten i Kvinesdal. En kan tillate seg å gruble litt på hvorfor det ikke lyktes å skape friidrettsaktivitet i Kvinesdal før mot slutten av 50-årene. Norsk friidrett hadde vind i seilene denne perioden. Tre verdensrekorder tilhørte nordmenn på samme tid: (Audun Boysen på 1000 m, Sverre Strandli i slegge og Egil Danielsen i spyd). Det har aldri skjedd siden. Dette skapte blest om friidrett, og aktiviteten blomstret i de fleste lag på Sørlandet. Forholdene i Kvinesdal lå også vel til rette. Det var stor interesse i skolene og lærerne var dyktige. Selv om mange ungdommer dro til sjøss eller tok veien til Amerika disse årene, manglet det ikke på idrettsemner. Sørlandets gymnas og realskole bidro til at flere ungdommer ble værende i bygda for å gå på skole, og den trakk også til seg spreke ungdommer fra andre kanter av landet.

Det ble tydelig bevist disse årene: Frivillig idrettsaktivitet oppstår ikke av seg selv. Den er avhengig av at noen setter den i gang og har evnen til å skape et miljø. Dette gjelder spesielt for en individuell idrett som friidrett.

Det var riktig nok ikke bare friidretten som hadde det vanskelig disse årene. Det gikk nedover med fotballen også. Det var vel nærmest bunnen i august 1955 med 2-17 tapet for Lyngdal, og laget måtte etterhvert også trekkes fra kretsserien. Medlemstallet i Kvinesdal Idrettslag viser også den sviktende interessen. I januar 1957 rapporterte laget til idrettskretsen tilsammen 26 medlemmer. 17 av dem var under 17 år og bare 9 var over 17 år.

Louis Støve dukker opp

Mens graset grodde som best på Stadion, ble det lagt merke til en lang og tynn kar som jogget

omkring i en gul og rød treningsdrakt. "BUL" stod det på ryggen hans, og han trente visstnok friidrett. Av og til hoppet han høyde, og diskos kunne han også kaste.

Etter hvert lærte Kvinesdal ham å kjenne som Louis Støve. Han kom fra Sunnmøre, var lektor på gymnasen og realskolen og hadde interesse i friidrett. Siden det ikke ble drevet noe friidrett i Kvinesdal, kom han i første omgang med på fotballlaget, hvor de alltid trengte folk.

Støve kom til Kvinesdal høsten 1953. Han var da fremdeles litt aktiv i friidrett og interessert i å skape et miljø. Uten at det ble lagt særlig merke til, vant Støve i juni 1955

Louis Støve var den store pådriveren. Fra 1957 og utover fikk han med seg stafettlag som hevdet seg godt i hele landsdelen. Her med et vinnerlag fra Lyngdalstafetten med Lars Emanuel Egeland, Asbjørn Espeland, Erling Årli og Bjørn Ingemann Kjørmo.

Fra Lyngdalsleken i 1959: Tor Tjørnholm, Lars Bø Egeland, Bjørn Ingemann Kjørmo, Kjell Gulliksen og Hartly Andreassen.

kretsmesterkapet i 5-kamp i et stevne som ble holdt på Lista. Dette var det første KM-gull som er vunnet for Kvinesdal I.L. Det er verd å legge merke til, selv om mesterskapet ikke kom som et resultat av friidrettsaktivitet i Kvinesdal I.L. Det var ingen som da ante at Kvinesdal Idrettslag om noen få år skulle utvikle seg til et av de ledende lag i friidrett på Sørlandet, og at det var Louis Støve som skulle komme til å lede denne frammarsjen.

Våren 1957 begynte noe å skje

Etter påske 1957 ble det trommet sammen til en større dugnad for å få skikk på den tilgrodde banen. En gjeng med "gamle" medlemmer og en horde med unge gutter og jenter møtte opp. Igjen var det Gabriel

Ryen og Sigvald Rob som stod i første rekke, men nå var også Louis Støve med blant initiativtakerne. Det ble hakket og luket, ryddet og rakt. En ny hoppegrop ble anlagt, og en ny list rundt løpebanen kom på plass. Det ble sett på som helt illojalt å trene mens dugnaden pågikk. Men når arbeidet var gjort, varte det ikke lenge før friidrettstreningen var igang.

I motsetning til i 1953, da banen ble åpnet, og hvor de aktive stort sett besto av voksne karer, var det nå en ny generasjon aktive som sto klare og nærmest trippet utålmodig for å komme i gang. Det var gutter som var født i 1939 og senere. De eldste var bare 18 år. Lederne, som hovedsaklig var lærere, var inspirert av den store interessen.

Det var lov å sette seg store mål. Her har Tor Tjørnholm hengt seg på en av de store i terrengløpet Helldalen Rundt: Reidar Andreassen.

vært sentrale i det meste av friidrettsaktiviteten i bygda. Igjen ble det en skole som skulle legge grunnlaget for den nye aktiviteten fra 1957 og utover. Det var Kvinesdal Realskole. Fra midten av 50-årene, da Louis Støve tiltrådte som rektor og skolen tok i bruk lokalene på den gamle fylkesskolen, hadde skolen en rekke spreke elever som fikk interesse for friidrett. Det var også viktig at flere av lærerne hadde interesse i samme retning. I årene som fulgte ble skolen et slags hovedkvarter for utviklingen av friidrett i bygda.

Utover høsten ble det satt igang trening 2 ganger i veka, og det første klubbmesterskapet ble avviklet. Oppslutningen var imponerende med ca 50 deltakere. På denne første resultatlisten finner vi mange av dem som på ulike måter kom til å prege idrettslaget i 10-årene som fulgte: Ingvar Olimstad og Asbjørn Espeland (18 år), Gunnulf Eiesland (17 år), Bjørn Ingemann Kjørmo (16 år), Kjell Gulliksen (15 år), Ansgar Solberg, Jan Arvid Førland og Lars Bø Egeland (14 år), Lars Emanuel Egeland og Øystein Øysæd (13 år) og mange andre.

Det ble trent ivrig i mange øvelser og resultatene ble stadig bedre.

Fri-idrettsmiljøet på Realskolen
Skolene i Kvinesdal hadde tidligere

I skoleårene fra 1956 og utover hadde realskolen en rekke elever som kom til å sette preg på friidretten i Kvinesdal både som aktive, trenere og ledere. Først kom en klasse med bl.a. Asbjørn Espeland, Ingvald og Tor Tjørnholm. Året etterpå kom bl.a. Morgan Stokkeland, Gunnulf Eiesland, Tørje Håberg og Bjørn Ingemann Kjørmo. Dette året (1957) ble Kvinesdal Realskole beste skole i kretsmesterskapet for høyere skoler i Vest Agder. Og fra da av begynte for alvor friidrettsgut-ter fra Kvinesdal å gjøre seg gjeldende i stevner over hele Sørlandet og i Rogaland.

I 1958/59 kom det ytterligere tilvekst med den allsidige Kjell Gullik-

sen og den råsterke stabben Olav Jerdal. Fjotlendingene kom nå med for alvor, først med Lars Bø Egeland og Lars Galdal og senere fulgte mange etter dem. Samtidig ble Ansgar Solberg for alvor med i friidrett. Han hadde en uvanlig begavelse, særlig i tekniske øvelser. Det var alltid lettest å samle interesse i løp, og i årene som fulgte etter 1957, kom gode løpere som Lars Emanuel Egeland, Jan Arvid Førland, Arnold Omland og Andreas Hompland og mange flere

At også resultatene til disse ungdommene kom opp på et høyt nivå,

forteller det faktum at de fleste av dem har ett eller flere kretsmesterskap i friidrett og at de har resultater som fremdeles er å finne høyt oppe på statistikken over besteresultater i Kvinesdal I.L. gjennom tidene.

Det gikk heller ikke mange år før det ut fra dette miljøet i Kvinesdal kom flere norske mestere og deltakere på landslaget: Tor Tjørnholm, Astid Aamodt, Oddvin Moland og Kåre Magne Aamodt. Det er en historie det vil være morsomt å skrive en annen gang.

Finner Dere ikke filmene
av deres gamle bilder

Fortvil ikke ...

Vi trenger kun papirbilde
for å lage flere kopier

Forstørrelse er heller
ingen sak

Salg av flere lokalhistoriske
publikasjoner for historie-
laget, fotoklubben og andre.

Kvina Fotosenter

Tlf. 38 35 01 47

Åmot Sementstøperi

Av Dag Haaland

Jeg ble utfordret for et par år siden til å skrive noe om Åmot Sementstøperi i serien om små bedrifter i Kvinesdal før i tiden.

Firmaet ble startet i 1935 av Hans Nilsen Øye. Han drev firmaet frem til 1938, da Albert I. Aamodt (Far) kjøpte opp eiendommen. På eiendommen var det på den tida ei bu for produksjon av murstein/blokker og god tilgang på sand. Det er litt uklart om far kjøpte eiendommen for å drive med produksjon av stein, eller om det var for å få seg et hus å bo i. Uansett hadde han i alle fall hus og heim klart da han giftet seg i 1939 med Hilden E. Ernstsens (mormor).

Hvor stor produksjon som foregikk de første årene har jeg ikke fått helt oversikten over. Den kan ikke ha vært altfor stor siden far allerede i 1937 hadde begynt å kjøre buss for Fjotlandsruta. Under krigen jobbet han i lengre perioder borte fra hjemmet, blant annet i Hægebostad under byggingen av Hægebostad tunnelen, og som busssjåfør i Stavanger.

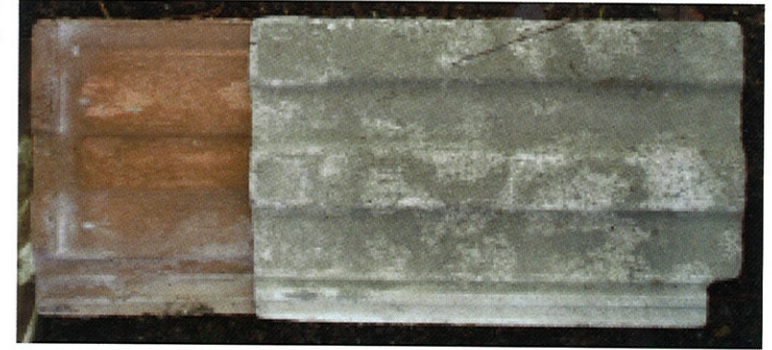
Noe produksjon må det ha vært, for som bildet til høyre viser stod det lagret blokker utenfor produksjonsbua da mamma (Kirsten) var liten.

Det var nok først fra tiden like etter krigen og utover det "tok av". På den tiden kjøpte far, i følge Trygve T. Åmot, former til blokker og takstein, fra Asbjørn Tjersland, som tidligere hadde drevet med sin produksjon i Faret, like bak Kjell Nilsens gamle hus.

Det finnes lite skriftlig dokumentasjon omkring driften før 1949. Herfra og utover har jeg fått fatt i kassadagbøker og regnskapsprotokoller for hele perioden fram til sementstøperiet ble nedlagt. Disse bøkene forteller om hvor kundene befant seg, hvor mye de ferdige produk-

Eksempel på flat takstein

tene kostet, og om lønninger i tillegg til opplysninger om hvem som har jobbet der.

Dersom man skal kunne snakke om en glansalder i Åmot Sementstøperis historie, må det ha vært 50-tallet. På denne tiden startet oppbyggingen av Flekkefjords første boligområde, Uenes, og omtrent samtidig startet utbyggingen i Prestegården. Utover på 60-tallet skrumpet de egne sandreservene inn, spesielt sand til takstein, og samtidig ble det vanskeligere å få tak i stabil arbeidskraft. I tillegg tror jeg far begynte å bli lei av hele støperiet, og driften ble lagt ned høsten 1967.

PRODUKTER

Takstein

Takstein var nok den største "eksportartikkelen" fra støperiet. Det ble produsert 3 ulike typer takstein; flate, krumme og mønestein.

Taksteinene kom i hovedsakelig to farger, grå og røde. Jeg har også fått nevnt at det ble produsert grønne og sorte takstein, men det har jeg ingen skriftlig dokumentasjon på. På bildet over ser vi to eksempler på den flate steinen, en grå og en rød.

Blokker

Volummessig var det blokker som var det største produktet. De ble først og fremst brukt til å lage grunnmurer i hus, men det finnes også eksempler på hele hus murt opp av blokker.

Det er omtalt tre hovedtyper av blokker, enkle blokker, skilleblokker og sementblokker. Som man ser på bildet til venstre, kom de enkle blokkene også som hjørnestein.

Josef Åmot, Albert, Kristoffer, ukjent.

Sementblokkene og de enkle blokkene kom i to utførelser; en "knudrete" og en slett variant. Spesielt de knudrete er lette å kjenne igjen på eldre hus rundt om i distriktet, men den som er interessert og kjenner steinene, kan finne mange hus i distriktet bygd av de ulike steintypene. Huset til Guri Larsen i Fjotlandsgata er et godt eksempel på den knudrete steinen.

Huset etter Bendik Hamre på Åmot er et godt eksempel på de slette blokkene og i tillegg rød slett takstein. (Jeg er blitt fortalt at hele huset er levert fra støperiet, både vegger og tak.)

Når disse husene er bygd er litt usikkert

Blokkene var todelte, som bildene

viser, og på den måten fikk man et isolerende luftlag inni den ferdige veggen. På mange måter er blokkene en forløper til dagens lecablokker, selv om tyngden nok er svært forskjellig.

PRODUKSJON

Takstein

Produksjon av takstein ble startet opp i bua på bildet under, den ble satt opp av egen produserte blokker. Senere ble denne bua utvidet til den størrelsen vi kan se i dag.

Til produksjonen av takstein hadde man ca 300 flate og 400 krumme former. Før støping ble disse formene satt inn med en blanding av spillolje og solarolje. Dette ble gjort for at steinene skulle slippe lettere fra formene. Formene ble satt på høykant og man tømte blandingen over.

Under produksjonen stod selve

Torine Åmot, mormor, mamma og Marie Åmot (Stokkeland), ca 1949.

Tverrsnitt av en vegg og en sement blokk kappet i to.

støpemaskinen i senter, på den ene siden stod formene, og på motsatt side var det en kasse med betong.

I formene la man i 2 mørtelskjeer med betongblanding, deretter brukte man en egen avskraper for å få riktig form og overflate på steinene. (Avskraperne til flate og krumme stein ser man på bildene under). Vanninnholdet i blandingen og sandens egenskaper var svært viktige for at denne formingen skulle bli vellykket.

Etter at steinen hadde fått sin endelige form, ble fargen til slutt drysset over steinen fra en sikt

(omtrent som en melsikt). Fargen ble jevnet ut med å dra over avskraperen en gang til. Steinene fikk på denne måten en form for glasur.

De ferdig formede steinene (8-10 i slengen) ble så lagt (fremdeles i formene) på et eget tørkebrett. Hvert brett ble plassert i hyller(knekker) på veggen. Selve tørkingen tok 2-3 dager, avhengig av vær og vind. For å få ut steinene fra formene slo man lett på dem med en fastnøkkel. Enkelte av steinene tålte ikke denne behandlingen, og ca 5 % av steinene endte som vrak.

Utstyr for forming av takstein.

Far og mamma foran blandemaskin, ca 1947.

Ferdig stein ble lagret på utsiden, stående, 4-5 lag i høyden. Under transport ut til kundene ble det stablet 1 lag stående på planet.

På en god arbeidsdag kunne man produsere opp mot 400 takstein. Det forutsatte imidlertid at arbeidet klaffet bra og gled greit unna. En god blanding med god sement, god sand og passelig med vann var det som skulle til.

Produksjon av mønestein var en egen spesialitet, og i mange år var Mathias Åmot spesialist på nettopp denne typen stein.

Produksjon av takstein var delvis sesongbetont, og antageligvis pga frostproblemer ble det ikke støpt takstein om vinteren. Man startet tidlig på våren og jobbet utover høsten. Trygve T. Åmot, som jobbet med takstein fra tidlig på 50-tallet og

frem til 1965, fortalte at han hadde vinterarbeid på veien for å fylle arbeidsåret.

Steinen var av god kvalitet, og holdt lenge. Den dag i dag, over 35 år etter at produksjonen ved støperiet ble avsluttet, finner man taksteinen intakt på hus rundt om i bygda.

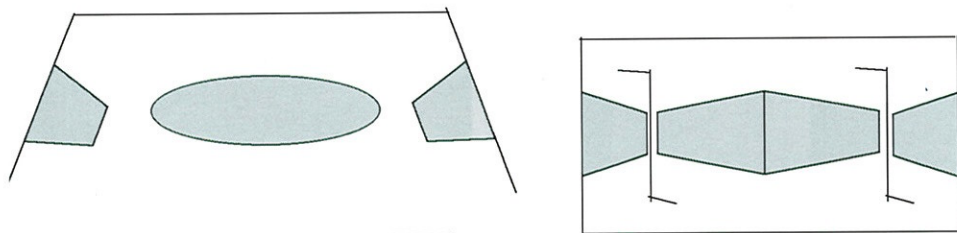
Blokker

Blokkene ble støpt i den "store" bua som fremdeles står på Åmot. Bua var ikke fullt så høy på den tiden som nå, taket ble hevet like før Mazda overtok lokalene.

Betongen til blokkene kan ha blitt blandet i en blander av typen vi ser på bildet øverst til venstre.

Til støping av doble blokker ble det brukt en fast form. Den ene delen var festet i selve støpemaskinen, på begge sider var utsparingene hengslet fast. Framveggen i forma var løs og ble satt på sist. For å få luftrommet i blokka, var det i tillegg en utsparingskloss i senter.

Før betongen ble fylt i, la man på plass 4 Z-formede ståltråder, som

Skisse av form til blokkestøping. Åpen til venstre, lukket klar for fylling til høyre.

"Betongstamper" og trebrett til blokker.

holdt de to delene av blokka sammen etter størkning. Formen ble plassert oppå et trebrett som den halvferdige blokka da ble stående på.

Når alt dette var klart, ble forma fylt med betong. Betongen ble stampet ned i forma med en egen "stamper". Etter at stampingen var over ble det brukt et flattjern til å dra bort overskytende masse fra forma, og for å få en fin avslutning på steinen.

Forma ble fjernet raskt etter stamping av betongen, slik at en ny stein kunne formes. Blokkene ble så båret ut til tørking på trebrettene. Etter 1-2 dagers tørking ble blokkene (3-4 på ei trillebår) trillet ut for lagring mellom huset og taksteinbua. Blokkene ble lagret 2-3 i høyden ute i hagen. Mormor var nok ikke alltid like fornøyd med denne lagringen, mange ganger ble blok-

kene lagret like utenfor kjøkkenvinduet hennes.

Gangen i arbeidet

Fortalt av Alf Sandvand

Jeg begynte kl 0300 med å trille ut blokker til lagringsplassen på plassen. Anlegget måtte være klarert til arbeidsstart 0700. Betongen til blokker ble blandet i en stor blandemaskin. Sanden ble ikke siktet, men steiner ble fjernet. Betongen til takstein, derimot ble siktet på en skråstilt sikt. Denne blandinga foregikk for hånd, på betonggolvet ved inngangsporten. Det ble brukt 3 trillebærer pr. blande. Satsen måtte være

Astrid, Kristoffer, Turid Omland, Kjell Helge Åmot (ca 1951).

Arnfinn Erntsen og Astrid Aamodt ved sandtaket.

finne at det i 1949 ble kjøpt 2159 sekker sement til en samlet pris på 11737,00 kr, det gir et gjennomsnitt på 5 kr 43 øre pr. sekk.

Arbeidsforhold

Alf Sandvand jobbet der sommeren 1949, han jobbet da hovedsakelig sammen med Trygve K Åmot, og lagde takstein. De fikk betaling pr stein 11 øre pr stein, 7 øre til Trygve og 4 til Alf. Betaling av lønn skjedde "etter behov". Han forteller at Albert (og Hilden) var romslige arbeidsgivere. Hilden kom ofte med saft. Kristoffer var også på inspeksjon. Arbeidet var svært hardt, men arbeidsstokken var sprek. Der var fri på lørdager. Sementarbeid slet på

ferdig til Trygve (T. Åmot) kom. Vi støpte 3-400 stein pr dag. Før folk gikk hjem ble det kjørt opp 3 vagger med sand. 2 til blokker og 1 til takstein.

RÅVARER

Sanden man brukte til produksjonen ble tatt fra eget sandtak. Det ble etter hvert en dyp grop ned, og her gikk det da en egen skinnegang ned i gropa for å få opp sanden. Sanden ble fraktet opp ved hjelp av en egen tippvogn. Vogna måtte fylles for hånd, men ble trukket opp ved hjelp en bilmotor. De siste årene ble det mindre av den fine sanden som ble brukt til produksjon av takstein, og sand måtte kjøpes utenfra. Bildet over viser omfanget av sanduttak ca. 1952.

Sementen som ble brukt var Holt Portland Cement, og den ble hovedsakelig kjøpt hos Asbjørn Aase på Øye Trelastforretning

Av regnskapsbøkene kan man

Utskrift fra regnskapsbøkene, 1965.

Edvald H. Hauvold 1965

11.8 - 2.2.7	3716 st. a 0.16 kr.	593.36
	1. skanna	14.00
	60% skatt	607.36
	20% skatt	120.00
	kr	727.36
	2. taker sykkelpose	34.60
	Utleie skatt	452.76
22.8 - 11.7	4355 st. a 0.16 kr	696.80
	20% skatt	140.00
		836.80
	2. taker sykkelpose	34.60
	Utleie skatt	524.20
16.7 - 24.9	3443 a 0.16 kr	550.88
	20% skatt	111.00
		661.88
	2. taker sykkelpose	34.60
	Utleie skatt	412.28

Utskrift av regnskypene 1950

Leie og arbeidslønner	4237.46
Trygve T. Hauvold	4370.16
Alf Sandvand	1001.40
Harald Hauvold	153.00
Skansen Hauvold	68
Josvin Sandvand	132.60
Per Justad	574.50
Edvald H. Hauvold	2595.00
Trygve T. Hauvold	1497.70
Alf Sandvand	1497.70

hendene, det nyttet ikke med hanskene, de ble raskt utslitt. Derfor brukte mange av arbeiderne tjærebånd på fingrene. Arbeidet med å smøre inn formene med blandingen av solar-og spillolje var et "grapsete" arbeid.

Lønna var basert på akkord arbeid, det ble ført regnskap over det den enkelte produserte av steiner. Dersom man arbeidet hardt kunne man tjene relativt bra.

I årsoppgjøret for 1950 kan man også få et inntrykk av årsinntekter på den tiden.

Av regnskapene kan man finne at brutto salg det samme året var på 31689,92 kr, så lønnsutgiftene utgjorde en relativt stor andel av kostnadene. De totale kostnadene dette året var på 27565,13, så med andre ord var det ikke all verden man satt igjen med.

Marked

Det kan jo være interessant å si noe om hvor produktene tok veien.

Hovedmengden ble nok solgt i Kvinesdal, Flekkefjord (kan jo nevne at det gamle klubbhuset på Uenes er bygd med stein fra Åmot) og ellers i distriktet. Men det ble også solgt østover til Kristiansand og faktisk helt vest til Vedavågen på Karmøy. Disse salgene var nok av de mer sjeldne. De to desidert største kundene må ha vært Byggmester Larsen og Byggmester John Mortensen begge i Flekkefjord. Begge tok ut store mengder stein i løpet av 50-tallet

Prisene på stein har variert noe oppgjennom årene, men kopiene av prislister under viser priser i hhv 1949 og 1953. Den fra 1949 sier også noe om dimensjonene på de ulike blokkene

Prisliste fra 1949.

Sement	2 kr 194	2224 mm
Reparatur	2.57	11111 mm
Skilt	0.74	57111 mm
Foring	0.25	13111 mm
Spilolje	0.24	
Organisk	0.73	21111 mm
2. taker sykkelpose		
60 kg sement		
1.8 kg sement		

Prisliste fra 1949.

Prisliste 1953.

Åmot Sementtøperi
TAKSTEIN OG SEMENTBLOKKER
TELEFON 4114

Revisjonsl.

Ny pris for tagstein og blokk i prislisten Nr.27 1953.
Utgitt den 30 september eller første 1. oktober 1953

Grøn flat sementtagstein	Nr. 0,30 pr.stk.	Nr. 100,- pr. 1000 stk.	Arv. 100,-
"	"	"	"
Rød flat sementtagstein	" 0,30 " "	" 100,- " "	"
"	"	"	"
Grøn krum sementtagstein	Nr. 0,30 pr.stk.	Nr. 100,- pr. 1000 stk.	Arv. 100,-
"	"	"	"
Rød krum sementtagstein	" 0,30 " "	" 100,- " "	"
"	"	"	"
Grøn kornstein	Nr. 0,60 pr.stk.	Nr. 100,- pr. 1000 stk.	Arv. 100,-
Rød	"	"	"
Grøn kornstein	" 0,72 " "	"	"
Rød	" 0,72 " "	"	"

Kjøpepris for 0,30 pr.stk.

nytt flat sementtagstein kr. 32,20 pr st
" " " " " " 35,80 " "
Rød flat sementtagstein " " 34 " "
" " " " " " 37,80 " "
nytt krum sementtagstein kr.

Siste kapittel

Det ble lange dager for far. Han hadde to jobber stort sett i hele perioden sementtøperiet var i drift. Trygve T. Åmot fortalte at det av og til hendte at han forsov seg når han skulle kjøre arbeidsruta om morgenen.

En av de tyngste jobbene var å skaffe ståltråd til blokkene. (Som nevnt ble blokkene bundet sammen med ståltråd). I en situasjon der økonomien ikke alltid var den beste, måtte man se etter rimelige løsninger. Løsningen ble å bruke utslitt wire som var blitt byttet ut på taubanen mellom Træland og Lervika. Denne dro far opp på Gullestadheia for å hente. Først ble den kappet i høvelige lengder slik at man kunne få den

med seg ned fra heia. Ved hjemkomst måtte wiren deles opp i de enkelte kordeler før den ble kappet i passende lengder og bøyd. Dette var et meget hardt arbeid, som stort sett ble tatt på fridager og sene kveldstimer. I det daglige, etter at bussturene var kjørt for dagen, fortsatte far i støperiet. Det var alltid utstyr som skulle repareres og overhales, regninger skulle skrives og annet forefallende arbeid skulle gjøres. Når det i tillegg begynte å bli mindre brukbar sand i sandtaket og det ble vanskelig å få tak i stabil arbeidskraft, ble det bare et tids-spørsmål før han ikke orket mer. Jeg tror simpelthen han gikk lei hele støperiet.

Høsten 1967 ble portene stengt for godt. Mye av utstyret og formene ble begravd da sandtaket ble fylt igjen tidlig på 70-tallet, men noe av det er blitt tatt vare på. Dersom man orker å grave litt er det fremdeles mulig å fylle en henger med god støpesand. Ellers finner i hvert fall jeg mange minner om støperiet rundt om i distriktet.

Bygningene som stod igjen ga rom for en ny suksessbedrift i bygda, nemlig Mazda (Kvinesdal Auto) startet av Gunnar Kasin tidlig på 70-tallet. Den historien får nok andre ta seg av å fortelle!

Styrken i Tinfos—

REGNET

Regnet som i rikelige mengder føres til vårt land av vestenvinden.

Det søker veien til sine røtter, sjøen og verdenshavene, og gir generøst fra seg sin livskraft.

I århundrer drev det kvernsteinene. Våre forfedre fikk i mørke høstkvelder malt kornet fra en steinet åker. Regnets styrke stråler i dag ut over landet gjennom tusen kraftlinjer.

Med innsikt har mennesker koblet inn prosesser som alle drives av regndråpenes hast mot havet.

Virksomheten i Tinfos har dette som basis. I våre smelteverk foredles norsk og oversjøisk malm.

My elektrisk kraft gjenvinnes av store mengder spillvarme i vårt avanserte varmekraftverk.

Dets kjølevann gir liv og levestandard til tusenvis av piggvarengel.

Etter omsorgsfull pleie kanner lisken på kresne ganers tallerkener.

Innsiktfulle medarbeidere på alle plan utvikler og driver disse aktivitetene. Resultatet er godt utkomme for den enkelte og overskudd for bedriften og det store samfunnet.

TINFOS
TINFOS JERNVERK A/S

Grennås, februarvinteren 1983

Elgjakt 1983

Det høstes i skogen, i elgoksens rike.
 For elgjakt og spinning må stillheten vike.
 Det smeller i lier og braker i hui,
 det høies og jages i storoksens vei.

Snart smeller en rifle, snart blinker en kniv.
 Der stillheten visde er yrende liv.
 De samles så sammen for elgen å frakte,
 og alle en hjelpende hånd frem de strakte.

Når elgen skal hentes, til bygden førs frem,
 den bæres og fraktes den veien så stem.
 Den fløtes i elven, den bæres på rygg,
 og fram den skal komme, ja vær du trygg!

I Sagfossens jøv gikk elgen i krost.
 Da høstes et rop – det var tauet som brast,
 og stilt under fossen gikk elgen istå.
 Da svømte han Olav. Han visste nåd.

Med væte fra himlen, fra regntunge sky,
 og elghjort i sekken så tunge som bly,
 fra Mjøvatn i nord og til Eieslands sag
 vi stønnet og svettet og trasket ilag.

Når gammel du sitter med barnet på fang
 og ser deg tilbake på livsdagen lang,
 du smiler i sinnet og minnes den dag
 da vi svettet og stønnet i elgoksens jag.

☆

Forfatter: Gunnar T. Eiesland

Dikteren med en god venn.
 Foto: Helge Jonny Eiesland

Elgen i Sagfossen.

Foto: Johannes Hamre.

Visekleiva

Av Øyvind Verås
Skrevet i 1986

Visekleiva

Foto: Per Verås.

Visekleiva.

Morfar fortalte meg at navnet kom av to ord; Vise og Kleiv. Det første betød å vise vei, det andre selvsagt den bratte bakken som førte opp til - og forbi tunet og garden.

Veien snirklet seg videre fra hus til hus gjennom Egelandsgarden, oppover til Hunsbedt og Moi. Kanskje endte den ved Fjotlandskjerka.

Visekleiva har i dag status som "Verneverdig". Det gjelder såvel veien som bebyggelsen på gardsbruket.

I gamle dager gikk det lett nedover mot Liknes, selv med dårlige kjøredoninger. Det hendte at det knirket og skrek noe forferdelig i hjulganger av eiketre, som var i bruk så sent som i 1850- årene. Da tok man en rast nede i Kleiva og smurte med en snigel eller to. Det førte til en stille og behagelig nedkomst på kjerkevollen. Det er alltid fuktig nede i kleiva og bra med snigler den dag i dag.

Der er fremdeles en stor overdekket vannkum på sørsida av veien. "Doktorkummen" ble den kalt i min barndom, og som navnet sier, var det doktoren, eller rettere sagt distriktslegen som fikk vann fra den. Han var nok en av de ganske få som hadde innlagt springvann i sitt hus. Det var alltid vann i dette bassenget, og det var fryktelig kaldt. Det erfarte vi guttunger når vi i all hemmelighet lurte oss barbeint ned i kummen sommerstid i tørkeperioder. Vi hadde nemlig vårt meget hemmelige ørretoppdretteri i den ærverdige leges sanitære drikkevannskilde. Om enn utbyttet for Einar og meg var noe magert, så var dog spenningen dess større. Det var en underjordisk verden vi opplevde der. Småørret var det nok av i Helldalsbekken, og veien var ikke lang derfra til "klekkeriet". Fiskene ble matet med beitemark, fluer, brødsmuler og hva annet vi måtte finne. Og aurene kunne bli ganske store, trass i den kummerlige tilværelsen de førte. Fangsten forgikk til tider da vi ikke fisket i Litleåna eller Helldalsbekken, og agnet var beitemark som vi omhyggelig spyttet på etter at den sprellet på kroken.- Det betydde fiskelykke, som sjelden uteble i vår hemmelige fiskedam.

Visekleiva var mørk og dyster om haustkveldene. Jeg hadde mange av mine kamerater boende på Liknes, 5-600 meter fra Kleiva. Ofte ble det kveld før jeg bega meg på hjemvei, som den gang hette

"Gamleveien". Det lå tre små grå hus langs den fra Liknes og hjem. Det var først huset til den ene gamle Maria, så var det huset til den andre gamle Maria, og sist var det huset til Tønnes. Sistnevnte gikk i daglig tale under navnet "Jordmortønnes", til adskillelse fra "Malertønnes". som bodde lenger oppe i garden.

Det lyste kanskje fra en enslig rute, men oftest var de gamle gått til ro når jeg småløpende var på hjemvei, og de lave, grå husene lå mørke og skremmende. De gamle hadde ingen trygder å leve på den gang, så de måtte spare på parafinen.

Spøkelsesenes tid var enda ikke forbi. Det hjalp å plystre. Så jeg plystret meg flittig forbi hus etter hus. Men det var vel ikke fritt for at jeg følte lange, krokete armer med sylkvasse klør strekke seg ut etter meg, se meg tilbake våget jeg neppe.

Mørkest var det likevel i Visekleiva, for der sto trærne tett på begge sider av veien, slik at det nesten ble som en tunnel. Det kunne være stummende mørkt der.

En slik regntung høstkveld, mens jeg plystret som best, kommet omtrent til Doktorkummen, trodde jeg min siste jordiske time var nær! Over meg og rundt meg ble lagt, eller rettere sagt svøpt, en klam, svart kappe! Ikke en lyd hørtes. Jeg kaldsvettet og satte i et stønn. "Nå skremte jeg deg godt!" sa min eldste søster, Audny, som hadde gått foran meg, og var varslet om mitt

komme ved den ulykksalige plystringen.

Det er mulig jeg senere har dempet noe på den slags toner. Gamle Hans på Hauen (Lynghauen) hadde forøvrig varslet meg i tide om at "bare fortsett med plystringen, du Øyvind, så kommer djevelen og tar deg!" Det var etter hans alvorlige barnelærdom synd å plystre. Og etter hva jeg senere har hørt, var han ikke alene i den tro, i de dager. En må huske på at gamle Hans hadde trått sine barnesko i 1850-åra.

Hjemme hos oss var det ikke synd å plystre. Men jeg var ikke helt sikker på hvem var mest å stole på etter hin kveld.

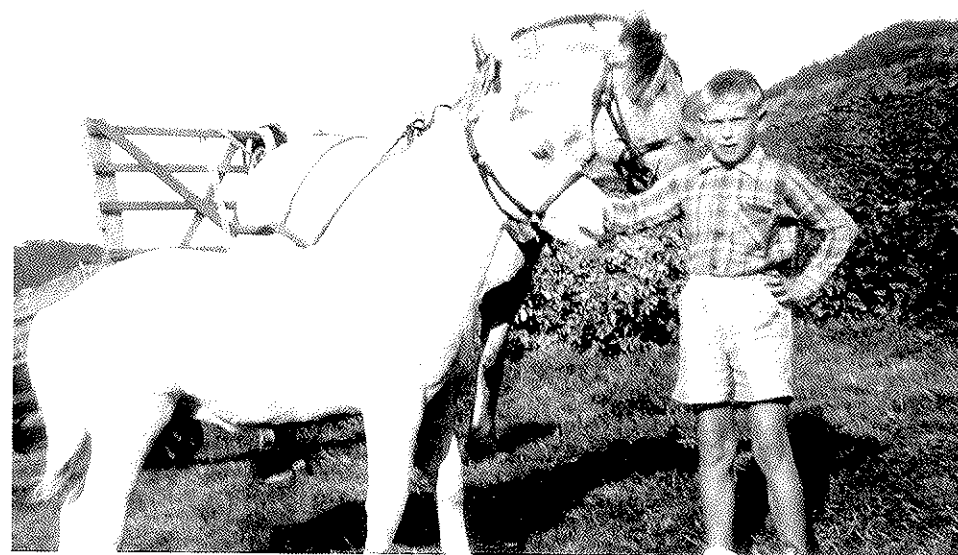
Lenger oppe i Visekleiva hadde vi en mindre brønn, som var utført med en slags tretønne. Der var alltid krystallklart vann, kaldt og forfriskende på en varm sommerdag. Ut under en stein over brønnen stakk en hul trestamme, som tjente som vannrenne. Mang en veifarende tok en pust i bakken her og slukket tørsten i denne vannrenna, som var så lagelig å drikke av. En behøvde ikke legge seg ned på alle fire for å drikke, hva en ellers var vant med i småbekker langs landevegen.

Om vinteren når vannledningen til hus og fjøs frøs til, eller vannet "frøs bort", som det hette, måtte det bæres vann fra brønnen i Visekleiva, og det var slitsomt. Kleiva var bratt, og med meterdyp snø, ble det

bare måket en gangsti. Når en så hadde en full vassbøtte i hver hand, ble stien ofte for smal, så bøttene måtte løftes høyt for å komme fram. Jeg har enda en følelse av hvor tungt det var for en 11-12 åring. Det skulle mye vann til 3-4 kyr og noen sauer. Og selv om vi sparte på vannet, gikk det jo en god del til det mest nødvendige for 10-11 mennesker med smått og stort.

Når vi først er nede i Kleiva, kan vi like gjerne fortsette oppover. På venstre side støter vi på hagemuren. Den var god å ha som gjemmede for ymse ting som en guttunge nødig ville at foreldrene skulle få snusen i. Blant annet røkesaker, for å si det fint. Til tross for – eller kanskje mer på grunn av det strengeste forbud mot røyking, var jeg nok vanerøyker allerede i 9-10 års alderen. Begrensningen i røykemengde ble bestemt av tilgangen på penger, som det var svært lite av både for barn og voksne. Men vi gutter fikk da noen øre av og til, og sigarettene kostet 4 øre stykke. Så røyk ble det. Ingen hadde lov til å selge tobakk eller sigaretter til mindreårige. Men pengene var som sagt små, så enkelte handlere på "Neset" så monn i hver sigarett de kunne selge. Ja, vi gutter kunne til og med gå "bakveien" etter stenetid og få kjøpt 3-4 sigaretter, alt etter hvor mange øre vi hadde klart å skrape sammen.

Vel, vi var kommet til hagemuren med vår (min) dårlige samvittighet.

Nåværende eier av Visekleiva, Tor Kjell Veraas, ca. 1950.

Far hadde ypperlig luktesans, trass i at han røykte kruttsterk skråtobakk. Han kunne fornemme lukten av Teddysigaretter på 3-4 meters avstand, selv om det var gått en time siden jeg hadde røkt. Sigarettene måtte følgelig vekk og lommene renses for alt som kunne avsløre meg. Inni muren med sigarettstumper, pipe og fyrstikker! Det gjaldt å plassere sakene så de ikke ble ødelagt av regn, og selvsagt slik at ingen kunne finne dem. Som regel gikk det bra.

STABBURET, eller "Bua", som vi kalte den, ligger mellom Visekleiva og det som den gang het "Nyeveien". (Den gamle E-18). Bua var omgitt av en viss mystikk, eller hva jeg skal kalle det. Det var noe spesi-

elt, uforklarlig ved dette lille huset. Det sto ikke nede på jorda som andre skikkelige hus. Kanskje var det forklaringen på mystikken. På grunn av det hellende lende er det 3 stk. ca. 1 meter høye trestabber på nedsiden, og like mange steinpilarer på oppsiden. Såvel trestabber som pilarer er forsynt med "musehatter". Dvs. at den øvre del av disse fundamentene har et overheng, som mus og rotter ikke kan forsere. Stabburet var jo bygget som proviantlager, og ble også brukt til det i min barndom. Der var fint forarbeidede binger for korn og mel og skap for flatbrød og lefser.

Mor hadde dessuten sin klesrulle på stabburet. Og det var rulle som det stod respekt av. Den besto av en treramme på fire bein. I denne

ramme lå en lav kasse, som best kan sammenliknes med en pram. "Prammen" var fylt med stein, et par hundre kilo må der ha vært. Rullingen foregikk ved at tøyet ble lagt pent omkring dreiede ruller, som så ble puttet inn under "prammen" ved å vippe den opp i den ene enden. Så trakk mor prammen fram og tilbake noen ganger, mens en av ungene "hang" i den motsatte ende. Det var sikkert ikke noen lett måte å rulle tøy på, men slett og pent ble det, tror jeg.

Jeg mener å huske at mor omsider fikk en moderne klesrulle, som kunne sveives og tok mindre plass. Og prammen dro vi guttene ned til Litleåna, hvor den antakelig sank som en stein. Den var nok for gis-sen i sammenføyningene etter 100 års bruk som klesrulle.

Gamlerulla knirket og skrek noe grusomt når den var i bruk. Det var jo treverk alt sammen. Og stabburet ristet og skalv på sine før omtalte fundamenter. Jeg likte ikke å være "medhjelper" ved denne handling. Følte det nesten som "dommens dag" var nær. Etter hva jeg hadde hørt på søndagsskolen måtte det være noe liknende som kom til å skje når jorden gikk under.

Det luktet velstand på bua når alle bingene og skapene var fylt opp seinhaustes. Bingene er nå desverre borte, men ellers står stabburet som det har gjort i snart 150 år. Veggene er av pent laftet tømmer, som er høvlet for hånd.

Dette lille huset ble for øvrig brukt til litt av hvert. En sønn til doktoren, Finn, hadde fått tak i et slags filmframvisningsapparat, som han sveivet for hånd. Med velvilje fra mine foreldre ble stabburet til "kino-lokale". Kravene var ikke store hverken til det ene eller det andre, men filmframvisningen fikk ikke særlig lang levetid. Apparatet gikk snart i stå, og publikum forlangte inngangspengene tilbake, visstnok hele 5 øre. Så den gode Finn måtte innstille virksomheten for godt.

Far tok imot blåbær en sommer for eksport til England. Det skjedde også på stabburet. Og skulle bli en sørgelig forretning, viste det seg.

Unger og kjerringer strevet og plukket og gjorde seg store forhåpninger om den velstand som nå endelig skulle times dem. Det var noe helt nytt dette. Tenk å sende blåbær til London, hvor det var en masse millionærer som betalte dyktig for fine, saftige, norske blåbær! Far sto i og veiet og noterte til langt på kveldene. En kurvfabrikk ble også satt i gang oppe på et loft nede på Neset. Her skulle bli gode tider og arbeid for mange i framsleng-alderen. Alle var selvsagt interessert i hva "millionærene" skulle betale for bærene. Men det kunne ingen svare på, for det avhang av "markede" i London, var alt far kunne si.

Oppgjørets beiske time kom en gang ut på seinhausten. Akk, o ve. Og for en hjerterå skuffelse! Bærene hadde såvidt dekket frakt-

utgiftene til London! Ikke et rødt øre igjen for slit og strev og verkende rygger.

Men folk tok det pent. Far kunne jo ikke lastes for elendigheta. Bærene hadde saftet seg under veis, og prisen ble deretter på det fine markedet i London by.

Ja, det var i sannhet en sørgelig historie.

Vi forlater stabburet og ser oss om på tunet. Der har vi stikkrenna gjennom Nyeveien. Denne stikkrenna innbød til farefull ferd når det var lite vann i den. Da krøp vi gutter igjennom. Ofte tok vi en pause midtveis, bokstavelig talt, og det var med en viss frydefull gru vi hørte tunge lastebiler passere over oss. Det dundret og skalv i murverket. Veien var jo bygget for hestetransport, ikke for tre-fire tonns lastebiler.

Om hausten og våren gikk stikkrenna full av vann, og det var rene storfossen som kom ut av den. Da hadde jeg en "kvernkall" der, slik en som jeg spikret sammen av noen bordbiter i kryss. Den sveiv så det var en fryd!

Lenger borte står tuntreet, hengbjørka, over tunbrønnen. Da mor kom til gards i 1906 var bjørka så liten at hun pleide henge "silekluten" oven den, når hun hadde gjort unna fjøsstellet og silt melka. Så vasket hun kluten i brønnen, og la den til tork og lufting over det lille bjørketreet.

Resten av brønnen er fremdeles

synlig under bjørka, som har kraftige røtter ned mellom steinsettingen, Steinhellene ved siden av brønnen ble ofte brukt som kvileplass av folk som kom gående Gamleveien gjennom tunet. Det var svalt under treet sommersdag, og vannet i brønnen var kaldt og godt.

Det ryker av pipa på "BRYGGER-HUSET". Og det høres en taktfast dunking derfra. Dunk - dunk - dunk, dunk - dunk - dunk. Hva kan det være som foregår der? Det er grytidlig, bare såvidt begynt å lysne. Vi får gløtte på den lave døra og ta en titt inn. Der står Anna ved bakstebordet. Hun merker trekken fra døra ved at det blafrer til under hella. "Å, er det den karen som er oppe så tidlig," sier hun og snur leiven behendig. "Kom inn og lukk døra, så skal du få smake på lefsa." Kjevlet går fram og tilbake: Dunk - dunk - dunk. Leiven dreier seg som skulle den være datastyrt. Så og så mange grader dreier den seg mellom hver kjevleserie. Ikke mer, ikke mindre. Tynnere og tynnere blir emnet (leiven). Skikkelig flatbrød skal være løvtynt og sprøtt. Og Anna kan den kunst til fullkommenhet. Hun legger nye vedpinner under hella, tar av det ferdig stekte flatbrød, legger ny leiv på, tørker svetten med en snipp av forkleet, og tar fatt på en ny runde med kjevlet. Dunk-dunk-dunk, dunk-dunk-dunk! Jeg hører det tydelig enda, etter 60 år!

Hun har stått slik siden klokka fem i dag morges. Stabelen av flatbrød-

leiver vokser like taktfast som kjevlingen. De er sirkelrunde, nøyaktig like store og like tynne.

Hun arbeider ikke etter noen akkordtariff, den gode Anna, men en uskrevet lov, nedarvet gjennom lange tider, har bestemt at slik skal det gjøres. Og så mange flatbrødleiver skal en dyktig bakstekone greie på et dagsverk, fra fem morgen til fem kveld. Anna kan dette og vet dette, og hun vil helst ligge noe over gjennomsnittet når hun tørker svetten for siste gang i dag. Da er hun tilfreds og kan koble av ved kaffekoppen inne på kjøkkenet hos mor, før hun rusler heim til eget hus og fjøsstell.

Ja, Anna har fortjent en hel bok om sitt liv og sin strid, hun alene. Hun må ha hatt en utrolig styrke, både fysisk og psykisk. Og hun ble meget gammel, trass i et hardt liv i hardt arbeid. Jeg traff henne igjen da hun hadde passert 90. Smilende og blid og glad og lett på foten. Hun så ut til å være tilfreds med sitt livsverk, og kunne ha grunn til å være det. Jeg tror hun ble 95 år før hun gikk inn til hvilen.

Fred være med hennes minne!

Ja, det var en tur innom bryggerhuset, la oss si en haustdag i 1924, da jeg var 10 år gammel.

Det koselige lille tømrede huset ble som navnet sier også brukt til andre ting, nemlig ølbrygging. Men det var lenge før min tid. I skorsteinen er det en fint murt bakerovn til vanlig brødbakst. Den er nå tettet

igjen, men jeg husker at mor brukte den. Og jeg ser for meg de høye, delikate brødene hun trakk ut av ovnen på et redskap som lignet et åreblad i den ene enden.

Bakerovnen ble fyrt opp med god, tørr bjørkeved, og steinmassen holdt på varmen i mange dager. Denne varmen nyttet man så i gamle dagers ølbrygging til tørking av maltet. Jeg må tilstå at jeg har smakt på slikt gammeldags øl, og det lå ikke noe tilbake for det øl som i dag produseres av moderne bryggerier.

Jeg har et annet, mindre hyggelig, minne om bryggerhuset. Jeg tar det med: Pipa over tak var blitt dårlig og måtte fornyes. En bygdemann ble engasjert til å gjøre jobben. Mannen var visstnok alt annet enn murer. Da han var kommet et stykke oppover med pipa, stoppet en mann på veggen og ropte ned til "mureren": "Den pipa blir skjev!" Da svarte han på taket: "Skjevt, skjevt - i helvede blir det skjevt!" Og han skrek ordene ut i raseri. Det gjorde et sterkt inntrykk på en guttunge.

Og pipa ble skjev den.

Vi må innom **fjøset** også. Det er regnvær og surt og kaldt i dag, så kyrne står inne. Der er tre av dem. Først har vi gamlekua, "Terna". Hun er rød og kvitflekket og har horn. Ytterst på horna er noen fine, runde messingknapper, som skal hindre at Terna stikker hornene inn i sine medsøstre, eller noen mennesker.

Jeg husker at hun en gang, da jeg skulle gi henne vann, satte det ene hornet inn i armhulen min og kastet meg nesten opp under fjøstaket. Jeg tror ikke det var vondt ment, så jeg har tilgitt henne.

Så har vi "Brandrei". Som navnet sier er hun brandlete av farge. Endelig har vi "Plomma", som er rødfarget, og er den yngste i laget. Jeg var den første som melket henne, og det glemmer jeg ikke. Hun sparket og spente noe aldeles forferdelig, så mor måtte gi opp. Men min ære sto på spill, så jeg ga meg ikke. Jeg festet et tau til veggen bak henne og bandt så beina hennes fast i det. Det forhindret imidlertid ikke at hun fikk sparket meg så jeg lå overende i møkka. Men jeg hang i spenene, så å si, og gjøv på igjen. Når hun sparket, så sparket jeg igjen, og melka kom ut. Til slutt ble hun lei av spetakkelet og sto helt stille.

Melka kunne ikke brukes, selv sagt, det var for mye møkk og hår i den.

Grisungen var kjæledeggen i fjøset. Mor pleide hvert år, litt ut på sommeren, kjøpe en liten grisunge, med den for grisen sørgelige baktanke at den skulle bli julemat.

Grisen hadde sin egen rommelige bingje, med eget trau for mat og drikke. Og den fikk så mye den kunne legge i seg, og var rund og trivelig. Den hadde et tørt og lunt leie av halm, og eget avtrede i et hjørne. Så merkelig det kan høres

så er ikke grisen noen "gris" i vanlig forstand av ordet. Nei, grisen er reinslig og liker å ha orden i sakene. Seng på et sted, mat på et annet, og do på et tredje. Ingen sammenblanding, takk! Den likte inderlig godt å bli klødd på maven, og la seg da straks på siden og formelig stønnet av velvære. Det var noe menneskelig ved denne grisungen! Av og til hendte det at den kom ut på tunet, når bingen skulle gjøres ordentlig rein. Da hadde vi ungene det fryktelig moro. Grisen galopperte rund og rundt og gjødde nesten som en hund. Og den ville ikke inn i fjøset igjen. Den hadde det så morsomt, den også.

Men tiden kom jo da grisen skulle slaktes, og det var en trist dag. Andreas kom med salongrifla, kniv og "skollehorn". Det var kort prosess. Grisen lå snart på den store steinen ved bryggerhuset med beina i været. Mor hadde tidlig hengt opp "Storegryta" og fyrt godt under, så det var rikelig med skollende hett vann. Og grisen ble "barbert" så det ikke var et hårstrå igjen noen sted.

Andreas var mester i sitt fag, og han kunne kunsten å prate mens han arbeidet. Snudde aldri på hodet om noen snakket til han. Og praten gikk livlig på slike store dager, og det nærmet seg julehøytiden også.

Jeg tror mor tok det tyngst at grisen var borte. Hun hadde jo degget og dullet for den hver bidige dag i et halvt års tid. Så det gikk noen tid før kotelettene kom på middagsbordet.

holder til der og i løa. Hvis du tenker på nissen, så er du ikke så langt unna. Denne lille tassen, som farer så stillfarende fram, og som en bare kan fornemme i tussmørket. Jeg har sett han mange ganger, enten du tror meg eller ei.

Men det kunne jo ha vært katten. For katten og nissen har mange ting felles. Begge holder til i fjøs og løe. De er glad i melk og grøt. Og de er meget selvstendige skapninger, som ikke lar seg diktere noen ting. De gjør som de vil. Men er du snill mot en av dem, så er de snille mot deg, og ikke det minste farlige.

Det hendte at vi som barn satte ut mat til nissen, særlig ved julitider, og da på låvegulvet. Bollen var alltid tom dagen etter, ja, den var tydelig slikket helt ren, så han hadde nok vært fryktelig sulten, den karen.

Katten vår ja, vi hadde selvsagt mange katter, men de var alle av samme rase, som regel svarte med en kvit flekk i brystet. Som før nevnt holdt han mest til i løa og i fjøset, og kom sjelden lenger inni huset enn til kjøkkenet. Han førte et meget fritt og selvstendig liv, kan en si.

Morgen og kveld var han likevel en sikker følgesvenn for mor når hun gikk til fjøset for å melke. Da strøk hans seg oppetter leggene hennes, satte halen rett til værs og malte så det kunne høres lang vei. Så satte han seg i fjøsdøra og ventet tålmodig til melkinga var unna-gjort. Da kom mor med melkebøtta og skummet av det øverste skumla-

get, som katten fikk i skåla si. Du kan tru det smakte! Og katten vår var da også velfødd og glinsende i pelsen.

Det hendte at vi hørte kvinking og pistring fra løa. Kattunger var kommet til verden! Du store dag! Og for en rikdom! Men som regel fikk de ikke lang levetid. De fleste forsvant ganske enkelt etter noen dager, far ordnet det.

Døde kattunger kunne også gjøre nytte for seg i min barndom. Nå skal dere høre noe rart! Far var en lidenskapelig jæger og fangstmann. Han var vokst opp med den slags i de store skogene i Vennesla. Rev var det mye av den gang. Og far tok dem på gift, som det hette. For at det skulle la seg gjøre, måtte det helst være sprengkaldt og sporsnø, så en kunne følge revesporene. Da gjaldt det å venne "Mikkel" til å finne mat på bestemte steder, f. eks. i en maurtue ute på Medåsen. Det måtte være kaldt, så alle bekker og vann-dammer var bunnfrosset. For reven måtte ikke komme til vann etter at han hadde fått giften i seg, for da ville han kaste opp og greie seg. Når så reven var tilvennet, og været var lagelig, gikk far til alvorlig handling. 4-5 små giftkorn ble med den største forsiktighet tatt på en penesplitt og puttet inn i en kule av bivoks, som ble lukket igjen med samme redskap. Ingen ting måtte røres med hendene. Det kunne være livsfarlig for det første, og for det andet så hadde reven en fenomenal luktesans. Vokskula ble så

plassert inne i gapet på et lite kattedhode! Et sånt "åte" måtte "Mikkel" nemlig sluke helt, ville han ha mat. Og det var ikke lett å få opp igjen.

Jeg husker meget godt den siste reven far fanget. Far kom heim etter å ha vært ute og sett etter åtet. Jo da, reven hadde tatt det, og far hadde fulgt sporet et stykke, men måtte gi opp da det forsvant blant einer og krattskog. Hansemann, min eldre bror og jeg kunne ikke la dette høvet til spennende sporjakt gå fra oss, og vi tok straks etter. Vi fant sporene etter både reven og far. Og vi kunne tydelig se hvordan reven hadde sjanglet bortetter. Sporene forsvant imidlertid opp på en jordvoll. Vi lette i større og større sirkler, men ingen spor var å se. Så vi kom tilbake til jordvollen og skulle til å gi opp det hele. Da får en av oss se noe uvanlig hvitt noe, som stakk opp fra en einebusk tre-fire meter borte. Det var reven!

En flott rev, stor og velvoksen, og med nydelig vinterpels. Skal si vi var ville av begeistring! Og skinnet var verdt mange penger. Dette var før man hadde begynt å holde fine sølvverk i bur, rødrevskinn prydet mange kvinnehalsar hos fint folk.

Mikkel hadde gjort et siste kjempesprang og havnet med hode ned i einerbusken, og trolig vært død med en gang. Den var stiv som en stokk, da vi fant den.

Jeg tror det ble bestemt at mor skulle ha skinnet. Hansemann og jeg hadde jo et ord med i laget ved deling av "byttet". Men jeg kan ikke

huske at jeg noen gang så mor med så fin stafasje, så det er mulig at hun brukte pengene til mer "matnyttige" ting.

Jeg fortalte denne historien til min søster Laura, og fikk da forklaringen på hvorfor jeg ikke hadde sett mor med rødrevskinn om halsen. Jo, ser dere, det var den gang stor drift i Knaben gruber. Og der holdt til en dame med noe tvilsomt rykte. "Trondhjems-lisa", ble hun kalt. Denne dame var av og til å se promenerende på Liknes, iført ikke mindre enn to rødrevskinn. Mor hette jo Elisabeth, men gikk i daglig tale under navnet "Lisa på Kleiva". Så nå skjønner dere sammenhengen.

Men vi må videre på vår vandring. Det er haust, og løa er fullstappet av høy og kornband. Det er tid for tresking. La oss se på!

Der står treskemaskinen i døråpningen. Det er en såkalt piggemaskin. Navnet har den etter alle piggene i "tønna", som roterer og slår kornet ut av aksene. Maskinen er hånddrevet. Et stort tannhjul griper inn i et ganske lite og gjør at tønna får et meget høyt omdreiningstall. På grunn av utvekslingen er det veldig tungt, og jeg tror det måtte skiftes folk hver halvtime.

Tresking var dugnadsarbeid. En bonde kunne umulig greie dette alene. Så hjalp man hverandre. Som regel var det gjort på en dag, selv på de største brukene på Øvre Ege-land.

Og tresking ble på en måte en slags høstfest for hele garden. Folk kom sammen, og praten gikk livlig i spisepausene som det var mange av.

La oss se hvor mange som var engasjert en slik dag: En person måtte løse opp bandet rundt nekene og rekke det til han som "la i". Som regel var det husboden selv, hos oss far. Å legge i kunne ikke hvem som helst gjøre. Det måtte en "fin" hånd til det. La han på for mye, fikk man ikke kornet ut av nekene, eller maskinen kjørte seg bom fast. Det var fadese. La man i for lite, gikk treskinga for seint. Så var det tungjobben, å dra maskinen, som det måtte to spreke personer til. Disse skiftet med følgende to: Den som raket fra halmen, og den som ristet halmen og lempet den med høygaffel opp i løa.

På løa var det ungenes jobb å få halmen unna, og det kunne i sannhet være hardt nok arbeid. Der var som regel lite plass, og en måtte stappe og stappe i hver krok. Og så måtte en passe seg for de spisse tindene på høygaffelen hver gang den kom med lynets fart over låvebjelken.

Vi var to-tre unger i løa.

Hvor mange ble det i alt? Jeg kommer til 9. Så må vi ikke glemme mor, som hadde en meget travel dag på kjøkkenet. Det måtte meget mat til, og god mat. Og vi spiste minst fire ganger den dagen. Først morgenmat, så "daure" eller "dugurd", siden middag og kaffe, og

til sist kveldsmat. Ja, hun hadde såvisst en travel dag, mor på kjøkkenet.

Hvor meget korn kunne det bli etter en slik innsats? Jeg husker ikke sikkert. Kanskje en tre-fire tønner, kanskje mer, kanskje mindre. Det ble dyr mat, kan en si. Men det blir fullstendig galt hvis en drar direkte sammenlikning med dagens matpriser. Vi hadde et helt annet samfunn i 1920-årene, må en huske på.

Og tresking var ikke bare "matauk". Det var også en samfunnsfest, hvor løa og låven var "samfunnshuset". Det var enkle forhold, men nåtidens flotte grendehus, kulturhus og hva det måtte hete, vil neppe kunne forene mennesker slik låven og treskingen kunne det.

Det var en forening i hardt slit for det daglige brød. Og alle innså nødvendigheten av å hjelpe hverandre.

"Jag har bodd vid en landsväg"...

Denne vakre sangen minner meg alltid om gamle Visekleiva. Tunet grenset nemlig til landevegen, riksvegen, som i dag heter Europaveien, E-18, og går utenom garden.

Landevegen den gang var også bygdeveg for Austerdalen, Rødland og heiegardene på Austheia. Folk på disse stedene måtte passere Visekleiva når de skulle til Liknes for å handle, eller de skulle til kjerka en søndag.

I 1920 årene var det vesentlig hestetransport av tyngre last, som

ved, kunstgjødsel, skjellsand, stolper for telefon- og kraftledninger m.v. Jeg kan se for meg ganske tydelig mange av disse hestene og kjørekarene. Arne Solberg var en av dem. Den ene armen hans var amputert ovenfor albuen, så der var bare en liten stubb igjen. Men om han manglet en arm, så vistes det ikke på de lassene han kjørte. De var ofte telefonstolper. Hvordan Arne greide å lesse på alene har jeg undret meg på. Et slit var det for hest og mann.

Syklister var det mange av. Men de fleste brukte "Apostlenes hester", og da kanskje de som mest av alle kunne ha trengt til lettere transportmiddel.

Gamle koner i "subbeside" staker og sjal over hodet kom gående langs veggen, kanskje med et par kilo smør i et knytte, på tur til handelslager. Var mor på vei til fjøset, ble det ofte en prat med forbipasserende. I min erindring fremstår de alle som gamle koner, svartkledde, det meste av ansiktet skjult av sjallet. Når de pratet med mor, holdt de ofte en snipp av sjallet foran munnen for å skjule tannløsheten. Svært mange hadde nok bare hjørnetennene igjen, og det var ingen stas.

Var de så forferdelig gamle disse konene, mon tro? La meg se: I 1925 var mor 49 år gammel. Jeg antar at mange av dem jeg husker som meget gamle kjerringer, ikke var så meget eldre.

Noen fast tannlege fantes ikke i bygda, og tannbørste og tannkrem var en luksus. Så på det område har sannelig samfunnet gjort store fremskritt, og vel er det.

Dagens unge vet neppe hva tannverk er, og hvilke lidelser deres beste-/oldeforeldre har gjennomgått på det område.

Du som har en perlerad av tenner, send en vennlig tanke til de henfarne tannløse med takk for nåtidens folketannrøkt!

Men hvor var vi? Med mor på tunet! Var det likt seg, nå har hun pratet så lenge med denne kona fra Lillemoen, at hun helt har glemt om hun var på vei til eller fra fjøset. Men grisematen er fremdeles i bøtta, så det var til fjøset hun skulle.

Ja, mor utvekslet mange tanker med folk på veggen, så hun kunne saktens ha sunget "Jag har bodd vid en landsväg hela mitt liv."

KLESVASK I LITLEÅNA må vi ta med oss.

For det var antakelig min første tur ut i "den store verden". Det forgikk som regel pr. trillebåre på en solrik forsommerdag.

La oss tenke oss at dette var en dag i det Herrens år 1924. Yngstemann i familien, Olav, var født 29. juli 1923, og var således ett år gammel. Jeg var ti, født i 1914. På sommeren kunne det bli lite vann i brønnene våre. Og det var ikke lite av klesvask som skulle til for å holde en stor familie og et stort hus i pro-

per stand. Vaskemaskiner var et ukjent begrep hos vanlige mennesker på landsbygda, og slik var det nok i byene også.

Så, når mor hadde fått samlet et passende stort lass for trillebåra med tøy av ulike slag, ble dagen bestemt. I god tid i forveien var storegryta trillet ned til vaskeplassen. Derneft et digert trillebårlass med risved.

Og til sist, når den store dagen opprant, ble tøyet fraktet ned til elva på samme vis, og da med minstebarnet på toppen av det hele. Ja, det var litt av en ekspedisjon. Tungvint? Jovel, men jeg tror mor tok det som en hyggelig adspredelse fra det vanlige husarbeide. Og aldri så du reinere og hvitere tøy enn det på bleikeplassen vår ved Litleåna!

Jeg ser for meg de lange filleryene, som ble lagt til skylling i strømvirvlene med noen steiner på oppstrøms, for å holde dem fast, Det var et fargespill uten like, når de bølget i strømmen på solskinn.

Mens vi likevel er ved Litleåna må jeg fortelle litt mer om denne vidunderlige elva. For den er et Skaperens mesterverk. Bare så fryktelig synd at så få mennesker har evnet å se hvilken skatt en slik sprudlende elv er.

Nåtidens bilmennesker farer forbi på en vei som er anlagt uten tanke på naturen. Slik ser det ut for meg. Veikonstruktørene har brukt den rette linjal. Korteste vei mellom to

punkter er valgt, hensynsløst. Hadde man hatt den minste tanke for naturskjønnhet og naturens størrelse, ville E-18 langs Litleåna fått en annen tracé. Jeg tenker særlig på HÅFOSSEN, som var endepunkt for laksens vandring fra det store hav, inn Fedafjorden, oppover Kvina til elva hvor den ble født. Og mange lakser fant veien tilbake til Litleåna.

Som guttunge kunne vi sitte ved Håfossen i timevis, og se laks på laks som kom med stor fart opp fra heksegryta og landet midtveis oppe i fossen. Ingen kom opp. Det hendte ganske ofte at store laks ble slynget helt inn på tørt land, på svaberget, hvor de snart sprellet seg ned i hølen igjen. Det nyttet ikke å sitte like ved fossen og vente å få laks i hendene. Satt en der, sluttet leken. Så fisken måtte se oss gjennom skumvirvelene, selv om vi ikke kunne se den.

Litleåna var en fin gyteelv. Det vrimlet av "laksebonn", dvs. lakseyngel, i 1920-åra. Det var ikke til å unngå at vi gutter fisket opp en del av disse, selv om det ikke hørte til god fiskeskikk. Det var bare det at disse pene småfiskene beit villig både på mark og flue. Størrelsen var som en velvoksen brisling, og med sine karakteristiske tegninger var de lette å skjelve fra vanlig ørret.

KRÅKEHØLEN var guttenes badeplass.

Vi brukte ikke noe så fint som badedrakter, nemlig. Det fikk greie

seg å holde hendene foran mannens spesielle kjennetegn inntil man kom i vannet. Dette var noe problematisk når vi skulle stupe, men det gikk jo så fort at noe studium av manndommen ble det ikke tid til.

Kråkehølen kunne være farlig stri å svømme over når det var flom. Og nedenfor hølen gikk elva i skummende stryk mellom svære, kvasse stein. At det ikke hendte ulykker i min barndom skyldes nok at vi kjente elva som vår egen bukselomme.

Jentene badet i "Jentehølen", som navnet sier. Det var en stille, rolig kulp med sandbunn, uten noe særlig spenning. Og jentene brukte badedrakter. De lå litt foran oss gutter i så måte.

Når elva var liten i sommertørken, var det spennende ferd å vandre oppover fra Kråkehølen på elvebunnen, og vasse eller svømme gjennom småkulper og stryk. "Jettegryter" er der mange av. Noen var passende store til å sette bakenden ned i, mens andre kunne være 2-3 meter i diameter og så djupe at fiskestanga ikke nådde bunnen. De satte fantasien i sving. Hvor kunne de vel ende henne? Vi våget oss aldri ned i en slik stor jettegryte, for det var noe skremmende ved den. Kanskje lå det et eller annet uhyre på bunnen!

Ved Håfossen sto det så sent som i 1920-åra to fine kvernhus. Det er neppe spor tilbake av dem i dag,

men vannrenna er der fremdeles. Den var solid murt av stor huggen stein.

Jeg hopper over "Sarons dal", som hører nåtiden til. Men hva ville denne dal ha vært uten elva? Hølen der gikk i min barndom under navnet "Topas-hølen", Om navnet har forbindelse med edelstenen Topas, får være et åpent spørsmål. Topas er i følge mitt leksikon "et aluminium-fluor-silikat som finnes i forbindelse med granitter. Finnes ofte i store krystaller, av og til av edelstens-kvalitet. Fargen er oftes gul, eller brun, enkelte blir rosa ved opphetning. Sp.v. 3,5." Så veit dere det, om noen av mine lesere vil studere saken nærmere.

Ovafor Topashølen kommer elva ut av en revne i fjellet, en slags "canyon", som guttunge våget vi oss bare sjelden inn der, og det måtte være lite vann i elva skulle vi kunne ta oss fram mellom de svære fjellblokkene og djuphølene. Men det kunne stå store aurer der inne, og det fristet jo.

Lenger oppe ved Tvøråsen har vi "Dvergefossen", som er et besøk verd. Her har elva gjennom tidene, ved hjelp av sand og stein og is, skuret og slepet seg tvers gjennom fjellet og laget en naturlig bru. Så her kan en gå tørrskodd over, når det ikke er for stor vannføring.

Nå tror jeg tiden er inne til å se oss litt om i hovedbygningen og

hilse på familien. Jeg velger å gå kjøkkenveien, for det er den vanlig folk og fant pleide å ta.

La oss se på kjøkkenet slik det var omkring året 1920: Det dominerende er uten sammenlikning skorsteinen! Det er et digert åpent ildsted, murt opp av gråstein og "klint" eller fuget med leire. Da huset ble bygget i 1837 var ikke sement kommet i vanlig bruk. Pipa er murt på samme vis helt opp over taket. Samlet høyde på hele innretningen må være ca. 8-9 meter.

I den ene siden av peisåpningen er montert en vedkomfyr, forsynt med støpejernspipe som går et stykke opp i skorsteinen.

Det henger en stor jerngryte i en "skore" på den andre siden. Komfyren brukes til den daglige matlagning, mens "Storegryta" fyres under når dyrene skal ha noe ekstra god mat. Grisen har nok høy prioritet i så måte.

Langs den ene veggen står et treskurt langbord med en smal benk på hver side. Disse benkene hadde nemlig for vane å velte når alle unge skulle sette seg til bords. Derfor sitter de også fast i minnet.

Oppe på samme vegg er en tallerkenhylle. Langs vindusveggen er der kjøkkenbenk og vannkran med utslagsvask. På kjøkkenbenken er separatorene montert. Et par pinnestoler utgjør resten av inventaret, stort sett.

Gulvet består av temmelig slitte og gisne bord, bortsett fra steinhel-

ler foran skorsteinen. I taket er en stor lem til å heise større ting igjennom opp på loftet. Trappa er nemlig så trang og kronglete at den bare kan nyttes til å gå i.

Kjøkkenet har fire dører i tillegg til utgangsdøra, en til spiskammeret, en til stua gjennom stuekammeret, en til "Framganga" og endelig en til "storstuekammeret".

Vi har nettopp fått innlagt elektrisk lys! Og en enslig glødelampe lyser med rødlig skjær fra taket. Det kan ikke være mange watt! Men du verden for et eventyr å slå bryteren på og av! Rene trolldommen! Snakk om fargefjernsyn!

Vi får hilse på mor og far så snarest: Hva driver mor med for øyeblikket? Jo, det røk ut av noen hull i skorsteinen, så hun har laget en "grøt" av leire og sand som hun kliner i sprekken. Det hjelper på trekken, og så er det mindre fare for brann i huset.

Det nærmer seg midnatt. Der kommer far ruslende. Hva i allverden er det han bærer på? Jo, riktig, en salongrifle! Hva skal han med den nå midt på svarte natta? Far var jeger på sin hals, og skulle noe avlives på garden, så nyttet han høvet til å prøve børsa og skyteferdigheten. Det kunne gjelde en hane til søndagsmiddagen, en gammel katt, eller en grevling som hadde forvillet seg inn blant bærbuskene i haven.

Men hva skulle han med rifla nå i midnattstimen?

Jo, ser dere, når det ble stille i det gamle hus, kom de "underjordiske" listene fram fra sine gjemmedsteder. Rottene, nemlig!

Far hadde funnet ut at disse beistene hadde en hemmelig gang mellom sprekken i skorsteinen - fra blindkjelleren og opp. Han plasserte seg "til skrevs" på en stol og la rifla an på rygglenet. Det var en stø og god og bekvem skytestilling. Avstanden til rottehullet ca. 3 meter. Ladningen besto av minste kaliber salongpatroner, såkalte eikenøtter. Rotta hadde ikke en sjangsel!

Dette høres makabert ut i dag, men en må, som sagt, se det på bakgrunn av tiden vi befinner oss i.

Visekleiva var på ingen måte noe dårlig hus for sin tid. Tvert i mot. Det var litt av et herskaps hus i forhold til hus flest på den tid.

Mor var ikke særlig begeistret for fars jaktiver. Men hun hadde for lengst måtte resignere på det punktet.

Fra kjøkkenet går vi inn i kammeret ved dagligstua. Dette kammeret var lensmann Hans Hansen Egelands kontor. Det var ikke store greier! Rommet målte ca. 1,5 meter i bredden og ca. 4,3 meter i lengden. Veggene var i en viss høyde gipset, antakelig for varmens skyld, men kanskje det også ga rommet en opphøyet style.

Under takbjelkene var spikret

langsgående bordfjeler, som tjente som bokhyller for den ærverdige lensmanns protokoller m. v.

Mor brukte disse hyllene til saker som hun ville ha i fred for ungene. Det kunne være fløtefat og andre gode ting.

En dag hadde min søster, Tordis, sett at mor satte opp et fat med deilig nylaget søtost, sånn med sukker og kanel på! Hylla var ikke bredere enn at noe av fatet stakk fram. Her var gode råd dyre, tenkte jentungen, og glad i mat, som hun alltid har vært, fant hun snart løsningen: Bestefars stakk rakk opp når hun strekte seg på tå, og ned kom fatet så osten skvatt ut over gulvet!

Da mor kom til, satt jenta på gulvet og spiste ost av hjertens lyst, som om bordet skulle være dekket spesielt for henne. Ja, mor kunne jo ikke annet enn le.

Mor fortalte en gang at hennes bestemor, Elisabeth Cesilie, lensmannskona, var et særskilt godt og forstandig menneske. Hun hjalp folk både i timelige og åndelige saker. Fattigfolk kom oftest kjøkkenveien når de skulle inn til den strenge lensmann. De klaget sin nød for Elisabeth Cesilie, og hun ofret sine penger mang en gang, for at stakkarene kunne gå inn til lensmannen og betale sin gjeld.

Det var kanskje gardsskatten som var forfalt, ikke så mange ører, men hvor skulle en ta dem når en ikke eide nåla i veggene?

I Ludvig Daaes "Krønike om Kvinesdal" er disse lensmannsfolkene omtalt på følgende måte: "Michael Seval Aamodt på ytre Øye, er broder af den ovenfor omtalte Provst A. i Lyngdal, var Repræsentant 1824. Ligesom sin fader var han Guldsmed og derhos Vaccinator. Medens han var Storthingsmand, skal han i Christiania have vakt nogen Opsigt som Tandlæge. Døde 1859. En af hans Døtre var gift med den hæderlige og afholdte Lensmand Hans Hansen (den yngre) paa Øvre Egeland i Liknes."

Ikke rart at oldemor kunne litt av hvert som hadde en slik far. Hun var en klok kone i ordets beste mening, sa mor, og brukte sin visdom til hjelp for folk i sjukdom og nød.

Dagligstuen var rommelig etter tidens forhold. I et hjørne av gulvet var en luke ned til kjelleren, som nærmest var en fordykning i jorden. Og der nede spøkte det, for der hersket evig mørke. Og kjellerluka fikk være i fred for oss barn. Der var vel forøvrig ikke noe særlig å hente annet enn poteter.

Denne kjelleren ble i min barndom erstattet med en bedre under den andre halvdel av huset. Der ble støpt vegger og gulv, og den ble frostsikker.

I et annet hjørne av stua sto en etasjeovn, og i taket over den var en luke på ca 15 x 15 cm. Denne luka var meget populær når vi barn ble

sendt på loftet for å legge oss, i sær når foreldrene hadde gjester. Da lå vi på gulvet rundt åpningen og lyttet intenst til hva de voksne pratet om.

Det er mulig at vi - takket være denne "sinnrike" innretning - ble forholdsvis tidlig voksne.

Luka var forøvrig laget for å slippe varme opp på loftet, en slags ventil.

Det fineste i stua var hengelampa, som var i bruk til vi fikk elektrisk lys omkring 1919-20. Den var gullforyglt, og hadde mange glassprismer som skinte i alle regnbuens farger. Hver jul ble forgyllingen fornyet av far, kan jeg huske. Og det var nesten som et mirakel hvordan han laget gull av noe pulver og noe på en flaske!

STUEURET, eller "Golvklokka", som vi kalte den, var et mesterverk. Den sto i det søndre hjørne av stua og var omgitt av stor mystikk. For den hadde to digre, tunge lodd, "permedikker" eller pendler, og tre visere. Den viste sekunder, minutter og timer, ja, til og med datum. Dessuten hadde den et fint slagverk,

Stueuret fulgte med huset da mor og far overtok det i 1906, men var allerede da meget gammelt. Husker jeg rett, var det bygget i 1780, ifølge en inngraving på en plate.

Og stueuret spøkte!

I stormfulle høstnetter, når regnet pisket de gamle, blekgrønne rutene, og lynet flerret himmelen, fulgt av

Vakre Kvinesdalsdamer ca. 1900

fryktelige tordenskrall, som rullet lenge mellom fjellene, da, da begynte det gamle stueur å vandre bortover de slitte gulvplankene. Det er så sant som jeg sitter her og skriver. Så med ett stanset tikkingen! Det var som en protest mot styggværet. Det fikk være grenser!

Det ble uhyggelig stille i stua. Ikke en lyd hørtes mellom tordenskrallene, som følte enda sterkere nå de kom.

Det er rart med et ur, en merker det først når det stanser! "Nå er klokka stanset." sa mor, "nå blir det snart lettere vær."

Om morgenen måtte far sette uret på plass igjen i kroa si. Det måtte loddene opp, og stilles riktig på tid og slag. Og det var en hel jobb.

Spøkelseshistorie har som oftest

sin naturlige forklaring, så også med denne. Tett inntil huset stod i min barndom to kjemper av noen grantrær. De var omkring en meter i tverrmål ved rota og raget høyt over taket på huset. Dessuten hadde de et tett og kraftig grenverk, og likeså lange og kraftige røtter. Ja, røttene var så lange at de rakk helt inn under stuegulvet. Som før nevnt var der ingen skikkelig grunnmur den gang. Nå begynner dere kanskje å ane hva spøkeriet skrev seg fra, røttene nemlig.

Når stormen herjet med de svære kronene og trærne svaiet fram og tilbake, løftet røttene stuegulvet i takt med vindkastene. Og uret flyttet på seg!

Fortsettelse i neste Årsskrift.

GULL * SØLV

EMALJE

TINN

**GLASS OG STENTØY
KOSMETIKK**

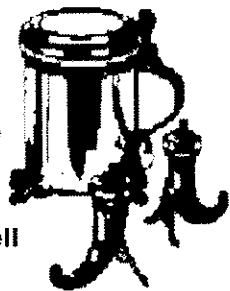
i moderne

og

tradisjonell

stil og

design.

STORT UTVALG I GAVER

Einar E. Egeland A.s

4480 KVINESDAL ☎ 38 35 01 40

Medlemmer i Kvinesdal Historielag 2006

Adolfsen Thale, Kvinesdal
Amble Oddvar, Nodeland
Andersen Amy, Kvinesdal
Andersen Astri Åmot, Nesoddtangen
Andersen Marianne Nuland,
Flekkefjord
Aronsveen Astrid, Øyer
Austerdalen Skule, Kvinesdal
Axelsen Anne-Marie, Flekkefjord

Bakke Alice, Kvinesdal
Barøy Aslaug, Kvinesdal
Bauge Anne Grethe, Kvinesdal
Bauge Gunvald, Kvinesdal
Berg Astri Tønnesen, Ås
Berge Jan, Feda
Berger Bjørn Røhme, Feda
Berger Else, Bærums Verk
Bergeslien Ingeborg, Sandnes
Berghom Thora, Kvinesdal
Berghom Tor Arnfinn, Kvinesdal
Berghom Torbjørn, Kvinesdal
Berntsen Eva, Flekkefjord

Berntsen Leif, Kvinesdal
Berntsen Signe Faret, Kvinesdal
Biktjørn Jan Terje, Kvinesdal
Biktjørn Louise, Kvinesdal
Biktjørn Marta, Kvinesdal
Biktjørn Roald, Kvinesdal
Birkeland Gudbjørg Briseid, Feda
Birkeland Reidun, Flekkefjord
Birkeland Tor S, Kristiansand
Birnie Thomas, Oregon USA
Bjelland Aslaug, Kvinesdal
Bjelland Tom G, Kvinesdal
Bjerva Elin, Kvinesdal
Bjerva Tove, Kvinesdal
Bjørneli Arnt Ivar, Feda
Bjørneli Ingrid, Feda
Borhaug Hans, Notodden
Braudelund Gerd, Øyestranda
Breimoen Anne Lise, Kristiansand
Breimoen Arnt, Kvinesdal
Breimoen Astrid, Kvinesdal

Breimoen Aud Solfrid Sanne,
Kvinesdal
Breimoen Beate, Kvinesdal
Breimoen Signe Brith, Kvinlog
Breimoen Tora, Kvinesdal
Brekne Peder M, Vanse
Brendø Anne J, Feda
Brevik Bjørn Arvid, Fåberg
Briseid May Britt Willassen, Feda
Broadhurst Anne-Lise og Teddy,
Kvinesdal
Bruli Karin, Flekkefjord
Bruli Gerd, Kvinesdal
Bruli Kari, Kvinesdal
Brulid Aud, Vennesla
Bruseland Svein Jarle, Kvinesdal
Bryggeså Arvid, Eiken
Buset Petter, Trondheim
Bø Anne Moi, Randaberg
Bøe Synnøve Tjørnholm, Sandnes
Bøgwald Esther, Feda
Bøgwald Svein, Kvinesdal

Christensen Arne Wyller, Sola

Dalane Folkemuseum, Egersund
Danielsen Gerd, Kvinesdal
Danielsen Oddlaug, Andabeløy
Deichmanske Bibliotek, Oslo
Djubesland Klara Evelyn, Vennesla
Dugan Ingfrid, Kvinesdal
Dugan Erling, California, USA
Dugan Magda, Lyngdal
Dunsæd Torbjørn, Feda
Dybdahl Sonja Gullestad, Stavanger
Dybing Leif, Hidrasund
Dyrstad Jens B, Mandal
Dyrstad, Jan Arild, Lyngdal
Daaland Gerd Londal, Kvinesdal

Edvardsen Aril, Kvinesdal
Eftestad Marie, Kvinesdal
Eftestøl Alf, Kristiansand
Eftestøl Aud Siri Egeland, Kvinesdal

CR-V

Distriktets største utvalg av:

- **Nye biler**
- **Brukte biler**
- **Import biler**
- **4x4 biler**

**KVINESDAL
AUTO as**

RING OSS: Tlf. 38 35 89 00

www.kvinesdal-auto.no

HONDA
The Power of Dreams

SUZUKI

Eftestøl Gunhild og Martin, Kvinesdal
 Eftestøl Guttorm A, Kvinesdal
 Eftestøl Johnny, Kvinesdal
 Eftestøl Karin Skjøkkeland, Kvinesdal
 Eftestøl Martha, Kvinesdal
 Eftestøl Mirjam og John, Kvinlog
 Eftestøl Ole Tom, Kvinesdal
 Eftestøl Sverre, Kvinesdal
 Eftestøl Torleiv, Øyestranda
 Egedal Tom T, Flekkefjord
 Egeland Alf Kåre, Feda
 Egeland Alv, Nesoddtangen
 Egeland Anne Lise og Erling,
 Kvinesdal
 Egeland Arvid, Kvinesdal
 Egeland Berit, Flekkefjord
 Egeland Bertha, Kvinesdal
 Egeland Birgit, Kvinesdal
 Egeland Bjørg Hilde, Kvinesdal
 Egeland Dag Runar, Kvinesdal
 Egeland Edwin Emanuel, Paradis
 Egeland Eli Bergljot, Kvinesdal
 Egeland Eily, Kvinesdal
 Egeland Finn, Kvinesdal
 Egeland Halvor, Kvinesdal
 Egeland Helge, Fredrikstad
 Egeland Inger Lise, Kvinlog
 Egeland Ingrid Lindefjell, Kvinesdal
 Egeland Johan, Kvinesdal
 Egeland Karen, Kvinesdal
 Egeland Kirsten Knutsen, Kvinesdal
 Egeland Kjell Sigurd, Kvinesdal
 Egeland Klary A, Kvinesdal
 Egeland Krist, Kvinesdal
 Egeland Lars Emanuel, Kvinesdal
 Egeland Leif, Kvinesdal
 Egeland Liv Karin Poth, Feda
 Egeland Martin M, Øyestranda
 Egeland Olav H, Kvinesdal
 Egeland Olav S, Kvinesdal
 Egeland Ole Gunnar, Kvinesdal
 Egeland Simon Johan, Kvinesdal
 Egeland Solveig Andreasdotter,
 Kvinesdal
 Egeland Solveig og Ingebret,
 Kvinesdal
 Egeland Steinar, Farsund
 Egeland Svein Helge, Kvinesdal

Egeland Trine, Kvinesdal
 Egeland Wenche, Øyestranda
 Egenes Ivar, Kvinesdal
 Egenes Betty Ann Westerlund, Feda
 Egenes Johnny, Kvinesdal
 Egenes Liv Grini, Flekkefjord
 Egenes Ove, Kristiansand
 Egenes Sonja, Kvinesdal
 Egaas Anne Tonette, Flekkefjord
 Eie Bjørn, Feda
 Eie Jan Kåre, Øyestranda
 Eiene Snøfrid Hunsbedt, Stavanger
 Eiesland Anne Marie, Kvinesdal
 Eiesland Gunnulf T, Kvinesdal
 Eiesland Helge Jonny, Kvinesdal
 Eiesland Jakob B, Kvinesdal
 Eiesland Lise Jakobsen, Kvinesdal
 Eiesland Odd T, Texas, USA
 Eiesland Tor Sigbjørn, Kvinesdal
 Eikebrokk Astrid, Kvinesdal
 Eiken Sogelag, Eiken
 Eilertsen Alf R, Kvinesdal
 Engan Liv Rege, Vik i Sogn
 Engedal Andreas, Kristiansand
 Engedal Anne Helene, Kvinesdal
 Engedal John, Kvinesdal
 Engedal Laila Olaus, Kvinesdal
 Engedal Nora, Flekkefjord
 Eretveit Asbjørg Grindland, Øvrebø
 Erfjord Anne, Kristiansand
 Erfjord Ingvald, Kristiansand
 Erfjord Rolf, Kvinesdal
 Erfjord Anne-Berit, Kvinesdal
 Eriksen Asbjørn, Torød
 Eriksen Hans Inge, Kvinesdal
 Eriksen Jette Marie, Kvinesdal
 Eritzland Inger Marie, Stavanger
 Ersdal Doris Tønnessen, Flekkefjord
 Espeland Asbjørn, Kvinesdal
 Espeland Johanne, Skjetten
 Espeland Liv, Kvinesdal
 Espeland Ruth, Kvinesdal
 Evelid Dag T, Feda
 Faksvåg Anders, Kristiansand
 Faksvåg Liv, Flekkefjord
 Fandrem Solveig, Sandnes
 Faret Alf, Kvinesdal

Faret Birgit, Hafrsfjord
 Faret Inga, Kvinesdal
 Faret Johan, Stavanger
 Faret Tarald Hansen, Kristiansand
 Farstad Jan Øisten, Kvinesdal
 Feda Skole, Feda
 Fintland Kolbein, Bryne
 Fiskeseth Turid, Asker
 Fjeld Asbjørn, Sola
 Fjeld Thorhild og Oskar, Kvinesdal
 Fjellvang Helen, Kristiansand
 Fjotland Inger Johanne, Kvinesdal
 Fladmark Jan Helge, Søgne
 Flekkefjord Historielag, Flekkefjord
 Flekkefjord Museum, Flekkefjord
 Flaa Aslaug, Kristiansand
 Fossanger Finn, Oslo
 Fredriksen Gretha, Flekkefjord
 Frestad Marit og Bjørn, Feda
 Frette Lillian Larsen, Etne
 Frigstad Victor, Feda
 Frøitland Kamilla, Feda
 Frøystad Gunhild Hauan, Søgne
 Frøytlag Jane Synnøve, Flekkefjord
 Fundal Jan Magne, Feda
 Fylkeskonservatoren i Vest Agder,
 Kristiansand
 Førland Bjørg, Kvinesdal
 Førland Gustav, Kvinesdal
 Førland Solfrid, Kvinesdal
 Gabrielsen Odd, Brooklyn NY USA
 Galdal Arne, Kvinesdal
 Galdal Bjørn Terje, Kvinlog
 Galdal Brita og Jon, Kvinesdal
 Galdal Eilif, Gyland
 Galdal Inger Marie, Kvinesdal
 Galdal Ingunn og Kåre, Kvinesdal
 Galdal Kjell Sverre, Stavanger
 Galdal Kjell, Feda
 Galdal Syvert, Råde
 Galdal Tom, Øyestranda
 Galdal Torbjørn, Kvinesdal
 Galdal Torhild og Melvin, Kvinlog
 Galdal Trygve, Kvinesdal
 Galdal Solfrid, Gyland
 Gausdal Gudny, Kvinesdal
 Gausdal Tor, Torød

Gautestad Bernt, Evje
 Geheb Betten, Søgne
 Gilbertson Magnhild Hompland,
 CA USA
 Gjemlestad Anders Johan, Kvinesdal
 Gjemlestad Judith, Kvinesdal
 Gjemlestad Svein Åge, Øyestranda
 Gjemlestad Tor, Kvinesdal
 Glendrange Bodil og Svein, Kvinesdal
 Glendrange Ernst, Kvinesdal
 Glendrange Margot, Kvinesdal
 Glendrange Signe og Morten,
 Flekkefjord
 Glendrange Øyvind, Lillehammer
 Gotheim Signe, Kvinesdal
 Grammatas Ingrid Gerd Hidreskog,
 Ohio USA
 Granlund Olav, Feda
 Grindland Jarl Ove, Nedenes
 Grindland Martha, Kvinesdal
 Grindland Øystein, Kvinesdal
 Grønning Inger Hunsbedt, Stavanger
 Grønstøl Benny Katrine, Flekkefjord
 Grøtteland May Snøfrid og Steinar,
 Kvinesdal
 Grøtteland Olaus Merete, Kvinesdal
 Gullestad Anne Lise, Kvinesdal
 Gullestad Bjarne Gunnar, Kvås
 Gullestad Jostein, Kvinesdal
 Gullestad Martin, Lyngdal
 Gullestad Odd Inge, Kvinesdal
 Gullestad Timmy, Kvinesdal
 Gullestad Tormod, Bergen
 Gulliksen Astrid, Kvinesdal
 Gulliksen Jan, Kvinesdal
 Gulliksen Kjell, Kvinesdal
 Gundersen Jakob, Øyestranda
 Gundersen Jenny, Kristiansand
 Gunleiksrud Anne Marie, Stokke
 Gunnarsen Torhild, Kvinesdal
 Guse Alfred T, Vennesla
 Guse Aud, Øyestranda
 Guse Ole Tom, Forsand
 Guse Solveig, Flekkefjord
 Guse Tom, Øyestranda
 Gusevik Arnfinn, Gausel
 Gusevik Bendik, Øyestranda
 Gusevik Oskar T, Stavanger

Gusevik Sigvald, Øyestranda
 Gusevik Torolv, Sandnes
 Gwin Anne Lilledrange, Flekkefjord
 Gyland Kåre, Storekvina
 Gysland Alf, Snartemo
 Gåseland Anna, Kvinesdal

Haddeland Marit Irene, Kvinesdal
 Haddeland Randi Gullesen, Kvinesdal
 Hagelund Ragnhild, Kvinesdal
 Hagen Aslaug Tesaker, Kvinesdal
 Hakvåg Alvilde, Kvinesdal
 Hakvåg Kai, Mandal
 Hallgren Olaug, Flekkefjord
 Halvorsen Kjell Olav, Øvrebo
 Hamre Johannes, Kvinesdal
 Hamre Karin, Kvinesdal
 Hamre Tor, Kvinesdal
 Hamre Torny, Kristiansand
 Hansen Anne Marie, Sandnes
 Hansen Daila, Kvinesdal
 Hansen Hans Jørgen, Åna-Sira
 Hansen Kari Haddeland, Flekkefjord
 Hansen Liv Marit, Kristiansand
 Hansen Nils, Kristiansand
 Hansen Svein, Feda
 Hansen Tønnes E, Lillesand
 Hanssen Olga, Flekkefjord
 Hanssen Reidar J, Kristiansand
 Hanssen Thor Ingemann, Kvinesdal
 Harbakk Ansgar, Kvinesdal
 Hauan Astrid, Kvinesdal
 Hauan Erna, Kvinesdal
 Hauan Torbjørn, Kvinesdal
 Hauge Anna Lilly, Feda
 Haugen Dagny, Fyllingsdalen
 Haugom Ingeborg, Flekkefjord
 Haugland Anstein, Kristiansand
 Haugland Arne A, Kvinesdal
 Haugland Aud Laila, Kvinesdal
 Haugland Bjørg, Oslo
 Haugland Enny, Kvinesdal
 Haugland Erling, Kvinesdal
 Haugland Gunnar, Kvinesdal
 Haugland Jens M, Kvinesdal
 Haugland Kenneth, Kvinesdal
 Haugland Linda, Kvinesdal
 Haugland Liv, Flekkefjord

Haugland Malvin, Kvinesdal
 Haugland Marit, Kvinesdal
 Haugland Rikard, Kvinesdal
 Haugland Sara, Kvinesdal
 Haugland Tonny G, Kvinesdal
 Hedlund Carl, NY, USA
 Hegnastykket Anne Grethe, Bø
 Helle Andreas J, Kvinlog
 Helle Arild, Kvinesdal
 Helle Asbjørg, Kvinesdal
 Helle Solveig, Kvinesdal
 Henriksbø Dag, Kvinesdal
 Henriksbø, Ingeborg, Kvinesdal
 Henriksen Anne Melie, Stathelle
 Hersvik Jofrid, Øyestranda
 Hervold Karen og Helge, Kvinesdal
 Hetland Jenny, Kvinesdal
 Hjemlestad Irene, Kvinesdal
 Hjemlestad Odd Steinar, Kvås
 Hjemlestad Randi, Øystese
 Hjemlestad Tom, Brennåsen
 Hobbesland Svein, Flekkefjord
 Hodne Telma Løland, Stavanger
 Holmen Aagot, Kvinesdal
 Homme Anna, Kvinesdal
 Homme Anne Turid, Flekkefjord
 Homme Janet og Per Inge, Kvinesdal
 Hompland Andreas, Oslo
 Hompland Leiv Strand, Kvinesdal
 Hompland Per, Kvinesdal
 Hompland Turid Strand, Kvinesdal
 Hompland Wenche, Kvinesdal
 Hovden Solfrid, Kvinesdal
 Hunsbedt Anstein, CA USA
 Hunsbedt Arve, Kvinesdal
 Hunsbedt Arvid, Moi
 Hunsbedt Leif, Kvinesdal
 Hunsbedt Tone, Kvinesdal
 Hunsbedt Tordis, Kvinesdal
 Hunsbeth Sven Gerhart, Kvinesdal
 Husefjeld Arild, Hagan
 Høiland Jonny, Kvinesdal
 Høimebakk Jorunn, Feda
 Høimebakk Marianne, Feda
 Høimebakk Sigbjørn Arnstein, Oslo
 Høydal Ragnhild, Kvinesdal
 Høyland Henry, Kvinesdal
 Høyland Olav, Voss

Høyland Sara, Lyngdal
 Høyland Solveig, Lyngdal
 Haaland Agnete Gullestad, Oslo
 Håland Arentz, Kvinesdal
 Haaland Kåre, Kvinesdal

Ingebretsen Alf, Feda
 Ingebretsen Liv Berit, Feda
 Ingebretsen Malfred, Øyestranda
 Isaksen Wenche, Lier

Jakobsen Berit T, Øyestranda
 Jakobsen Gunhild Jerstad, Asker
 Jakobsen Ingeborg, Flekkefjord
 Jakobsen Jane Karin, Kvinesdal
 Jakobsen Torhild, Kvinesdal
 Jansen Jessie P, Flekkefjord
 Jansson Brit, Feda
 Jansson Gerd, Feda
 Jansson Hanne Turid, Feda
 Jensen Christian, Arendal
 Jensen Gunnar, Feda
 Jensen Janet T, Kristiansand
 Jensen Mary, Kvinesdal
 Jensen Per Helge, Vanse
 Jerdal Are, Kvinesdal
 Jerdal Elin, Kvinesdal
 Jerdal Karin, Kvinesdal
 Jerdal Åse Marie Galdal, Kvinesdal
 Jerstad Alf, Feda
 Jerstad Astrid, Kvinesdal
 Jerstad Dagfinn, Øyestranda
 Jerstad Eline, Kvinesdal
 Jerstad Malèn, Vennesla
 Jerstad Ragna, Kvinesdal
 Jerstad Tor, Kvinesdal
 Johannesen Bjørn, Hvalstad
 Johannesen Kristian, Bjorbekk
 Johansen Alyn Hunsbedt, Kvinesdal
 Johansen Gerda, Kvinesdal
 Johnsen Arne, Kvinesdal
 Johnsen Edith, Øyestranda
 Johnsen Einar, Stavanger
 Johnsen Hjørdis Hamre, Kvinesdal
 Johnsen Stig Åknes, Øvre Ervik
 Jonsjord Sofie Trælandshei, Skien
 Jordal Marit, Lyngdal
 Jortveit Berit, Kvinesdal

Jortveit Svein Terje, Kristiansand
 Jortveit Svein, Kvinesdal
 Josdal Gerd S, Kvinesdal

Kasin Eli, Kvinesdal
 Kielland Erling Sømme, Randaberg
 Kittelsen Thorbjørn, Flekkefjord
 Kjøniksen Astrid, Kvinesdal
 Kjørmo Bjørn Ingemann, Røyneberg
 Kjørrefjord Thor Krag, Farsund
 Kleveland Olav Arne, Evje
 Kleven Annelise, Flekkefjord
 Kleven Anna, Kvinesdal
 Kloster Asbjørn Elias, Søgne
 Kloster Harald, Kvinesdal
 Kloster Per, Raufoss
 Kloster Sverre, Oslo
 Klungland Agnar, Gyland
 Klungland Rolf Terje, Feda
 Knaben Berta Maria og Herman, Lyngdal
 Knabenes Elisabeth og Karsten, Kvinesdal
 Knabenes Gunhild, Kvinesdal
 Knabenes Torhild, Kvinesdal
 Knibestøl Betty Gerd Ø, Kvinesdal
 Knibestøl Solveig, Kvinesdal
 Knibestøl Øyvinn Artur, Kvinesdal
 Knutsen Torny, Kvinesdal
 Koldal Åge, Egersund
 Konsmo Ella, Kvinesdal
 Kristiansand Folkebibliotek, Kr.sand
 Kristoffersen Arvid, Øyestranda
 Kristoffersen Gunn Kari, Kvinesdal
 Krågeland Bodil Terese, Kvinlog
 Kulia Geir, Lillesand
 Kulia Ingjerd Fossanger, Lillesand
 Kvennejorde Palma og Kåre, Drammen
 Kvernevik Marit, Kvinesdal
 Kvinen Margit, Kvinlog
 Kvinesdal Bibliotek, Kvinesdal
 Kvinesdal Ungdomsskole, Kvinesdal
 Kvinesdal Videregående Skole, Kvinesdal
 Kvinlaug Berte, Kvinesdal
 Kvinlaug Gunda, Kvinesdal
 Kvinlaug Ivar, Kvinesdal

Kvinlaug Jan Kristian, Kvinlog
 Kvinlaug Klara, Lyngdal
 Kvinlaug Kåre Jan, Kvinesdal
 Kvinlaug Odd, Kvinlog
 Kvinlaug Per Sverre, Kvinlog
 Kvinlaug Stanley, Kvinesdal
 Kvinlaug Sverre, Kvinlog
 Kvinlaug Tore, Hidrasund
 Kvinlaug Tønnes T, Kvinesdal
 Kvinlog Edel Aslaug, Kvinesdal
 Kvinlog skule, Kvinlog
 Kvæven Per, Kvinlog
 Kydland Ingrid, Gyland
 Kydland Sigurd, Gyland

Lande Jan Otto, Kvinesdal
 Larsen Grethe og Anders Mathias,
 Feda
 Larsen Kjell Ivar, Feda
 Larsen Lars Aase, Kvinesdal
 Larsen Tone Dyrstad, Ålgård
 Larsen Torhild, Feda
 Larsen Tove, Kvinesdal
 Larsson-Fedde Torbjørn, Farsund
 Lauen Arnhild, Tingvatn
 Lavold Oddvar, Flekkefjord
 Lervik Ingrid, Kvinesdal
 Lervik Svanhild, Øyestranda
 Lien Ingeborg, Eiken
 Lien Sigrid, Tingvatn
 Liestøl Johny, Flekkefjord
 Liknes Barneskole, Kvinesdal
 Liland Arnold, Kvinesdal
 Liland Kari, Flekkefjord
 Liland Sigurd P, Søgne
 Lilledrange Agathe, Flekkefjord
 Lilledrange Kjell Olav, Flekkefjord
 Lillemo Reidun, Kristiansand
 Lindefjeld Leif, Stavanger
 Lindefjeld Olav, Kvinesdal
 Lindefjeld Rune, Kvinlog
 Lindefjeld Sigurd S, Kvinlog
 Lindefjell Jorunn, Kvinesdal
 Lindeland Ola M, Tonstad
 Lindeland Tom Arnt, Kvinlog
 Listamuseet, Vanse
 Lohndal Anstein Dyrli, Stord
 Lohne Anne Katrine, Feda

Lohne Stein Ove og Bjørg Torunn, Feda
 Lokalhistorisk Samling Lesesalen,
 Vanse
 Lona Ola Tobias, Flekkefjord
 Londal Marit, Kvinesdal
 Londal Signe Moi, Kvinesdal
 Lorentzen Sara, Kvinesdal
 Lund Anne Grethe, Oslo
 Lunde Arild, Klepp Stasjon
 Lyding Aslaug, Kvinesdal
 Lyngdal Historielag, Lyngdal
 Løining Astrid Ousdal, Feda
 Løland Kåre, Kvinesdal
 Løland Randi Øiumshaugen,
 Randaberg
 Løland Reidun, Kvinesdal
 Løvdal Helge Olav, Flekkerøy
 Løvland Berit, Feda

Manneråk Solfrid, Kvinesdal
 Mathiassen Steinar, Florida, USA
 Mejlænder Georg, Feda
 Meland Bjarne, Feda
 Meland Per, Lyngdal
 Meland Ruth Eliasdatter, Feda
 Meland Synnøve og Edvart, Sandnes
 Mikkelsen Inga Knutsen, Mandal
 Mjaaland Siri Moi, Kvinesdal
 Moi Andreas E, Kvinesdal
 Moi Anne Bye, Kvinesdal
 Moi Elna L, Kvinesdal
 Moi Inger-Synnøve, Godvik
 Moi Jan Eivind, Flekkefjord
 Moi Jan Ove, Kvinesdal
 Moi Randi Helena, Kvinesdal
 Moi Randi, Flekkefjord
 Moi Sigrid og Andreas, Kvinesdal
 Moi Vidar, Tingvatn
 Moi Wenche, Andabeløy
 Moi Åse, Feda
 Moland Kjell Arne, Kvinesdal
 Moland Torkel, Kvinlog
 Mydland Leidulf, Oslo
 Mygland Andreas, Kvinesdal
 Mygland Anna Oddbjørg, Kvinesdal
 Mygland Aslaug og Tønnes, Kvinesdal
 Mygland Jenny og Tor, Kvinesdal
 Mygland Knut Olav, Nodeland

Mygland Kåre, Feda
 Mygland Lars, Kristiansand
 Mygland Martin Arne, Flekkefjord
 Mygland Mildrid og Sigurd, Sandvika
 Mygland Siri, Kvinesdal
 Myhre Unni, Kvinesdal
 Myhren Svein Arne, Volda
 Mølland Liv, Nodeland

Narvestad Helga, Kvinesdal
 Narvestad Jens, Kvinesdal
 Narvestad Kåre, Kvinlog
 Nedland Inger-Synnøve, Gyland
 Nerheim Inge, Sandvika
 Netland Astrid og Erling, Kvinlog
 Netland Elfrida, Tonstad
 Netland Eva Tobiassen, Kvinlog
 Netland Geir, Kvinlog
 Netland Jan Egil, Feda
 Netland Kristen, Kvinesdal
 Netland Marit, Feda
 Netland Oddveig, Kvinlog
 Netland Solveig, Kvinesdal
 Netland Svein Oddvar, Sandnes
 Netland Tordis, Kristiansand
 Netland Turid, Kvinesdal
 Netlandsnes Olivia, Kvinlog
 Nielsen Helga Aamodt, Grimstad
 Nilsen Alf O, Kvinesdal
 Nilsen Jan Aage, Kvinesdal
 Nilsen Kåre, Lyngdal
 Nilsen Mari Ann, Kvinesdal
 Nilsen Nils Tor, Flekkefjord
 Nilsen Roald, Vollen
 Nilsen Rune, Kvinesdal
 Nilsen Tor Magne, Kvinesdal
 Nilsen, Nina og Kjell Noralf, Kvinesdal
 Nilssen Asbjørn W, Vestskogen
 Nilssen Johan, Oslo
 Njerve Anne Marie, Flekkefjord
 Nordhelle Sigfrid og Gunnar, Kvinesdal
 Norås Arne, Kvinesdal
 Norås Audny, Kvinesdal
 Noraas Mary-Anne, Øyestranda
 Nuland Kirsten, Flekkefjord
 Næset Torbjørn, Øyestranda
 Næss Kjersti Daland, Kvinesdal
 Nørvåg Margot Jerstad, Fosnavåg

Obrestad Dagny, Sandnes
 Oksefjell Sigmund, Kvinesdal
 Oksefjell Tormod, Hornnes
 Olimstad Astrid og Jakob, Kviteseid
 Olimstad Brit, Kristiansand
 Olimstad Ingvar, Suldalsosen
 Olsen Eva og Lars Olav, Øyestranda
 Olsen Jan Magne, Kvinesdal
 Olsen Leif H, Kvinesdal
 Olsen Marie, Kvinesdal
 Olsen Mary Eie, Hommersåk
 Olsen Raymond, Øyestranda
 Omdal Arvid, Hamresanden
 Omdal Tordis og Olav, Borhaug
 Omland Arnold, Kvinesdal
 Omland Asbjørg, Kvinesdal
 Omland Atle, Oslo
 Omland Bjørg Marry, Kvinesdal
 Omland Godtfred Beer, Vennesla
 Omland Hans A, Oslo
 Omland Jan Olav, Storekvina
 Omland Josef, N.Y USA
 Omland Odd, Kvinesdal
 Omland Oddvar, Feda
 Omland Turid Kristine, Kvinesdal
 Opdahl Ingeborg, Søgne
 Opoft Martin, Kvinesdal
 Orre Doris, Kvinesdal
 Ousdal Sverre Anker, Oslo
 Ovedal Kåre Ivar, Tonstad
 Ovedal Torill Hunsbedt, Tonstad
 Overskeid Astrid Lillemo, Nesflaten

Paulhamus Solveig, Kvinesdal
 Paulsen Tordis, Kvinesdal
 Pedersen Ingeborg, Kristiansand
 Pedersen John Alv, Kr.sand
 Pedersen Tor Peder, Kvinesdal
 Pettersen Egil M, Vågsbygd
 Prestjord Elin Jerstad, Mandal

Rafoss Arvid, Farsund
 Rafoss Else Marie Bergeslien,
 Flekkefjord
 Rafoss Harry Magne, Kvinesdal
 Rafoss Helene, Øyestranda
 Rafoss Ingeborg E, Kvinesdal
 Rafoss Inghild og Johnny, Kvinesdal

Rafoss Jan Kåre, Kvinesdal
 Rafoss Jens Terje, Arendal
 Rafoss John A, Kvinesdal
 Rafoss Liv og Trygve, Kristiansand
 Rafoss Maria Stokkeland, Kvinesdal
 Rafoss Marit, Oslo
 Rafoss Per, Kvinesdal
 Rafoss Samuel, Kvinesdal
 Rafoss Stein Jarle, Flekkefjord
 Rafoss Stein, Mandal
 Rafoss Svenning, Kvinesdal
 Rafoss Thom Magne, Oslo
 Rafoss Thora, Øyestranda
 Rafoss Tor Audun, Øyestranda
 Rafoss Øystein, Askim
 Rege Anna Versland, Askvoll
 Reiersen Aud Sonja, Kvinesdal
 Reiersen Ingrid og Jan Alf, Øyestranda
 Reiersen Karsten, Kvinesdal
 Reiersen Mathias, Øyestranda
 Reiersen Randi, Kvinesdal
 Reiersen Robert, Øyestranda
 Reiersen Torvald, Kvinesdal
 Rennestraum Sofie, Kvinesdal
 Risnes Anne Jorunn, Kristiansand
 Risnes Birger, Bø i Telemark
 Risnes Einar, Kvinlog
 Risnes Helge Briseid, Høvåg
 Risnes Ivar, Oslo
 Risnes Johannes, Oslo
 Risnes Karen, Kvinesdal
 Risnes Kirsten, Kvinlog
 Risnes Kjell, Kvinesdal
 Risnes Martin, Molde
 Risnes Per Johannes, Tonstad
 Risnes Sigbjørn, Kvinesdal
 Ro Astrid, Kvinesdal
 Rob Jan, Øyestranda
 Rob Kristoffer, Hauglandshella
 Rob Ragna, Øyestranda
 Rob Solveig Karin, Kvinesdal
 Rob Sverre, Sandnes
 Rodvelt Thom, Kristiansand
 Rogstad Judith Kvelland, Kvinesdal
 Rongved Thelma og Leif, Kvinesdal
 Roskifte Anders, Kvinesdal
 Rosseland Torhild, Langangen
 Rostøl Solveig, Kvinesdal

Ryerson Kari Sandvand, NY, USA
 Rødland Bjørg Aase, Billingstad
 Rødland Henrik, Kvinesdal
 Rødland Karen, Kvinesdal
 Rødland Margrete og Samuel, FL USA
 Rødland Otto, Lommedalen
 Rødland Sonja, Kvinesdal
 Røed Anne Marie, Fitjar
 Røgenes Jan Arild, Kvinesdal
 Røiseland Aslaug, Kvinesdal
 Røiseland Jan Arve, Kvinlog
 Røiseland Karl, Kvinlog
 Røiseland Mariann, Flekkefjord
 Røiseland Nils Arne, Kvinlog
 Røiseland Osmund J, Kvinesdal
 Røiseland Reidar, Kvinesdal
 Røiseland Sverre, Kvinesdal
 Røiseland Terje, Kvinesdal
 Røiseland Tollak, Ås
 Røiseland Torbjørn, Sandnes
 Rørvik Berit, Flekkefjord
 Rørvik Gerd, Kvinesdal
 Rørvik Mathias, Kvinesdal
 Røyland Alma, Kvinesdal
 Røyland Marit, Lyngdal
 Røynestad Anne og Johnny, Kvinesdal
 Røynestad Ingeborg, Kvinesdal
 Røynestad Lydia, Kvinesdal
 Røynestad Ole Jonny, Feda
 Røynestad Sven Olav, Kvinesdal
 Røyseland Anders, Kvinesdal
 Røyseland Ansgar, Mandal
 Røyseland Gunhild, Kvinesdal
 Røyseland Helga, Kvinesdal
 Røyseland Jane, Mjølkeråen
 Røyseland Jostein, Kvinesdal
 Røyseland Jørgen, Kvås
 Sachs Brigitte, Kvinesdal
 Sagaard Bjørg, Stavanger
 Salmelid Tobias, Randaberg
 Salvesen Bjørg Dyrstad, Oslo
 Samuelsen Evelyn, Sandnes
 Sand-Bakken Knut J, Flekkefjord
 Sandsmark Thor Ivar, Moi
 Sandvand Alf, Kvinesdal
 Sandvand Astrid, Kvinesdal
 Sandvand Hans, Kvinesdal

Sandvand Jan Erling, Klepp
 Sandvand Kåre, Kvinesdal
 Sandvand Marit og Arnold, Kvinesdal
 Sandvand Odny, Kvinesdal
 Sandvik Laila T Hansen, Jar
 Schuller Møyfrid, Canada
 Seland Ingebjørg, Kvinesdal
 Seland Tanya Aamodt, Tonstad
 Senland Jakob, Kvinesdal
 Senland Johnny, Kvinesdal
 Sigersvold Ståle, Krokeldalen
 Sindland Anne og Åge, Kvinesdal
 Sindland Ellen, Oslo
 Sindland Irene, Kvinesdal
 Sindland Karen, Øyestranda
 Sindland Lillian, Kvinesdal
 Sindland Nils, Øyestranda
 Sindland Oddvin, Kvinesdal
 Sindland Olav, Kvinesdal
 Sindland Ove Kjell, Kvinesdal
 Sindland Roald, Kvinesdal
 Sindland Ånen, Snartemo
 Sinnes Kjell Magne, Kvinesdal
 Sira Kolbjørn, Sira
 Sirdal Historie- og Kulturvernlag,
 Tonstad
 Sirnes May, Flekkefjord
 Sirnes Tove Unhammer, Flekkefjord
 Sjøgren Gunnar, Hafrsfjord
 Skappel Kari Barbra, Oslo
 Skaren Hilde Anita Træland, Kvinesdal
 Skarsten-Larsen Ragnhild, Flekkefjord
 Skeie Aud, Kristiansand
 Skiftun Åse og Leiv Gunnar, Kvinesdal
 Skjekkeland Alf, Kvinesdal
 Skjekkeland Martin, Kristiansand
 Skjævesland Thorleif, Risør
 Skogen Asbjørn, Brennåsen
 Skranefjell Allis, Feda
 Skregelid Elly og Harald, Kvinesdal
 Slengesol Hans A, Stavanger
 Slotte Solfrid, Nodeland
 Smedsrud Annfrid og Arne, Oslo
 Solberg Anne Brit, Kvinesdal
 Solberg Jarle, Flekkefjord
 Solberg Klas, Drangedal
 Solberg Møyfrid, Kvinesdal
 Solberg Signe, Kvinesdal

Solhaug Arvid, Feda
 Solhaug Marit Jerstad, Kvinesdal
 Solli Eise Liv, Eydehavn
 Solås Bjarne, Kvinesdal
 Solås Marry, Kvinesdal
 Solås Randi, Kvinesdal
 Staddeland Karsten, Kvinesdal
 Staddeland Lars, Kvinesdal
 Staddeland Oddny Irene, Kvinesdal
 Staddeland Palmer, Kvinesdal
 Stakkeland Aril Magne, Kvinlog
 Stakkeland Arne, Kvinlog
 Stakkeland Jan Oddvar, Sandnes
 Stakkeland Odd, Kvinlog
 Stakkeland Oddbjørn, Kvinesdal
 Stakkeland Synnøve og Oskar,
 Kvinesdal
 Stakkeland Tom Inge, Kvinesdal
 Stakkeland Turid, Kvinlog
 Stangborli Hans Olav, Kvinesdal
 Stegemoen Anne Sofie, Kvinesdal
 Stenvik Inger Marie, Kr.sand
 Stenvik Liv Haldis, Kvinesdal
 Stien Solveig, Kristiansand
 Stiland Steven E, Stavanger
 Stokkeland Abraham, Kvinesdal
 Stokkeland Alf Olai, Hobøl
 Stokkeland Jan, Kvinesdal
 Stokkeland Lisabeth, Kvinesdal
 Stokkeland Malin, Kvinesdal
 Stokkeland Odd, Kvinesdal
 Stokkeland Steinar, Hornnes
 Stokkeland Turid og Johnny, Kvinesdal
 Stoltenberg Else Hompland, Kr.sand
 Stordrange Anne Birgitte, Flekkefjord
 Stordrange Gunhild, Flekkefjord
 Strand Johanne Gusevik, Øyestranda
 Stølen Geir, Kvinesdal
 Støve Laila, Kvinesdal
 Støve Lars Olav, Kvinesdal
 Støyl Anna, Treungen
 Stålsett Jorunn Årstøl, Brekkestø
 Svege Inger Johanne, Flekkefjord
 Svendsen Berit, Kvinesdal
 Svestøl Else-Marie, Øyestranda
 Svindland Agny, Kvinesdal
 Svindland Aril, Feda
 Svindland Bjørg, Feda

Svindland Kjell Ingvald, Feda
 Svindland Kåre, Kvinesdal
 Svindland Petter Bøgvald, Kvinesdal
 Svindland Rune, Kvinesdal
 Svindland Torunn, Feda
 Svindland Wenche Hunsbedt og
 Georg, Kr.sand
 Synnes Astrid Iren, Kvinesdal
 Syvertsen Andy, Øyestranda
 Syvertsen Kenneth, Sandnes
 Syvertsen Tone Egeland, Kvinesdal
 Sæbø Åse Tønnessen, Vennesla
 Sælør Gerd, Feda
 Sørland Mary Flaa, Kvinesdal

Tallaksen Magne Faret, Søgne
 Teistedal Aud, Kvinesdal
 Teistedal Teodor G, Grimstad
 Tesaker Einar, Heimdal
 Testad Sven Egil, Tonstad
 Thomsen Einar, Feda
 Tjørnholm Anstein, NY , USA
 Tjørnholm Hilde og Jens, Kvinesdal
 Tjørnholm Ingvald, Kvinesdal
 Tjørnholm Jorunn, Kvinesdal
 Tjørnholm Marianne, Kvinesdal
 Tjørnholm Sven Inge, Vanse
 Tjørnholm Tor, Kvinesdal
 Tjørve Ann, Kvinesdal
 Tjøtta Anita Trælsgård, Kvinesdal
 Tobiassen Arne, Feda
 Tobiassen Johan, Kvinesdal
 Tobiassen Tom Arne, Kvinesdal
 Tollefsen Olav, Kvinesdal
 Tomstad Marit, Flekkefjord
 Torgersen Asborg Tjørnholm, Sandnes
 Torkildsen Borghild, Flekkefjord
 Torkildsen Gunnar, Flekkefjord
 Torkildsen Ole Z, Flekkefjord
 Torsås Ella, Farsund
 Treland Inger Lise og Frank, Kv.dal
 Treland Lill Ambli, Sjøvegan
 Treland Olav A, Kvinesdal
 Treland Palma, Kvinesdal
 Treland Sandra og Roy, Kvinesdal
 Trodahl Gunhild og Kjell, Kvinesdal
 Træland Grete Kristin, Feda
 Træland Helge, Tananger

Træland Liv, Kvinesdal
 Træland Oddleiv, Kristiansand
 Træland Roy Konrad, Kvinesdal
 Trælandshei Kenneth, Feda
 Trælandshei Martin, Kristiansand
 Trælandshei Martin, Kvinesdal
 Trælandshei Stanley, USA
 Tveit Hallgeir, Kvinesdal
 Tveter Anne Tonette Åmot, Kr.sand
 Tynning Bjørg, Porsgrunn
 Tønnessen Elisabeth, Kristiansand
 Tønnessen Else Egedal, Kvinesdal
 Tønnessen Gerd, Kvinesdal
 Tønnessen Leif, Kvinesdal
 Tønnessen Tønnes, Øyestranda
 Tønnessen Viggo, Kvinesdal

Unhammer Alf Kåre, Vanse
 Unhammer Edil, Kvinesdal
 Unhammer Ingvald, Oslo
 Unhammer Jens, Kvinesdal
 Unhammer Johan, Flekkefjord

Varhaug Marion Reiersen, Danmark
 Vatland Ansgar, Randaberg
 Vatland Asbjørn, Gyland
 Vatland Aud Irene, Lyngdal
 Vatland Birger, Grimstad
 Vatland Gullbjørg, Kvinesdal
 Vatland Kirsti, Kvinesdal
 Vatland Ragnhild, Kvinesdal
 Vatland Terje, Kvinesdal
 Vatland Torleif, Farsund
 Vatland, Kate og Harald, Kvinesdal
 Veggeland Nils, Grimstad
 Versland Gloria, Storekvina
 Versland Lars, Kvinesdal
 Versland Leif Gunnar, Kvinesdal
 Versland Målfrid, Oslo
 Veraas Olav, Ohio
 Veraas Olga, Eiksmarka
 Veraas Tor Kjell, Kvinesdal
 Vesterdalen Skule, Storekvina
 Vestøl Trine Barøy, Borhaug
 Vidringstad Ingeborg, N Y
 Vik Turid, Kvinesdal
 Vårdal Anna og Nils, Kvinesdal
 Vårdal Birger, Nærbø

Vårdal Leiv, Sandnes
 Vårdal Åge, Talgje

Walaas Solveig, New York, USA
 Westerlund Gustav Alfred, Kv.dal
 Wierlie Wenche Omland, Grimstad
 Worel Janet V, MN , USA

Ødegård Ann Judith, Kristiansand
 Øen Irene Rørvik, Nyborg
 Øksendal Torbjørn, Våler i Solør
 Øverland Brita, Kvinesdal
 Øydne Trygve, Stabekk
 Øysæd Marit, Kvinesdal

Aagedal Anne Mary, Kvinesdal
 Aagedal Bodil og Andreas, Kvinesdal
 Åmdal Synnøve, Kristiansand

Aamodt Alf Inge, Kvinesdal
 Aamodt Christine, Kvinesdal
 Aamodt Ellen Moi, Kvinesdal
 Aamodt Harald, Kvinesdal
 Aamodt Sven Alf, Kristiansand
 Aamodt Wenche Olsen, Kvinesdal
 Aamot Olav S, Horten
 Aamot Stanley, Kvinesdal
 Aamot Tordis, Kvinesdal
 Aamot Aasulv, Kvinesdal
 Årli Anne Grethe, Øyestranda
 Årli Gullborg, Bergen
 Årli Jenny, Kvinesdal
 Årli Kåre, Kvinesdal
 Årstøl Anna, Kvinesdal
 Aase Inger Bøgwald, Stavanger
 Aase Marianne, Kvinesdal
 Aase Marit K, Feda

Tom Arne Tobiassen

Bussreiser – Turopplegg

Tlf. 415 64 461

4480 Kvinesdal

NIC NILSEN - KVINESDAL

6000 varer til Lavpris

Fond Hva forventer du av
Fastrente dine sparepenger?
Langtidsspar Vi gir deg gode råd!
 Kom inn for en samtale
Eiendomsfond
Aksjer BMA
Høyrente

KVINESDAL SPAREBANK
 Dine drømmer- vår utfordring
 Tlf. 38 35 88 60

KVINESDAL

K I N O

www.filmweb.no/kinoringen

Besøk vår flotte kino i Kvinesdal
 Kulturhus eller på vår hjemmeside
 Med alltid oppdatert spilleplan.

Faste forestillinger hele året:
 Tirsdager kl. 20.00 – Fredager kl. 20.00 og 23.00
 Søndager kl. 19.00 og 21.00

Barneforestillinger
 2. hver lørdag kl. 12.00 eller søndag kl. 17.00

Film etter ønske
 for større grupper, skoler, barnehager
 og bedrifter – ring for nærmere avtale
 Tlf 38 35 77 00

FILM ER BEST PÅ KINO!

HUNSBEDT RØR AS
 Autorisert rørlegger

Tlf. 38 35 16 01 – Mob. 975 16 331

**Det lønner seg å bruke
 en rørleggermester**

24 timers døgnservice

MØBELRINGEN

Skaper trivsel!

KVINESDAL

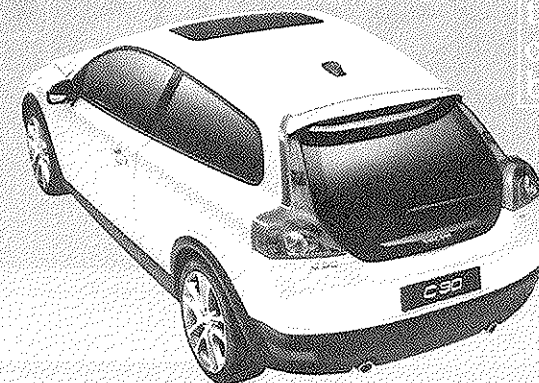
ÅPNINGSTIDER:

Hverdager: 10.00 - 18.00

Lørdag: 10.00 - 14.00

Telefon 38 35 71 00 – Fax 38 35 71 01

To dører og plass til tre personer. Bakluken er laget kun i glass. Inspirasjonen til designet kommer mer fra solbriller og snowboard enn fra bilverden. Og den kan personifiseres så mye at akkurat din bil blir unik. Velkommen til å oppdage nye Volvo C30 – et helt nytt kapittel i Volvos historie!

think
outside
the
box

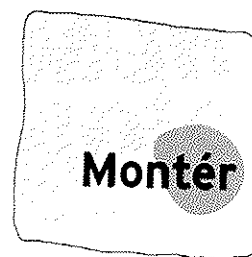
Nye Volvo C30 fra
kr 243.900,-

Hele historien på VOLVOC30.NO
© 2004 VOLVO CAR CORP. VOLVO, VOLVOC30, C30, THINK OUTSIDE THE BOX, THINK OUTSIDE THE BOX ARE TRADEMARKS OF VOLVO CAR CORP. VOLVO, VOLVOC30, C30, THINK OUTSIDE THE BOX, THINK OUTSIDE THE BOX ARE TRADEMARKS OF VOLVO CAR CORP.

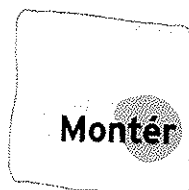
Hunsbedt Bil a.s.

Åmot Næringsområde, 4480 Kvinesdal – tlf. 38 35 70 00
www.hunsbedt.no

Volvo for life

Montér

Montér Kvinesdal

Åmot

Tlf. 38 35 74 44

Fax 38 35 74 55

NILS KLOSTER A.S.

Vi står til tjeneste med:

- Elektriker
- Rørlegger
- Belysning
- Serviceverksted
- Hvitevarer
- Brunevarer
- Kjøkken
- Bad

Ta kontakt med din totalleverandør

Tlf 38 35 88 40

mob. 90 60 16 97

e-post: expert@nilskloster.no

elfag

expert
VÅRT
KJØKKEN

UTSTYRS Huset

BRUDEAVDELING
UTSTYR
GARDINER
MANUKTUR

4480 KVINESDAL
Tlf. 38 35 03 08

SMA OG STORE OPPDRAG HELE DØGNET

KVINA TURSERVICE

Innehaver: Svein Terje Lindefjell, 4480 Kvinesdal
Mobil: 909 56 763 pr.tlf.: 38 35 12 68

Dekkbark

For hage og anlegg

Dekkbark fra Fritsø leveres malt og sollet
furu eller gran

Sagespon

For landbruk

Brikettform, løsevekt, bulk eller presset form/ballet

Vi har kranbil med lang rekkevidde
• Båttransport • Masseforflytting • Krokobil

TRANSPORTFIRMA

Kjell N. Nilsen as

FARET 4480 KVINESDAL

CONT - TANK - KRAN

Faks: 38 35 16 18

Telf: 38 35 04 77 Mob: 90 54 08 15 / 14

www.kjellnilsen.no